

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista. Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta sekä kuntoutusrahaa koskeva lainsäädäntö uudistettaisiin kokonaisuudessaan. Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annettu laki ja kuntoutusrahalaiki kumottaisiin.

Esitys on osa kokonaisuutta, jolla pyritään selkeyttämään toimeentuloturva koskevaa lainsäädäntöä. Kuntoutusrahan myöntämistä koskevat edellytykset ovat monin tavoin sidottuja Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutukseen. Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta toimenpiteenä ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutuksen ajalta maksamaa kuntoutusrahaa koskevat säännökset koottaisiin yhteen lakiin, jolloin etuuksista ja niihin liittyvistä kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista ja niiden perusteista säädettäisiin yhdessä laissa. Lainsäädännön rakenne uudistettaisiin, ja yksittäisten säännösten sanamuotoja täsmennettäisiin. Säännöksiä täsmennettäessä otettaisiin huomioon perustuslain asettamat vaatimukset säädöstasosta ja valtuutussäännöksistä sekä soveltamista ja toimeenpanoa ohjaava vakiintunut tulkintakäytäntö.

Kokonaisuudistusta koskeva esitys on luonteeltaan pääasiassa lakitekkinen. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin tehtäviksi eräitä vakiintuneeseen soveltamis- ja oikeuskäytäntöön perustuvia muutoksia, joilla turvataan säännöksiä yhdenmukainen soveltamiskäy-

täntö.

Omaisien laitospäästäjäksi osallistumisen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi, samoin ehdotetaan tarkennuksia omaisen kuntoutukseen osallistumisen korvaamisen edellytyksiin. Säännöksiä, jotka koskevat kuntoutusrahalle asetettavaa omavastuu-aikaa tilanteessa, jossa kuntoutusrahan oikeutettu vanhempi osallistuu lapsensa kuntoutukseen, ehdotetaan muutettaviksi joustavammiksi. Odotus- ja väliajalta maksettavan kuntoutusrahan edellytyksiä ehdotetaan tarkistettaviksi vastaamaan alkuperäistä tarkoitusta. Lisäksi ehdotetaan, että nuoren kuntoutusrahaa koskeva säännös täsmennettäisiin vastaamaan tarkoitustaan ja vakiintunutta soveltamiskäytäntöä. Säännöksistä ilmeni, että etuutta voidaan maksaa koko siltä ajalta, jonka tutkinnon suorittaminen kestää, jos koulutus on alkanut ennen kuin vakuutettu on täyttänyt 20 vuotta. Edelleen ehdotetaan, että vaikeavammaisen lääkinällisen kuntoutuksen laitoshoidojaksoista poistettaisiin jakson kesto koskeva vaatimus. Myös ammatillisen kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä olevaa työkyvyttömyyden uhkan käsitettä ehdotetaan täsmennettäväksi vastaamaan säännöksen alkuperäistä tarkoitusta ja työntekijäin eläkelaisissa olevaa määritelmiä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä lokakuuta 2005.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus	4
Vaikeavammaisten lääkinnällinen kuntoutus	5
Muu ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus	6
Matkakustannukset	6
Kuntoutusraha	7
Harkinnanvarainen kuntoutusavustus.....	8
Ylläpitokorvaus	8
Muutoksenhaku	8
Rahoitus	9
2.2. Nykytilan arviointi.....	9
2.2.1. Lainsäädäntö	9
Yleistä.....	9
Myönnetyt etuudet.....	9
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	10
3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi.....	10
3.2. Keskeiset ehdotukset	10
3.2.1. Rakenteen uudistaminen.....	10
3.2.2. Etuuksia koskevat ehdotukset	11
Kuntoutusetuutta koskevat ehdotukset.....	11
Kuntoutusrahaetuutta koskevat ehdotukset	11
Muut ehdotukset.....	12
4. Esityksen vaikutukset	13
4.1. Taloudelliset vaikutukset	13
4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	13
Sukupuolivaikutukset	13
5. Asian valmistelu	13
Valmistelu ja lausunnot	13
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	15
1. Lakiehdotuksen perustelut.....	15
1.1. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuk-	
sista 15	
1 luku. Yleiset säännökset	15
2 luku. Kuntoutus	16
3 luku. Kuntoutusrahaetuuden saamisen edellytykset.....	26
4 luku. Kuntoutusrahan määrä ja suhde muihin etuuksiin.....	33

5 luku.	Etuuksien hakeminen ja toimeenpano.....	36
6 luku.	Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen	41
7 luku.	Tietosuojaa koskevat säännökset	43
8 luku.	Erinäiset säännökset	47
2.	Tarkemmat säännökset	48
2.1.	Valtioneuvoston asetukset	48
2.2.	Ministeriön asetukset	48
3.	Voimaantulo	48
4.	Säätämisjärjestys	49
LIITE.....		50
LAKIEHDOTUS.....		50
	Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista	50

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Laki Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta (610/1991) ja kuntoutusrahalaki (611/1991) tulivat voimaan 1 päivänä lokakuuta 1991, eli lait ovat melko uusia. Kumpaankin lakiin on jo ehditty tehdä useita muutoksia, joista monet kuitenkin ovat liittyneet muusta kuntoutukseen liittyvästä lainsäädännöstä heijastuneisiin muutostarpeisiin. Laeissa on huomioitu tietojen hankkimista ja luovuttamista koskevassa sääteltyssä tapahtuneet muutokset, ja keskeiset säädöstasoon liittyvät muutostarpeet on täytetty.

Uuden perustuslain (731/1999) myötä asetuksenantovaltuudet ja säädösten taso on kuitenkin syytä käydä läpi, sillä oikeus sosiaaliturvaan sisältyy perustuslain suojaamiin perusoikeuksiin, jotka on lailla taattava. Tarve selkeyttää kuntoutusta ja kuntoutusrahaa koskevaa sääteltyä on noussut esiin myös asiakkaiden ja toimeenpanijoiden taholta. Samalla on aiheellista tarkistaa säännöksissä käytettyjen ilmaisujen tarkkuus ja säännöksiin tarkkarajaisuus sekä vakiintuneen soveltamiskäytännön tuomat muutostarpeet.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Kansaneläkelaitos on velvollinen järjestämään ja korvaamaan vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta ja vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain nojalla. Kansaneläkelaitoksella ei kuitenkaan ole velvollisuutta järjestää ja korvata kuntoutusta, jos henkilöllä on oikeus kuntoutuspalveluihin tapaturmavakuutuslain (608/1948), liikennevakuutuslain (279/1959), sotilavammalain (404/1948) tai sotilastapaturmalain (1211/1990) perusteella. Lisäksi Kansaneläkelaitos voi järjestää muuta ammatillista ja lääkinnällistä kuntoutusta valtion talo-

usarviossa tähän tarkoitukseen varatun rahamäärän ja sen käytöstä laaditun suunnitelman puitteissa (harkinnanvarainen kuntoutus).

Lainsäädännössä korostuu kuntoutuksen tavoitteellisuus eli kuntoutuksen tulee olla tarpeellista työ- tai toimintakyvyn turvaamisen tai edistämisen kannalta. Ammatillisen kuntoutuksen palveluiden tulee olla tarkoituksenmukaisia ja lääkinnällisen kuntoutuksen palveluiden tulee perustellusti turvata tai edistää työ- tai toimintakykyä. Kuntoutuspalveluiden kustannuksista korvataan vain tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset.

Kansaneläkelaitoksen järjestämään ja korvaamaan kuntoutukseen ovat oikeutettuja sairausvakuutuslain (1224/2004) ja kansaneläkelain (347/1956) mukaisesti vakuutetut henkilöt. Kuntoutuksen perusteena on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva kuntoutuksen tarve, joka todetaan yksilöllisesti. Vaikeavammaisten lääkinnällinen kuntoutus edellyttää kuntoutussuunnitelmaa. Kansaneläkelaitoksen on tarvittaessa selvítettävä vakuutetun kuntoutustarve, kun vakuutetun sairausvakuutuslain mukaisen päivärahan suorituspäivien lukumäärä ylittää 60 päivää.

Kansaneläkelaitos voi hankkia tarvitsemansa kuntoutuspalvelut joko tuottamalla ne itse tai ostamalla muilta palvelun tuottajilta. Kuntoutujalle tai hankitun kuntoutuspalvelun tuottajalle korvataan kuntoutuksesta aiheutuvat tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset. Kuntoutusajan toimeentuloturva on järjestetty kuntoutusrahalain mukaisesti.

Vajaakuntoisten ammatillinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä tarkoituksenmukainen ammatillinen kuntoutus vakuutetulle, jolla on työkyvyttömyyden uhka tai jonka työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet asianmukaisesti todetun sairauden, vian tai vamman perusteella.

Työkyvyttömyyden uhkaa arvioitaessa tar-

kastellaan työntekijän toimintakykyä ja sen oletettavaa kehitystä lähivuosina. Työkyvyttömyyden uhkan katsotaan olevan olemassa, jos työntekijän arvioidaan todennäköisesti siirtyvän lähivuosina, eli noin viiden vuoden kuluessa, työkyvyttömyyseläkkeelle ilman ammatillisia kuntoutustoimia. Arvioinnissa otetaan huomioon myös hoidon ja lääkinnällisen kuntoutuksen mahdollisuudet.

Työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaista heikentymistä arvioitaessa otetaan huomioon hakijan jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka suorittamista häneltä voidaan kohtuudella edellyttää ikä, koulutus, aikaisempi toiminta, asumisolosuhteet ja muut näihin verrattavat seikat huomioon ottaen. Työkyvyn katsotaan heikentyneen olennaisesti, jos työntekijällä on ilmeisiä vaikeuksia suoriutua ammatissa ja työssä. Harkittaessa ammatillista kuntoutusta nuorelle, joka ei vielä ole ollut työelämässä, riittää, että sairaus tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatin ja työn valinnassa.

Ammatillista kuntoutusta järjestetään vain, jos se on tarkoituksenmukaista kuntoutujan työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi. Kuntoutusta pidetään tarkoituksenmukaisena, jos sillä voidaan vähentää kuntoutujan työkyvyttömyyden uhkaa ja on arvioitavissa, että kuntoutus todennäköisesti estää tai myöhentää työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä tai palauttaa kuntoutujan työkykyä niin, että kuntoutuja voi siirtyä tai palata työelämään tai pysyä työelämässä. Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vakuutetun ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus ja sosiaalis-taloudelliset seikat. Ammatillista kuntoutusta ei kuitenkaan järjestetä Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain nojalla, jos kuntoutus on järjestetty julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002), työeläkelakien tai erityisopetusta koskevien säännösten perusteella.

Ammatillisena kuntoutuksena on järjestettävä ammatillista koulutusta tai valmennusta työkyvyn säilyttämiseksi tai parantamiseksi. Ammatillinen koulutus voi olla ensimmäiseen ammattiin johtavaa koulutusta tai ammatillista uudelleen-, jatko- tai täydennyskoulutusta. Ammatillisena kuntoutuksena jär-

jestetään myös ammatillisen koulutuksen vuoksi välttämätöntä peruskoulutusta.

Kuntoutustarpeen ja mahdollisuuksien selvittämiseksi Kansaneläkelaitos järjestää kuntoutustarveselvityksiä, kuntoutustutkimuksia, työ- ja koulutuskokeiluja sekä työhönvalmennusta. Kuntoutustarveselvityksessä asiantuntijat arvioivat kuntoutuksen keinoja ja tarvetta sekä laajemman kuntoutustutkimuksen tarvetta. Kuntoutustutkimus on monipuolinen lääketieteellinen, sosiaalinen ja psykologinen tutkimus, jonka perusteella laaditaan ammatillinen kuntoutussuunnitelma. Työ- ja koulutuskokeiluilla testataan kuntoutujan soveltuvuutta erilaisiin ammatteihin tai koulutukseen ja selviytymistä erilaisissa työtehtävissä. Työhönvalmennus on käytännön työssä tapahtuvaa harjoitusta työpaikalla tai kuntoutuslaitoksessa. Se voi myös olla kuntoutujan kotona tapahtuvaa henkilökohtaista työhönopastusta tai harjoittelua. Ensijaisesti työhönvalmennuksen tavoitteena on työelämään sijoittuminen, joko suoraan tai esimerkiksi koulutuksen jälkeen.

Ikääntyville työssä oleville henkilöille järjestetään työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta (jatkossa tyk-toiminta). Tämä tyk-toiminta on tarkoitettu henkilöille, joiden työssä pysymiseen työterveyshuollon toimenpiteet eivät ole riittäviä. Tyk-toiminnan tavoitteena on kuntoutujan työkyvyn parantaminen tai säilyttäminen siten, että hän voi jatkaa omassa työssään.

Työllistymistä ja työssä jaksamista voidaan tukea myös elinkeinotuella. Elinkeinotukea myönnetään sekä yrityksen perustamiseen että jo toimivalle yritykselle sairauden kannalta tarpeellisten työvälineiden hankkimiseen. Lisäksi vaikeavammaiselle kustannetaan hänen työssään tai opiskelussaan tarvitsemia kalliita ja teknisesti vaativia apuvälineitä. Apuvälineillä pyritään parantamaan selviytymistä niissä toiminnoissa, joita sairaus, vika tai vamma välittömästi vaikeuttaa, ja jotka ovat olennaisia kyseessä olevassa työssä tai opiskelussa.

Vaikeavammaisten lääkinnällinen kuntoutus

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vaikeavammaisille pitkäaikaiset ja vaativat kuntoutusjaksot, jos ne eivät välittömästi liity

sairaanhoidoon ja jos ne ovat tarpeen vakuutetun työ- tai toimintakyvyn turvaamiseksi tai parantamiseksi. Tarpeellisuudella tarkoitetaan, että aiotun kuntoutustoimenpiteen voidaan perustellusti odottaa johtavan työ- tai toimintakykyä koskevien tavoitteiden saavuttamiseen. Kansaneläkelaitos ei järjestä kuntoutusta, jos vaikeavammaisen on hoidettava tai kuntoutettavana julkisessa laitoshoidossa tai sitä vastaavassa hoidossa.

Vaikeavammaisena pidetään kuntoutusta järjestettäessä henkilöä, jonka sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta on niin suuri, että hänen on huomattavan vaikeaa tai rasittavaa selviytyä jokapäiväisistä toimitaan julkisen laitoshoidon ulkopuolella, ja jonka selviytymistä voidaan tukea lääkinnällisen kuntoutuksen toimenpitein.

Kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä on, että vakuutettu saa lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) tai kansaneläkelain mukaista korotettua hoitotukea tai erityshoitotukea, vammaistukilain (124/1988) mukaisista korotettua vammaistukea tai eritysvammaistukea taikka saman lain nojalla maksettavaa erityisvammaistuen suuruista vammaistukea eläkkeen lepäämään jättämisen ajalta. Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen tulee perustua kuntoutujan hoidosta vastaavassa yksikössä 1—3 vuodeksi tehtyyn kuntoutussuunnitelmaan, jonka laatimiseen myös kuntoutuja osallistuu.

Järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvia pitkäaikaisia kuntoutusjaksoja ovat yli 18 arkipäivää yhdenjaksoisesti jatkuvat laituskuntoutusjaksot sekä avohoidossa muuna kuin sopeutumisvalmennuksena toteutettu yksilöllinen kuntoutus, jota annetaan koko kuntoutussuunnitelmassa mainitun ajan, kuitenkin vähintään vuoden ja enintään kolmen vuoden ajan. Vaativina taas pidetään kuntoutusjaksoja, jotka ovat yksilöllisesti suunniteltuja, avotai laitosjaksoina toteutettuja kuntoutus- tai sopeutumisvalmennusjaksoja, jotka ovat tehostettuja, useamman kuin yhden toimintamuodon kokonaisuuksia ja edellyttävät erityisasiantuntemusta ja -osaamista.

Kansaneläkelaitos järjestää lääkinnällisen kuntoutuksen toimenpiteinä yksilöllisiä kuntoutuslaitosjaksoja sekä sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskursseja. Lisäksi avokun-

toutuksena järjestetään muun muassa fysioterapiata, toimintaterapiata, puheterapiata, psykoterapiata ja neuropsykologista kuntoutusta. Kuntoutuksena järjestetään vain toimenpiteitä, joiden on todettu parantavan tai ylläpitävän vaikeavammaisen työ- tai toimintakykyä. Kansaneläkelaitoksen järjestämään sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen voi osallistua myös vakuutetun omainen.

Muu ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus

Kansaneläkelaitos voi velvollisuudekseen säädetyn kuntoutuksen lisäksi järjestää harkintansa mukaan myös muuta ammatillista ja lääkinnällistä kuntoutusta vuosittain valtion tulo- ja menoarviossa vahvistun rahamäärän puitteissa. Tällaisena kuntoutuksena järjestetään muun muassa yksilökohtaisia kuntoutuslaitosjaksoja, sairausryhmäkohtaisia kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseja, ammatillisesti syvennettyä lääketieteellistä kuntoutusta sekä psykoterapiata.

Kuntoutuslaitosjaksoja myönnetään ensisijaisesti työikäisille, jolloin tavoitteena on työkyvyn parantaminen ja palauttaminen sekä terveiden liikunta- ja elämäntapojen omaksuminen. Sopeutumisvalmennuksen tavoitteena taas on parantaa sairauden heikentämiä psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia toimintavalmiuksia. Sopeutumisvalmennuksella pyritään lisäämään kuntoutujan ja hänen perheensä edellytyksiä mahdollisimman täysipainoiseen elämään. Ammatillisesti syvennetty lääketieteellinen kuntoutus (ASLAK®) on varhaiskuntoutusta, jossa tavoitteena on työkyvyn pitkäaikainen parantaminen sekä työssä jaksamisen, työn hallinnan, oikeiden työmenetelmien ja terveiden liikunta- ja elämäntapojen omaksuminen. Psykoterapiata myönnetään sekä yksilö- että ryhmäterapiana ja sen tavoitteena on parantaa tai palauttaa henkilön työ- tai opiskelukykyä.

Matkakustannukset

Kuntoutujalle korvataan kuntoutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset matkakustannukset. Kuntoutuksen matkakustannusten korvaamisessa sovelletaan sairausvakuutuslakia ja sairausvakuutuslain mukaisia

matkakohtaisia ja vuotuisia omavastuun määriä. Matkakustannukset korvataan siltä osin kuin ne yhdensuuntaista matkaa kohti ylittävät omavastuuosuuden (9,25 euroa). Mikäli kuntoutujan maksettavaksi jäävät matkakustannukset ylittävät kalenterivuoden aikana vuotuisen omavastuun (157,25 euroa), ylittävä osa matkakustannuksista korvataan kokonaan. Kuntoutuslainsäädännön ja sairausvakuutuslain mukaiset korvattavat matkat kerryttävät yhtä yhteistä omavastuuta. Korvattaviin matkakustannuksiin eivät kuulu opiskelijan päivittäisistä koulumatkoista ja koulutukseen liittyvän harjoittelun päivittäisistä matkoista aiheutuneet matkakustannukset.

Kuntoutusraha

Kuntoutuksen aikaisena toimeentuloa turvaavana etuutena maksetaan kuntoutusrahalain mukaista kuntoutusrahaa. Muita kuntoutusrahalain mukaisia etuuksia ovat ylläpitokorvaus ja harkinnanvarainen kuntoutusavustus. Kuntoutusrahaetuksiin on oikeus Suomessa asuvalla henkilöllä. Kuntoutusrahaan oikeuttavan kuntoutuksen tavoitteena tulee olla kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai sinne tulo.

Kuntoutusrahaan on oikeus 16—67-vuotiaalla kuntoutujalla ajalta, jolta kuntoutus estää työn teon. Kuntoutusrahaa maksetaan sellaisen kuntoutuksen ajalta, jota annetaan joko Kansaneläkelaitoksen järjestämänä tai kansanterveyslain (66/1972), erikoissairaanhoidon lain (1062/1989), työterveyshuoltolain (1383/2001), sopeutumisvalmennuksena vammaispalvelulain tai perhekuntoutuksena lastensuojelulain (683/1983), kehitysvammaisten erityishuoltolain (519/1977) tai päihdehuoltolain (41/1986) nojalla. Myös kuntoutujan omaiselle joka osallistuu sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen voidaan maksaa kuntoutusrahaa. Kuntoutusraha on ensisijainen sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan nähden.

Kuntoutusrahaa maksetaan 16—19-vuotiaalle vajaakuntoiselle nuorelle ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllisyyden edistämiseksi (nuoren kuntoutusraha). Kuntoutusrahan maksaminen edellyttää, että nuoren työkyky ja ansiomahdolli-

suudet taikka mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet. Toiminnanvajausten tulee olla niin suuri, että nuori tarvitsee tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Kuntoutusrahan myöntäminen nuorelle ei edellytä kuntoutuspäätöstä, mutta sen sijaan se edellyttää nuoren kotikunnassa laadittua henkilökohtaista opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelmaa.

Kuntoutusrahaa maksetaan omavastuuajan jälkeen. Omavastuu aika vaihtelee yhdestä päivästä kolmeen kymmeneen päivään riippuen järjestettävän kuntoutuksen kestosta ja sisällöstä sekä siitä, mikä kuntoutujan toimeentuloturva on ollut ennen kuntoutusta. Pääsäännön mukaan omavastuu aika on kuntoutuksen alkamispäivä ja yhdeksän sitä seuraavaa arkipäivää. Kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutuksen alkamispäivää seuraavasta kuntoutuspäivästä lukien (yhden päivän omavastuu aika) esimerkiksi silloin, kun kyseessä on kuntoutustarpeen tai mahdollisuuksien selvittäminen, kuntoutussuunnitelman tekemiseksi tarpeellinen tutkimus tai kokeilujakso, lyhyt sopeutumisvalmennus- tai kuntoutuskurssi, tyk-toiminta tai ammatillisesti syvennetty lääketieteellinen varhaiskuntoutuskurssi. Eläkettä saavan omavastuu aika on 30 päivää. Jos henkilö siirtyy kuntoutukseen suoraan sairauspäivärahalta, työmarkkinatuetta, työttömyyspäivärahalta, koulutuspäivärahalta tai koulutustuetta, omavastuu aikaa ei ole.

Kuntoutusraha määräytyy sairausvakuutuslain 11 luvun 1 §:ssä säädetyin tavoin verotuksessa todettujen tulojen pohjalta. Pääsäännön mukaan kuntoutusraha on saman suuruinen kuin sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusraha on kuitenkin sairauspäivärahasta poiketen 75 prosenttia vuosityötulon 300 osasta. Kuntoutusraha on aina vähintään 15,20 euroa. Nuoren kuntoutusraha sekä kuntoutusraha ammatilliseen kuntoutukseen osallistumisen ajalta on kuitenkin vähintään 16,42 euroa päivässä.

Eläkkeensaajan kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutujalle, joka saa täyttä työkyvyttömyyseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä, työkyvyttömyyseläkettä tai sukupolvenvaihdoeseläkettä. Kuntoutusrahan määrä päivää

kohden on tällöin kahdeskymmenesviidesosa mainittujen kuukausittain maksettavien eläkkeiden yhteismäärän kymmenesosasta.

Jos kuntoutusrahan hakijalle on maksettu kuntoutusta edeltäneiden neljän kuukauden aikana työttömyysetuutta, koulutustukea, työllistämistukea työelämävalmennukseen tai opintotukilain (65/1994) mukaista opintorahaa, kuntoutusraha määräytyy kuten sairausvakuutuslain mukainen päiväraha. Kuntoutusrahaa maksetaan kuitenkin 10 prosentilla lisätyinä. Työttömyyspäivärahaan, koulutuspäivärahaan tai koulutustukeen mahdollisesti sisältyvä korotettu ansio-osa otetaan kuntoutusrahan perusteeksi vain siltä osin, miltä korotettu ansio-osa ei ylitä pääsäännön mukaan määräytyvää ansio-osaa.

Jos kuntoutuja on saanut välittömästi ennen kuntoutuksen alkamista sairauspäivärahaa, on kuntoutusraha vähintään sairauspäivärahan suuruinen. Jos kuntoutuja on saanut välittömästi ennen uuden kuntoutuksen alkamista sairausvakuutuslain nojalla maksettavaa muuta päivärahaa kuin sairauspäivärahaa, voidaan kuntoutusraha määrittää edeltävän päivärahan määrittämisessä käytettyjen työtulojen perusteella.

Kuntoutusrahaa maksetaan omavastuuajan jälkeen kuntoutukseen osallistumisesta ajalta jokaiselta arkipäivältä. Kansaneläkelaitos voi myös maksaa kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta kuntoutusrahaa 20 prosentilla alennettuna pääsäännön mukaan enintään kolmelta kalenterikuukaudelta vuotta kohti kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna. Odotusajalla tarkoitetaan kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen välistä aikaa. Väliaika taas on kuntoutusjaksojen väliin jäävä ajanjakso. Odotus- ja väliajan kuntoutusraha on harkinnanvarainen etuus, jonka tarkoituksena on taata kuntoutuksen onnistuminen ja sitä voidaan maksaa lähinnä ammatilliseen kuntoutukseen liittyen. Nuoren kuntoutusrahaa saaviin ei sen sijaan sovelleta harkintaa, vaan heillä on aina oikeus odotus- ja väliaikojen kuntoutusrahaan.

Harkinnanvarainen kuntoutusavustus

Harkinnanvaraisella kuntoutusavustuksella pyritään tukemaan kuntoutujan työllistymistä kuntoutuksen jälkeen. Kuntoutusavustusta

voidaan maksaa kuntoutusrahaa saaneelle kuntoutujalle kuntoutusrahakauden päätyttyä. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta suoritetaan työssäoloajalta eikä sitä voida myöntää kuntoutujalle, jolla on oikeus työttömyyspäivärahaan tai työmarkkinatukeen. Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen määrä arvioidaan yksilöllisesti kuntoutujan tilanteen perusteella. Avustuksen enimmäismäärä on kuitenkin kyseiselle kuntoutujalle lasketun kuuden kuukauden kuntoutusrahaa vastaava määrä.

Ylläpitokorvaus

Kuntoutujalle voidaan maksaa myös ylläpitokorvausta, jolla korvataan kuntoutujalle kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuneita ylimääräisiä kustannuksia, kuten päivittäiset matkakustannukset tai ylimääräiset ravinto- ja asumiskustannukset. Ylläpitokorvaus on harkinnanvarainen, veroton etuus ja sitä voidaan maksaa henkilölle, joka osallistuu kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviin tutkimuksiin ja kokeiluihin, avomuotoiseen kuntoutukseen tai muuhun tätä vastaavaan kuntoutukseen. Ylläpitokorvausta maksetaan kuntoutujalle, jolla on oikeus kuntoutusrahaan, ja sitä maksetaan vain kuntoutukseen osallistumisesta ajalta. Ylläpitokorvauksen määrä on 8,00 euroa päivältä eikä siihen liity omavastuu-aikaa. Ylläpitokorvausta voidaan maksaa, jos maksettavan kuntoutusrahan määrä on enintään ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava vähimmäismäärä.

Muutoksenhaku

Vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta, vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta sekä kuntoutusrahaa koskeviin päätöksiin voi hakea muutosta tarkastuslautakunnalta. Tarkastuslautakunnan päätökseen voi hakea muutosta vakuutusvoimelta siltä osin kuin päätös koskee Kansaneläkelaitoksen velvollisuutta järjestää vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta tai vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta tai oikeutta niiden perusteella maksettaviin etuuksiin. Myös kuntoutusrahaa koskevasta tarkastuslautakunnan päätöksestä voi edelleen valittaa vakuutusvoimelta. Sen sijaan Kansaneläkelaitoksen päätökseen,

joka koskee harkinnanvaraista kuntoutusta, ei voi hakea muutosta.

Rahoitus

Kuntoutusetuudet maksetaan sairausvakuutusrahaston varoista. Harkinnanvaraiseen kuntoutukseen on käytettävä vuosittain vähintään rahamäärä, joka vastaa neljää prosenttia vakuutettujen sairausvakuutusmaksuina kertyneestä määrästä. Tätä suuremman enimmäisrahamäärästä päättää Eduskunta vuosittain valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä.

Kansaneläkelaitoksen on laadittava vuosittain harkinnanvaraiseen kuntoutukseen tarkoitettujen varojen käyttöä kolmea seuraavaa kalenterivuotta koskeva suunnitelma. Varoja voidaan käyttää paitsi yksilökohtaiseen kuntoutukseen myös sairauksien ehkäisemiseen, kuntoutusta ja sairauksien ehkäisyä koskevaan tutkimustoimintaan sekä tarvittaessa Kansaneläkelaitoksen yhteistoimintasäätöiden piiriin kuuluvien kuntoutuslaitosten ja muiden Kansaneläkelaitoksen avustamien laitosten perusparannuksiin ja käyttöavustuksiin.

2.2. Nykytilan arviointi

2.2.1. Lainsäädäntö

Yleistä

Kuntoutusetuusjärjestelmä on sekä rakenteellisesti että organisatorisesti hajautettu. Kuntoutuksen järjestämisvastuu on jakautunut useille tahoille. Kunnat järjestävät vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta kansanterveyslain nojalla. Kansaneläkelaitos on myös merkittävä vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen järjestäjä. Ammatillista kuntoutusta järjestävät useat tahot. Kansaneläkelaitoksen lisäksi muun muassa työeläkelaitokset. Sekä Kansaneläkelaitos että työeläkelaitokset maksavat kuntoutusaikaisia etuuksia. Etuuksien myöntämisperusteet ovat riippuvaisia siitä, mistä kuntoutuksen muodosta on kyse, sekä siitä, onko kysessä Kansaneläkelaitoksen vaiko työeläkelaitoksen toimeenpantavaksi kuuluvasta etuudesta.

Voimassa olevat laki Kansaneläkelaitoksen

järjestämästä kuntoutuksesta sekä kuntoutusrahalaki ovat sinänsä rakenteellisesti selkeitä. Säädösten välillä on kuitenkin sellainen olennainen sisäinen yhteys, että on tarkoituksemukaista, että Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta ja sen maksamasta kuntoutusrahasta säädetään yhdessä laissa. Tämä vähentää myös keskinäisten viittausten tarvetta.

Kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksia koskevan säätelyn - kuten muunkin sosiaaliturvaa koskevan säätelyn - tulisi olla sekä harkittua että toimeenpanijan kannalta mahdollisimman selkeää ja läpinäkyvää. Nykyisen Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta ja kuntoutusrahaa koskevan lainsäädännön eräs ongelma on se, että säännösten tavoitteen- ja julistuksenomaisuus jättää auki monia toimeenpanoon liittyviä kysymyksiä. Valtuutussäännösten tulisikin olla tarkkarajaisia, eikä oikeuksista ja velvollisuuksista tulisi säätää asetuksen, saati sitten alemman tason ohjeen, tasolla. Myös muutoksenhakuasteiden vakiintuneeseen ratkaisukäytäntöön perustuva tai muuten vakiintunut soveltamiskäytäntö tulee huomioida säännöksiä selkeytettäessä.

Myönnetyt etuudet

Kansaneläkelaitoksen järjestämien kuntoutuspalveluiden kustannukset olivat vuonna 2003 yhteensä 227,6 miljoonaa euroa ja kuntoutuksen osallistui kaikkiaan 87 769 kuntoutujaa. Vajaakuntoisten ammatilliseen kuntoutuksen osallistui 17 198 kuntoutujaa, 20 758 kuntoutujaa osallistui vaikeavammaisten lääkinnälliseen kuntoutukseen ja 52 058 osallistui muuhun ammatilliseen tai lääkinnälliseen kuntoutuksen. Kuntoutuksen kokonaiskustannukset jakaantuivat siten, että vajaakuntoisten ammatillisen kuntoutuksen kustannukset olivat 33,6 miljoonaa euroa, vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen kustannukset 95 miljoonaa euroa ja muun ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen kustannukset 94 miljoonaa euroa. Matkakustannuksia korvattiin 13,6 miljoonalla eurolla.

Eniten kuntoutettiin tuki- ja liikuntaelinten sairauksia sairastavia, yhteensä 32 888, joiden osuus kuntoutujista on kuitenkin jonkin verran vähentynyt. Toiseksi suurimman ryh-

män muodostavat mielenterveyden- ja käytäytymisen häiriöistä kärsivät, 22 644 kuntoutujaa, joiden osuus kuntoutujista on viimeisen kymmenen vuoden aikana yli kaksinkertaistunut. Suuria kuntoutujaryhmiä ovat myös hermoston- ja aistimien sekä verenkiertoelimistön sairauksia sairastavat.

Kuntoutusrahaa maksettiin vuonna 2003 54,9 miljoonaa euroa ja kuntoutusrahan saajia oli 59 522. Kuntoutusrahan saajista 42 709 osallistui Kansaneläkelaitoksen järjestämään kuntoutukseen. Nuoren kuntoutusrahan saajia oli 3 444. Kuntoutusraha maksettiin keskimäärin 36 päivää kuntoutujaa kohti. Kuntoutusrahan saajista 48 166:lla kuntoutusraha määräytyi edeltävien työtulojen perusteella ja keskimääräiset kuntoutusrahakustannukset olivat 25,9 euroa kuntoutujaa kohti päivässä. Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen kustannukset olivat yhteensä 127 000 euroa ja ylläpitokorvauksen kustannukset 863 000 euroa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

Esityksen tavoitteena on selkeyttää Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta ja kuntoutusrahaa koskevan lainsäädännön rakennetta siten, että kuntoutusrahasta ja kuntoutuksen aikaisten kustannuksien korvauksista säädettäisiin samassa laissa kuin Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksestaakin. Näin hakijan oikeudet ja velvollisuudet Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen ajalta tulisivat säädetyiksi yhdessä laissa, ja etuuden suhde toimenpiteeseen selkeytyisi. Rakenteellisella ratkaisulla halutaan tukea tätä selkiyttämistarvetta siten, että kuntoutusta toimenpiteenä koskevat edellytykset edeltäisivät rahaetuuden myöntämistä koskevia säännöksiä.

Rakenteellisten muutosten ohella yksittäisten säännösten sanamuotoja täsmennettäisiin. Erityisenä lähtökohtana on, että perustuslain asettamat vaatimukset säädöstasosta ja alemman asteen normien valtuutussäännöksistä sekä niiden täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta otettaisiin huomioon. Vakiintu-

neet, läpi säädöksen esiintyvät käsitteet ehdotetaan määriteltäväksi yhdenmukaisen käytön turvaamiseksi. Säännösten sanamuotoja täsmennettäisiin myös siten, että soveltamista ja toimeenpanoa ohjaava vakiintunut tulkintakäytäntö kirjattaisiin lakiin.

3.2. Keskeiset ehdotukset

3.2.1. Rakenteen uudistaminen

Voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain ja kuntoutusrahain korvaaminen yhdellä yhtenäisellä lailla asettaa vaatimuksia säädöksen rakenteen ja sisällön loogisuudelle ja käyttökelpoisuudelle. Myös säädöksen laajuus edellyttää rakennetta koskevan ongelman ratkaisemista. Tästä syystä ehdotettu laki jakaantuu lukuihin.

Kaikille etuuksille yhteiset säännökset, jotka koskevat oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita, olisi koottu lain ensimmäiseen lukuun. Seuraavat luvut koskisivat kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksia. Neljäs luku koskisi kuntoutusrahaetuuden määrää ja sen suhdetta muihin etuuksiin. Kolmessa seuraavassa luvussa olisivat etuuksille yhteiset toimeenpano- ja muutoksenhaksäännökset. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista jakautuisi kahdeksaan lukuun seuraavasti:

1. luku. Yleiset säännökset
2. luku. Kuntoutus
3. luku. Kuntoutusrahaetuuden saamisen edellytykset
4. luku. Kuntoutusrahan määrä ja suhde muihin etuuksiin
5. luku. Etuuksien hakeminen ja toimeenpano
6. luku. Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen
7. luku. Tietosuoja koskevat säännökset
8. luku. Erinäiset säännökset

Lainsäädännön rakenne on pyritty ratkaisemaan siten, että asiayhteydeltään läheisesti toisiinsa liittyviä säännöksiä on koottu kokonaisuuksiksi. Yksittäiset säännökset pohjautuvat suurelta osin voimassa olevaan lainsäädäntöön. Merkittävä osa säännösten sanamuodoista on uudistettu edellä todetuista tavoitteista lähtien vastaamaan paremmin ny-

kyisten sosiaaliturvajärjestelmien asettamia vaatimuksia.

Läpi lain esiintyvien käsitteiden määrittelyn yhteydessä ehdotetussa laissa määriteltäisiin ensimmäistä kertaa sen mukaiset etuudet. Ehdotuksen mukaan etuudet jakautuisivat kahteen ryhmään. Kansaneläkelaitoksen järjestämät kuntoutuspalvelut ja korvaukset kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista sekä matkakustannuksista olisivat kuntoutusetuuksia. Kuntoutusrahaetuksia olisivat puolestaan Kansaneläkelaitoksen maksamat kuntoutusraha ja eläkkeensaajan kuntoutusraha, ylläpitokorvaus ja harkinnanvarainen kuntoutusavustus.

3.2.2. *Etuuksia koskevat ehdotukset*

Kuntoutusetuutta koskevat ehdotukset

Vaikeavammaisen lääkinnälliseen kuntoutukseen taikka harkinnanvaraiseen kuntoutukseen osallistuvan omaisen asemaa ja oikeuksia koskevia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että lain tasolla määriteltäisiin ne kuntoutusmuodot, joihin osallistuvan omaisen tai muun läheisen kustannuksia korvattaisiin. Lisäksi määriteltäisiin ne perusteet, joiden täyttyessä omaisen tai muun läheisen kustannuksia voidaan korvata taikka joissa kuntoutusta voidaan järjestää siten, että omaisen tai muu läheinen siihen osallistuu. Kyse on voimassa olevan soveltamiskäytännön kirjaamisesta lain tasolle.

Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitos voisi järjestää ja korvata sopeutusvalmennuksessa tai perhekuntoutuksessa omaisen tai muun läheisen osallistumisesta aiheutuvia kustannuksia. Kustannuksia voitaisiin korvata, jos omaisen tai muun läheisen osallistuminen on kuntoutujan työ- ja toimintakyvyn tavoitteiden saavuttamisen kannalta tarpeen. Lisäksi vastaavasti voitaisiin korvata omaisen tai muun läheisen ohjaus- ja tukikäynteistä aiheutuvia kustannuksia, kun kyse on vaikeavammaisten lasten avohoidossa toteutuista kuntoutusjaksoista. Myös muiden kuin vaikeavammaisten lasten omaisille kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuvia kustannuksia voidaan korvata. Omaisen osallistumisen tarpeellisuus tulisi aina perustella kuntoutussuunnitelmassa.

Ammatillisen kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä olevaa työkyvyttömyyden uhkan käsitettä ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että riittävällä uhkalla tarkoitettaisiin tilannetta, jossa vakuutetun työkyvyn voidaan arvioida lähitulevaisuudessa alentuvan siten, että hänelle tulisi myönnettäväksi osatyökyvyttömyyseläke. Työkyvyttömyyden uhkan arvioiminen osatyökyvyttömyyseläkkeen myöntämisedellytysten perusteella vastaa työntekijän eläkelaisissa (395/1961) olevaa määritelmää ammatillisen kuntoutuksen tavoitteista sekä säännöksen alkuperäistä tarkoitusta.

Voimassa olevassa laissa säädetään, että Kansaneläkelaitoksen järjestämän vaikeavammaisten pitkäaikaisen laituskuntoutusjakson tulee kestää vähintään 18 päivää. Tästä kestoista koskevasta vaatimuksesta ehdotetaan luovuttavaksi.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen palveluita koskevissa edellytyksissä lain tasolle tuotaisiin vaatimus siitä, että Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen tulee paitsi vaatia erityisasiantuntemusta ja erityisosaamista myös olla hyvän kuntoutuskäytännön mukaista.

Lisäksi ehdotetaan sairausvakuutuslain säännöstä vastaavaa säännöstä ulkomailla annettavasta kuntoutuksesta ja sen korvaamisesta sekä ulkomaisen korvauksen vaikutuksesta tämän lain mukaiseen etuuteen.

Kuntoutusrahaetuutta koskevat ehdotukset

Osittain yhteen sovitettavia tuloja koskevaa säännöstä ehdotetaan yksinkertaistettavaksi. Ehdotuksen mukaan, jos kuntoutuja saa ammatillisena kuntoutuksena järjestetyn koulutuksen tai siihen liittyvän harjoittelun ajalta säännöllisesti työtuloja, vähennetään mainitut tulot samalta ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta siltä osin, kuin tulojen määrä ylittää keskimäärin yhteensä 500 euroa kuukaudesta. Osittain yhteen sovitettavan tulon tulorajana ei enää viitattaisi asuinkunnan kuntaryhmän mukaisen täysimääräisen kansaneläkkeen kuukausittaiseen määrään, vaan kyse olisi asuinkunnasta riippumattomasta tulo-rajasta. Myös huomioitavien tulojen joukkoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuloina

huomioitaisiin vain työtulot. Osittain yhteensovitettavien tulojen tuloajan indeksitarkistus ehdotetaan sidottavaksi kansaneläkeindeksiin.

Pitkäkestoiseen kuntoutukseen liittyvää odotus- ja väliajalta maksettavaa kuntoutusrahaa koskevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi. Odotus- ja väliajalta voitaisiin maksaa kuntoutusrahaa silloin, kun kyse on ammatillisen kuntoutuksen odotus- tai väliajasta. Odotus- ja väliajan kuntoutusrahaa ei ole tarkoitettu maksettavaksi lyhytkestoisessa kuntoutuksessa kuin poikkeuksellisesti. Maksaminen olisi kuitenkin ehdotetun säännöksenkin mukaan mahdollista, mikäli painava syy tähän on olemassa.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan lapsensa kuntoutukseen osallistuva vanhempi voi saada kuntoutusrahalle asetettavalta yhden päivän omavastuuajalta sairausvakuutuslain mukaista erityishoitorahaa. Järjestelmä tarkoittaa käytännössä sitä, että vanhempi joutuu hakemaan kuntoutusrahan omavastuuajalta erityishoitorahaa, vaikka hän ei aikaisemmin olisi saanut toimeentulonsa turvaksi erityishoitorahaa. Kuntoutukseen osallistuvan vanhemman aseman yksinkertaistamiseksi ehdotetaan, että kuntoutusraha myönnetään ilman omavastuuaikaa lapsensa kuntoutukseen osallistuvalla vanhemmalla.

Osa-aikaeläkkeen ja kuntoutusrahan yhteensovitusta ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että vakuutetulla on mahdollisuus esittää kuntoutusrahan perusteeksi säännönmukaisen verovuoden työtulojen sijaan osa-aikaeläkkeen alkamista seuraavaan täyden kalenterivuoden työtulot, jos osa-aikaeläke on alkanut sinä verovuonna, jonka mukaiset työtulot pääsäännön mukaan olisivat kuntoutusrahan perusteena. Näin määriteltyä kuntoutusrahaa ei yhteensovitetaisi osa-aikaeläkkeen kanssa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan edellä mainituissa tilanteissa kuntoutusraha on määritelty osa-aikaeläkkeen vuoksi alentuneiden verotuksessa vahvistettujen työtulojen perusteella ja kuntoutusraha on lisäksi yhteensovitettu eläkkeen kanssa. Tämä on johtanut osa-aikaeläkkeen kaksinkertaiseen huomioimiseen kuntoutusrahan määrässä.

Edelleen ehdotetaan, että nuoren kuntoutusrahaoikeutta koskevaa säännöstä täsmen-

nettäisiin. Nuoren kuntoutusrahaa maksettaisiin kuntoutustoimenpiteisiin osallistumisen ajalta. Säännökseen kirjattaisiin vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaisesti se, että nuorella kuntoutujalla on oikeus kuntoutusrahaan koko sellaisen koulutuksen ajalta, jonka nuori on aloittanut ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta.

Muut ehdotukset

Voimassa olevan lain toimeenpanoa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että mahdollisuus antaa kuntoutusrahaetuksien myöntäminen ja maksaminen työpaikkakassojen tehtäväksi poistetaan tarpeettomana. Käytännössä työpaikkakassoilla ei ole ollut edellä mainittuja tehtäviä hoidettavanaan.

Esitys sisältää myös eräitä täsmennyksiä menettelyä koskeviin pykäliin. Ehdotuksen mukaan kuntoutusrahan määrää voitaisiin tarkistaa, jos sen määrään vaikuttavien etuuksien määrässä tapahtuu muutoksia. Käytännössä ehdotus tarkoittaa, että esimerkiksi tilanteessa, jossa kuntoutusraha perustuu eläkkeeseen, eläkkeen määrään tehty indeksitarkistus voitaisiin huomioida kuntoutusrahan määrässä. Lainkohtaan, jossa säädetään päätöksen antamisesta, ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan kirjallista päätöstä ei annettaisi, jos etuuden tarkistaminen johtuu yksinomaan indeksitarkistuksesta tai muusta vastaavasta lain tai asetuksen nojalla määräytyvästä perusteesta, ellei hakija erikseen vaadi asiassaan päätöstä.

Lisäksi ehdotetaan täsmennystä kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuden keskeyttämistä tai vähentämistä koskevaan säännökseen. Ehdotuksen mukaan keskeyttäminen tai vähentäminen edellyttäisi perusteltua syytä olettaa, ettei henkilöllä enää ole oikeutta sen suuruisen etuuteen taikka etuuteen siinä muodossa kuin se on myönnetty.

Matkakorvausten hakemista koskeva säännös ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan muita kuntoutuksista aiheutuvia kustannuksia ja sairausvakuutuslain mukaisia matkakustannuksia koskevia säännöksiä. Hakuaika alkaisi näin ollen kulua maksun suorittamisesta, ei kalenterivuoden vaihtumisesta. Myös palveluntuottajien hakemien korvaus-

ten hakuaikaan ehdotetaan muutosta, jonka mukaan palveluntuottajan tulisi hakea korvauksista kahden kuukauden kuluessa palvelun antamisesta. Hakuaika lyhenisi kuudesta kuukaudesta kahteen kuukauteen. Muutos parantaisi Kansaneläkelaitoksen mahdollisuuksia seurata korvausmenoja.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Ehdotus laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksista on pääosin luonteeltaan säädöstekninen, lakia selkeyttävä ehdotus, joka ei sisällä sellaisia lainsäädännön sisällöllisiä muutoksia, joilla olisi vaikutusta menojen tai kustannusten määrään. Ehdotus on tavoitteidensa mukaisesti kustannusneutraali.

4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Esityksessä ehdotetaan tehtäväksi eräitä kansalaisten oikeusasemaa parantavia muutoksia muun muassa etuuden hakemiseen ja muutoksenhakuun liittyen. Kuntoutustoimenpiteen tai kuntoutusrahaetuuden keskeyttämiseen liittyviä prosessuaalisia säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Osittain yhteensovittavia tuloja koskevia säännöksiä ehdotetaan yksinkertaistettavaksi. Odotus- ja väliajalta maksettavaa kuntoutusrahaa koskevaa säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi. Kansalaisten asema heidän oikeuksiansa ja velvollisuuksiensa koskevien säännösten läpinäkyvyyden ja selkeyden kannalta paranee kaikissa näissä tilanteissa. Samaan tavoitteeseen pyritään myös ehdotuksissa, joissa esitetään yhdenmukaistettavaksi sairausvakuutuslain ja kuntoutusta koskevan lainsäädännön mukaisia kustannusten korvauksia koskevia hakuaikoja.

Säännöksiä, jotka koskevat omaisen oikeutta saada kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuvat kustannukset korvattaviksi ja oikeutta saada kuntoutusrahaa ehdotetaan selkiytettäväksi. Osallistumista halutaan ohjata

siten, että omaisten osallistuminen olisi kuntoutujan itsensä ja omaisen kannalta vaikuttavuudeltaan ja tehokkuudeltaan parhaimmalla mahdollisella tavalla kohdennettua. Muutoksilla pyritään edistämään kuntoutujan tarpeiden huomioon ottamista jo siten, että omaisen osallistumisen tarve tulisi määriteltäväksi kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä.

Sukupuolivaikutukset

Voimassa olevat säännökset ovat pääosin sukupuolineutraaleja, ne koskevat samalla tavoin miehiä ja naisia. Eroja sukupuolten välille syntyy pääosin työmarkkinoilla esiintyvistä eroista; naisten matalammasta palkkatasosta, lyhyemmästä työurasta ja pienemmästä työpanoksesta muun muassa osa-aikatyön vuoksi. Kyse on siten eroista, joihin ei voida suuresti vaikuttaa kuntoutusta ja kuntoutusrahaa koskevalla lainsäädännöllä.

Ehdotus ei sisällä sellaisia muutoksia vaikutettujen oikeuteen saada kuntoutusta taikka toimeentulon turvaavaa etuutta kuntoutuksen ajalta, jolla voitaisiin arvioida olevan vaikutuksia, jotka eroavat sukupuolten kohdalla.

5. Asian valmistelu

Valmistelu ja lausunnot

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä yhdessä Kansaneläkelaitoksen ja keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa. Valmisteluun ovat osallistuneet tai valmistelun yhteydessä on kuultu seuraavia organisaatioita: oikeusministeriö, opetusministeriö, työministeriö, Kansaneläkelaitos, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto, Palvelutyönantajat ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry, Akava, Suomen Yrittäjät, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry., Eläketurvakeskus, Suomen Kuntaliitto, Tapaturmavakuutuslaitosten liitto, Liikennevakuutuskeskus LVK, Työeläkevakuuttajat TELA ry., Valtiokonttori, Suomen Lääkäriliitto, Terveyspalvelualan

Työnantajaliitto, Sosiaali- ja terveysjärjestö-
jen yhteistyöyhdistys YTY ry. ja Vammais-
foorumi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1.1. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin lain tarkoituksesta. Laissa säädetään kaikesta Kansaneläkelaitoksen järjestämisestä ja korvaamasta kuntoutuksesta sekä kuntoutujan kuntoutuksen aikaisen toimeentuloturvan järjestämisestä. Säännös vastaa kansaneläkelaitoksen järjestämisestä kuntoutuksesta annetun lain 1 §:n 1 momentin ja kuntoutusrahalain 1 §:n säännöksiä.

2 §. Lain soveltamisala. Ehdotetun 2 §:n mukaan tämän lain mukaisiin etuuksiin olisivat oikeutettuja kaikki ne henkilöt, jotka ovat sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaan Suomessa vakuutettuja. Vakuutettuna oleminen edellyttää asumista Suomessa.

Kansaneläkelaitos ratkaisee, onko henkilöä pidettävä Suomessa asuvana asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta annetun lain (1573/1993; soveltamisalalaki) mukaisesti. Päätökseen saa hakea muutosta soveltamisalalain 13 §:n mukaisesti valittamalla tarkastuslautakuntaan ja vakuutus-oikeuteen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaavalla tavalla kuin sairausvakuutuslain 1 luvun 2 §:n 6 momentissa siitä, että lain 11 §:ssä säädetty laitoshoidossa olevan kuntoutusta koskeva rajoitus koskee vastaavalla tavalla Ahvenanmaan maakunnan järjestämässä hoidossa tai kuntoutuksessa olevaa vaikeavammaista kuin kunnan, kuntayhtymän tai valtion järjestämässä hoidossa tai kuntoutuksessa olevaa.

Ehdotettu 2 §:n säännös vastaa sisällöltään voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämisestä kuntoutuksesta annetun lain 1 §:n 1 momenttia ja kuntoutusrahalain 2 §:n 1 ja 2

momenttia.

3 §. Etuudet ja korvaukset. Ehdotetussa 3 §:ssä olisi tyhjentävästi lueteltu ne etuudet, jotka Kansaneläkelaitos tämän lain mukaisesti järjestää ja korvaa. Kansaneläkelaitoksen järjestämää ja korvaamaa kuntoutusta olisi vajaakuntoisen ammatillinen kuntoutus (6—7 §) mukaan lukien vaikeavammaisen apuvälineet (8 §) ja vaikeavammaisen lääkinnällinen kuntoutus (9—10 §) sekä muu harkinnanvarainen ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutus, jota Kansaneläkelaitos myöntää sille osoitetun rahamäärän puitteissa (12 §).

Kansaneläkelaitoksen korvaamista matkakustannuksista ehdotetaan säännöstä 15 §:ään. Kuntoutujan kuntoutuksen aikaista toimeentuloa turvattaisiin kuntoutusrahalalla, josta säänneltäisiin tarkemmin lain 3 ja 4 luvuissa. Ylläpitokorvauksesta ja harkinnanvaraisesta kuntoutusavustuksesta ehdotetaan otettavaksi säännökset 30 ja 31 §:ään.

Vaikka vastaavaa etuuksia kuvaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa Kansaneläkelaitoksen järjestämisestä kuntoutuksesta annetussa laissa, vastaa ehdotettu säännös voimassa olevasta laista ilmenevää kuntoutusetuuksien jaottelua. Ehdotetun pykälän 3 momentti vastaa kuntoutusrahalain 2 §:n 1 ja 4 momentin säännöksiä.

4 §. Määritelmät. Ehdotetussa pykälässä määriteltäisiin laissa toistuvasti käytetyt keskeiset käsitteet. Säännös sisältäisi määritelmät kuntoutujasta, kuntoutusetuudesta, kuntoutusrahaetuudesta, arkipäivästä ja työeläkelaeista. Arkipäivää ei ole nykyisessä laissa määritely. Pykälässä ehdotettu määritelmä vastaisi vakiintunutta tulkintaa ja uutta sairausvakuutuslakia. Tulkinnan mukaan arkipäiviä ovat kaikki muut päivät paitsi sunnuntait, kirkolliset juhlapäivät, itsenäisyyspäivä ja vapunpäivä. Kirkolliset juhlapäivät on lueteltu kirkkolain (1054/1993) 4 luvun 3 §:ssä. Säännöksessä määriteltäisiin myös, mitä tässä laissa tarkoitetaan työeläkkeellä. Ehdotettu säännös on uusi, mutta vastaa Kansaneläke-

laitoksen kuntoutusetuuslainsäädännössä läsitteille vakiintunutta sisältöä ja uudessa sairausvakuutuslaissa omaksuttua linjaa.

5 §. Lain toimeenpano. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin tämän lain mukaisten etuuksien yleinen kehittäminen sosiaali- ja terveysministeriön tehtäväksi sekä lain täytäntöönpano ja etuuksien myöntäminen ja maksaminen Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi.

Ehdotuksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi kokonaisvastuu etuuksien kehittämisestä. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö seuraisi lain toimeenpanoa. Vastuu tämän lain toimeenpanon valvonnasta, ohjauksesta ja järjestämisestä kokonaisuudessaan olisi Kansaneläkelaitoksen omilla toimielimillä ja eduskunnan valitsemilla Kansaneläkelaitoksen valtuutetuilla. Ministeriö ei muodollisesti voi ohjata Kansaneläkelaitosta etuuksien toimeenpanossa muuten kuin etuuslainsäädännön kautta. Ehdotus vastaa nykyistä Kansaneläkelaitoksesta annettua lakia (2001/731) ja uudessa sairausvakuutuslaissa omaksuttua linjaa.

2 luku. **Kuntoutus**

6 §. Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen. Pykälässä tarkoitettua ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena olisi työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantaminen tai säilyttäminen. Määritelmä vastaa työntekijäin eläkelain määritelmää ammatillisen kuntoutuksen tavoitteesta. Kansaneläkelaitoksen olisi järjestettävä tarkoituksenmukainen ammatillinen kuntoutus siinä vaiheessa, kun asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma aiheuttaisi vakuutetulle todennäköisesti uhan tulla työkyvyttömäksi kansaneläkelaisena tai työntekijäin eläkelaisena tarkoitettulla tavalla. Täten myös Kansaneläkelaitoksen järjestämässä kuntoutuksessa työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan sitä tilannetta, jossa vakuutetun työkyvyn arvioitaisiin lähitulevaisuudessa todennäköisesti alentuvan siten, että noin viiden vuoden kuluessa hänelle tulisi myönnettäväksi täysi- tai osatyökyvyttömyyseläke työeläkejärjestelmän mukaan. Kuntoutus tulisi järjestää myös tilanteissa, joissa vakuutetun työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat jo olennaisesti heikentyneet.

Jotta vajaakuntoisen työssä pysymistä ja sinne palaamista tai siirtymistä voitaisiin tukea tavoitteellisesti nykyistä paremmin, tulisi ammatillinen kuntoutus aloittaa riittävän varhain eli siinä vaiheessa, kun lääketieteellisten ja sosiaalisten sekä taloudellisten seikkojen yhteisvaikutuksesta vakuutetun työkyvyn voidaan arvioida olevan uhattuna. Tämän toteuttamiseksi Kansaneläkelaitoksella olisi ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus jo siinä vaiheessa, kun vakuutetulla arvioidaan olevan asianmukaisesti diagnosoidun sairauden, vian tai vamman vuoksi uhka tulla työkyvyttömäksi lähivuosina. Lähivuosilla tarkoitetaan noin viiden vuoden ajanjaksoa ja työkyvyttömyyden uhkalla sitä, että vakuutettu lähivuosina ilman kuntoutustoimia todennäköisesti täyttäisi työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Lisäksi edellytetään, että ammatillisella kuntoutuksella voidaan siirtää tai estää vakuutetun työkyvyttömyyden uhkaa, ottaen huomioon myös hänen aikaisempi koulutuksensa, työkokemuksensa, ikänsä, asumisolosuhteensa ja näihin verrattavat sosiaaliset sekä taloudelliset seikat. Tarkoitus on, että ammatillinen kuntoutus käynnistettäisiin työkyvyttömyyden uhan vuoksi lähtökohtaisesti samoilla perusteilla työ- ja kansaneläkejärjestelmässä.

Nuorilla työkyvyttömyyden uhkasta on kyse esimerkiksi silloin, kun etenevän sairauden johdosta olisi todennäköistä, että henkilölle tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke lähivuosina. Myös nuoren sairaus, vika tai vamma yhdessä hänen elämäntilanteensa kanssa voivat johtaa siihen, että työkyvyttömyyseläke on todennäköinen lähivuosina.

Kansaneläkelaitoksella on 1 momentin mukaisesti ammatillisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuus paitsi silloin, kun vakuutetulla on työkyvyttömyyden uhka myös silloin, kun työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet. Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin, milloin työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien katsotaan olennaisesti heikentyneen. Työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien heikentymistä arvioitaessa otetaan huomioon sairauden tai vamman aiheuttamat rajoitukset työssä suoriutumisessa ja työllistymisessä. Työkyky katsotaan olennaisesti heikentyneeksi, jos ammatissa tai työssä suoriutumisessa on ilmeisiä vaikeuksia. So-

veltamiskäytännössä työkyvyn olennaisena heikentymisenä on pidetty työkyvyn alenemista noin kahdella viidesosalla. Oikeuskäytännössä on työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien katsottu olennaisesti heikentyneen, kun sairaus on aiheuttanut koulutustaan vastaavassa työssä olevan henkilön ansiotason heikentymisen kolmanneksella. Jos nuori ei ole vielä ollut työelämässä, koulutusta harkittaessa riittää, että sairaus tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatin tai työn valinnassa. Käytännössä tämä edellyttää pitkäaikaisairailta mahdollisia elinmuutoksia, sairauskohtauksia, liikuntarajoituksia tai muuta vastaavaa näyttöä, joka on yhteydessä työelämässä suoriutumisen vaikeuteen. Vakuutetun oikeus työkyvyttömyyseläkkeeseen ei estäisi Kansaneläkelaitosta järjestämästä ammatillista kuntoutusta, jos kuntoutuksen tavoitteena olisi työhön paluun mahdollistaminen tai sellaisten lisäansioiden hankkiminen, joilla olisi vakuutetulle olennaista merkitystä toimeentulon turvaamisen kannalta.

Pykälän tarkoittaman kuntoutuksen järjestämisen edellytyksenä olisi myös, että se on tarkoituksenmukaista kuntoutujan työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi. Kuntoutus on tarkoituksenmukaista, jos sillä voidaan kuntoutujan sairaus, vika tai vamma huomioon ottaen vaikuttaa siihen, että hänen työkyvyttömyytensä uhkaa voidaan vähentää ja jos on arvioitavissa, että kuntoutuksella todennäköisesti olisi sairausvakuutus- tai eläkemenoja säästävä vaikutus siten, että se myöhentäisi tai estäisi eläkkeelle siirtymistä taikka palauttaisi eläkkeensaajan takaisin työelämään.

Kuntoutuksella tulee pyrkiä saavuttamaan ammatti tai työ, joka turvaa kuntoutujan toimeentulon tai josta hän saa toimeentulonsa kannalta olennaisia lisäansioita esimerkiksi eläkkeen lisäksi. Olennaisena lisäansiona voidaan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pitää tulojen lisääntymistä noin neljäsosalla. Tavoitteena tulee olla joko palkkatyötyösuhteessa tai työyrittäjänä. Myös tuettu työ täyttäisi edellytyksen. Työn ja ansioiden saamistavoitteen tulee olla realistinen huomioiden vakuutetun todennäköinen työkyky kuntoutuksen jälkeen. Riittää, että henkilö olisi todennäköisesti kykenevä säännölliseen olennaisia lisäansioita tuottavaan työhön.

Edellytystä ei täytyä kotitaloudessa tehtävä tai vain harrastusluonteinen työ.

Kansaneläkelaitos korvasi kyseistä kuntoutusta siltä osin kuin sitä ei ole järjestetty julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain, työeläkelakien tai erityisopetusta koskevien säännösten perusteella. Työikäisten tärkeimmät kuntouttajat ammatillisen kuntoutuksen osalta ovat Kansaneläkelaitos ja työeläkelaitokset. Kansaneläkelaitos vastaa erityisesti nuorten ja työelämään vakiintumattomien työikäisten ammatillisesta kuntouttamisesta sekä ryhmämuotoisesta kuntoutustoiminnasta.

Työkyvyttömyyden uhkan käsitettä on muutettu vastaamaan paremmin työntekijäin eläkeläisissä säädettyä määritelmää, koska jo voimassa olevaa lakia valmisteltaessa tavoitteena oli mahdollisimman yhdenmukainen työkyvyttömyyden määrittely. Muuten ehdotettu pykälä vastaa nykyisen kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 2 §:n 1—2 momenttia ja niiden soveltamiskäytäntöä. Työkyvyttömyyden uhka ja työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennainen heikentyminen ovat itsenäisiä myöntökriteereitä, eikä työkyvyttömyyden uhka ole aina lievempi kriteeri. Kolmatta momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sana työntekijä korvattaisiin sanalla vakuutettu, koska nykyisen lainsäädännön esitöiden perusteella työkyvyttömyyden uhkaa myöntökriteerinä ei ole rajoitettu nuorten tai työttömien osalta. Lisäksi pykälässä on täsmennetty, mitä työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennainen heikentyminen tarkoittaa nuorten osalta.

7 §. Ammatillisen kuntoutuksen sisältö.

Pykälän 1 momentissa on lueteltu toimenpiteitä, joita Kansaneläkelaitos järjestää 6 §:ssä tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena.

Kuntoutustarveselvitys on asiantuntijoiden arvio työkyvystä, kuntoutuksen tarpeesta ja kuntoutusmahdollisuuksista. Sen avulla selvitetään, onko löydettävissä sellaista kuntoutuksen keinoa, jolla voidaan parantaa asiakkaan työkykyä taikka ehkäistä tai vähentää työkyvyttömyyden uhkaa. Kuntoutustarveselvityksen tulos voi olla suositus kuntoutuksesta tai suositus laajempiin tutkimuksiin kuten kuntoutustutkimukseen tai työkokei-

luun ammatillisen kuntoutussuunnitelman tekemiseksi. Kuntoutustutkimus on monipuolinen lääketieteellinen, sosiaalinen ja psykologinen kartoitus lähinnä asiakkaan ammatillisista kuntoutusmahdollisuuksista. Tällaisen perusteellisen tutkimuksen laatiminen tulee harkittavaksi erityisesti silloin, kun henkilöllä on useita toiminnanvajavuutta ja työrajoituksia aiheuttavia vammoja tai sairauksia, joita ei ole riittävästi selvitetty kuntoutuksen kannalta, kysymyksessä on koulutuksen suunnittelu eikä selväpiirteistä suunnitelmaa pystytä laatimaan esimerkiksi ammatinvalinnanohjauksessa tai koulun opinto-ohjauksen avulla tai kun muut asiaan liittyvät sosiaaliset tai suoriutumisongelmat vaikeuttavat kuntoutussuunnitelman tekemistä.

Työkokeilulla selvitetään työelämässä suoriutumisen edellytyksiä ja mahdollisuuksia. Tavoitteena on yleensä kuntoutussuunnitelman laatiminen tai tarkistaminen tai sijoittuminen suoraan työelämään. Työkokeilu voidaan toteuttaa työkllinikalla tai työpaikalla. Koulutuskokeiluja järjestetään vaikeavammaisen nuoren tai muun koulutusalan valinnassa erityisiä vaikeuksia kokevan henkilön koulutusmahdollisuuksien arvioimiseksi. Kokeilun tarkoituksena on, että siihen osallistuva henkilö saa kuvan koulutuksen asettamista vaatimuksista ja suoriutumisen edellytyksistä kyseisellä ammattialalla. Lisäksi kokeilun avulla voidaan arvioida henkilön kiinnostusta alaan sekä tutustuttaa häntä kouluelämään yleensä.

Työkykyä ylläpitävän ja parantavan valmennuksen (Tyk) tavoitteena on mahdollistaa kuntoutujan jatkaminen omassa työssään. Edellytyksenä kuntoutuksen järjestämiselle on, että työpaikalla suoritettavat tai työterveyshuollon toimenpiteet eivät ole riittäviä. Kysymys on eri tavoin ammatillisen kuntoutuksen tarpeessa olevien työntekijöiden kuntoutuksesta siten, että päävastuu ongelmien kartoituksesta ja niiden ratkaisusta on työpaikalla. Työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus on aina yksilöllisesti suunniteltua, vaikka se voidaan toteuttaa ammattiala- tai työpaikkakohtaisina ryhminä.

Työhön valmennus on käytännön työssä tapahtuvaa harjoitusta työpaikalla tai laitoksessa taikka kuntoutujan kotona tapahtuvaa henkilökohtaista työhön opastusta ja harjoit-

telua. Työhön valmennuksella pyritään parantamaan yleisiä työvalmiuksia sekä tietyn työtehtävän oppimista. Lisäksi valmennuksessa kiinnitetään huomiota työmarkkinoilla tarvittaviin sosiaalisiin ja muihin taitoihin kuten täsmällisyys, yhteistyökyky, kestävyys ja sääntöjen noudattaminen. Työhön valmennuksen ensisijaisena tavoitteena on sijoittuminen työelämään joko suoraan tai esimerkiksi koulutuksen jälkeen. Joissakin tapauksissa valmennus voi olla tarpeen esimerkiksi työkokeilun jatkona sopivan ammatin tai työalan selvittämiseksi kuntoutussuunnitelmaa varten.

Koulutuksen myöntäminen vajaakuntoisen ammatillisena kuntoutuksena edellyttää ammatillisen kuntoutuksen järjestämisen perusedellytysten lisäksi, että suunniteltu koulutus- ja ammattiala on henkilön sairauden, vian tai vamman kannalta sopiva. Tavoitteena on sellainen koulutus, jolla kuntoutuja voi sijoittua työhön, jossa sairaus, vika tai vamma ei aiheuta rajoituksia tai jossa rajoitukset ovat mahdollisimman vähäisiä.

Pykälän 1 momentin kohdassa 6 tarkoitettuja muita opiskelun ja työn kannalta välttämättömiä toimenpiteitä ovat esimerkiksi ammatilliset kuntoutuskurssit ja kuntoutuslaitosjaksot. Koska kuntoutuspalveluja kehitetään jatkuvasti, on tarkoituksenmukaista, ettei kaikkia kuntoutuspalveluja mainita säännöksessä tyhjentävästi.

Pykälän 3 momentissa on säädetty elinkeinotuesta, jota annetaan kuntoutujalle elinkeinon tai ammatinharjoittamisen tukemiseksi. Ammatillisen kuntoutuksen perusedellytysten täytyessä yritystoimintaan tai itsenäiselle ammatinharjoittajalle myönnetään avustusta yrityksen perustamisesta tai muuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin tai toimivan yrityksen työväline- tai työkonekustannuksiin. Tuettavan yritystoiminnan tavoitteena on, että kuntoutuja saa sillä kohtuullisen toimeentulon taikka ansiotuloja eläkkeensä lisäksi sen verran, että tuloilla on olennainen merkitys hänen toimeentulonsa kannalta.

Elinkeinotukeen oikeuttavina yrityksen perustamis- ja muuttamiskustannuksina pidetään tarpeellisten työvälineiden, koneiden, laitteiden, kalusteiden, tarvikkeiden ja perusraaka-aineiden hankkimisesta sekä toimitilojen kohtuullisesta kunnostuksesta ja muista

mahdollisista tarkoituksenmukaisiksi katsottavista hankinnoista aiheutuvia kustannuksia. Yrityksen toistuviin käyttömenoihin, kuten vuokrasta, markkinoinnista, vakuutuksista, sähköstä ja puhelimesta aiheutuviin kustannuksiin, avustusta ei myönnetä. Toimivaan yritykseen elinkeinotukea myönnetään sellaisten työvälineiden tai -koneiden hankintaan, joiden katsotaan kuntoutujan sairauden takia olevan tarpeellisia päivittäisessä tai säännöllisessä ja usein toistuvassa työssä. Ehtona on lisäksi se, että elinkeinotuella hankittavat työvälineet perustuvat yksilölliseen tarpeeseen ja tulevat kuntoutujan henkilökohtaiseen käyttöön.

Ehdotettu pykälä vastaa sisällöltään nykyisen Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 2 §:n 4 momenttia ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 1 §:ää ja mainittujen pykälien soveltamiskäytäntöä. Palveluiden tulee olla kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta perusteltuja ja kuntoutuskäytännössä yleisesti hyväksytyjä.

8 §. *Apuvälineet ammatillisena kuntoutuksena.* Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle tarpeelliset kalliit ja vaativat apuvälineet, jos tämä ei sairauden, vian tai vamman aiheuttaman haitan vuoksi suoriudu opiskelusta tai työstä tai jos suoriutuminen ilman apuvälineitä olisi kohtuuttoman vaikeaa tai rasittavaa. Lisäksi apuvälineiden tulee olla tarpeellisia vakuutetun työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi tai säilyttämiseksi. Uuden apuvälineen tarvetta harkittaessa keskeistä on sen arvioiminen, voiko vajaakuntoinen kohtuudella suoriutua opiskelusta tai työstä jo aiemmin saamallaan apuvälineellä.

Vaikeavammaisuutta arvioitaessa olennaista on sairauden, vian tai vamman aiheuttama haitta opiskelussa tai työssä. Lisäksi vaikeavammaisuutta määriteltäessä otetaan huomioon lääketieteellisten seikkojen ohella opiskelun tai työn laatu, vaatimukset ja olosuhteet. Vaikeavammaisuuden määritelmää tarkastellaan työelämässä tai opiskelussa selviytymisen kannalta eikä määritelmä tämän vuoksi vastaa 9 §:n määritelmää vaikeavammaisuudesta.

Apuvälineillä pyritään parantamaan selviytymistä niissä toiminnoissa, joita sairaus, vi-

ka tai vamma välittömästi vaikeuttaa ja jotka ovat olennaisia tarkasteltavassa opiskelussa tai työssä. Yksilöllisen tarpeen lisäksi apuvälineen myöntäminen edellyttää, että laite on tekniseltä tasoltaan vaativa ja siitä johtuen myös kallis. Jokapäiväisistä toiminnoista selviytymiseksi tarpeellisten ympäristönhallintalaitteiden, kommunikaatio-, liikkumis- ja muiden vastaavien apuvälineiden hankinnasta vastaa terveydenhuolto tai sosiaalitoimi.

Apuvälineen tarpeellisuuden arviointi perustuu eri tahoilta saataviin selvityksiin. Apuväline tarpeen perustana olevasta sairaudesta, viasta tai vammasta tulee olla lääketieteellisen asiantuntijan lausunto. Myös apuvälineen tarpeesta, hyödystä ja käyttömahdollisuuksista sekä siitä, mitä apuvälinettä suositellaan, tulee olla asiantuntijan lausunto. Lausunnosta tulee selvittää apuvälineeltä vaadittavat ominaisuudet sekä mitä osioita apuvälinekokonaisuus sisältää. Lisäksi tarvitaan kuntoutujan, työnantajan tai oppilaitoksen selvitys työtehtävistä sekä laitteen tarpeesta ja käytöstä työssä tai opiskelussa. Peruskoulun 7.—10. luokalla opiskelevan hakemukseen tulee liittää myös ammatillisen koulutuksen toteuttamissuunnitelma.

Ehdotettua pykälää vastaavat säännökset sisältyvät voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 2 §:n 3 momenttiin ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 2 §:ään. Pykälään ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia.

9 §. *Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen järjestäminen.* Pykälän mukaan lääkinnällisen kuntoutuksen tarkoituksena on vaikeavammaisen henkilön työ- tai toimintakyvyn turvaaminen tai parantaminen. Kansaneläkelaitoksen tehtävänä olisi järjestää muut kuin sairaanhoitoon välittömästi liittyvät kuntoutusjaksot, jotka ovat tarpeen pykälässä tarkoitettujen vaikeavammaisten henkilöiden työ- tai toimintakyvyn säilyttämiseksi tai parantamiseksi. Kuntoutuksen tarpeellisuus tarkoittaa, että aiotun kuntoutustoimenpiteen voidaan perustellusti odottaa edistävän työkykyä tai selviytymistä julkisen laitoshoidon ulkopuolella. Esimerkiksi passiiviset liikehoidot eivät vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaan täytä edellytystä silloin, kun terapian pääasiallisena tavoitteena on veren-

kierron edistäminen tai kontraktuurin ehkäiseminen. Henkilön elämänlaadulle tärkeän liikkumiskyvyn turvaamiseksi tai edistämiseksi annettu kuntoutus on soveltamiskäytännön mukaan tarpeellista kuntoutusta. Pykälässä tarkoitettua kuntoutusta järjestettäisiin alle 65-vuotiaalle henkilölle, joka saa lapsen hoitotukea, vammaistukea tai eläkkeensaajien hoitotukea, jonka suuruus on kyseisen etuuden ylimmän tai keskimmäisen määrän suuruinen. Kuntoutusta järjestettäisiin sen kuukauden loppuun, jona vakuutettu täyttää 65 vuotta.

Vaikeavammaisuutta arvioitaessa keskeistä on sairauden, vian tai vamman aiheuttama yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta henkilön päivittäisen elämän toiminnossa. Henkilö on tässä lainkohdassa tarkoitettulla tavalla vaikeavammaisen, jos hänellä etuuden hakemisajankohtana on sairauden, vian tai vamman vuoksi huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella. Lisäksi edellytetään, että tämän lain mukaiset kuntoutuspalvelut tukevat henkilön jokapäiväistä selviytymistä laitoshoidon ulkopuolella. Oikeus tämän lain mukaiseen vaikeavammaisten lääkinnälliseen kuntoutukseen edellyttää, että vakuutetulla on edellä mainittuja huomattavia vaikeuksia tai rasituksia etuuden hakemisajankohtana jokapäiväisessä toiminnassa kotona, koulussa tai työelämässä ja muissa elämäntilanteissa. Lääketieteellistä ja toiminnallista haittaa arvioidaan jokapäiväisen elämän toimintojen ja niihin liittyvien kuntoutustavoitteiden kannalta. Tällöin tulee ottaa huomioon muun muassa iän mukana muuttuvat elämäntilanteet ja tehtävät, joista suoriutumista kuntoutuksella tuetaan. Henkilön sairaudella, vialla tai vammalla, tästä aiheutuvalla kuntoutustarpeella ja kuntoutuksella tulee olla kiinteä keskinäinen syy-yhteys.

Pykälän 4 momentin mukaan vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen tulee perustua kuntoutujan hoidosta vastaavassa yksikössä kuntoutujan kanssa tehtyyn kuntoutussuunnitelmaan. Kuntoutussuunnitelman tekee lääkäri tai lääkäri ja moniammatillinen tiimi. Kuntoutussuunnitelmassa perustellaan työ- tai toimintakyvyn kannalta tarpeelliset

kuntoutustoimenpiteet. Kuntoutussuunnitelma tehdään vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi. Kuntoutussuunnitelma ei ole Kansaneläkelaitosta sitova asiakirja, vaan se on suositus, jota Kansaneläkelaitos käyttää muiden käytössään olevien tietojen ohella kuntoutuspäätöksen tekemiseen. Hoidosta vastaava yksikkö on se julkisen terveydenhuollon yksikkö, joka on perusvastuussa vaikeavammaisen hoidon ja kuntoutuksen järjestämisestä. Jos kunta järjestää vastuulleen kuuluvat palvelut ostamalla ne yksityiseltä palveluntuottajalta, tämä palveluntuottaja voi laatia kuntoutussuunnitelman. Palveluntuottaja ei voi kuitenkaan laatia kuntoutussuunnitelmaa, jos tuottaja toimisi sekä henkilön kuntoutussuunnitelman laatijana että hänen kuntoutuksensa palveluntuottajana Kansaneläkelaitoksen järjestämässä kuntoutuksessa.

Pykälä vastaa sisällöltään nykyistä Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 3 §:ää ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 3 §:ää ja niiden soveltamiskäytäntöä.

10 §. Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut. Pykälässä säädettäisiin niistä vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen palveluista, joita Kansaneläkelaitos järjestää vaikeavammaisille henkilöille. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta siitä, että kuntoutuspalveluiden tulee vastata hyvää kuntoutuskäytäntöä. Lisäksi kuntoutuksen tulee perustua erityisasiantuntemukseen ja erityisosaamiseen. Hyvällä kuntoutuskäytännöllä tarkoitetaan sitä kuntoutuskäytäntöä, jota Kansaneläkelaitoksen ja julkisen terveydenhuollon kuntoutuksessa yleisesti hyväksyttyinä noudatetaan. Yleisesti hyväksytyksi kuntoutus katsotaan vakiintuneen ja kokemuspärisesti perustellun kuntoutuskäytännön tai tieteellisen vaikuttavuustiedon perusteella. Määritellessään hyvää kuntoutuskäytäntöä Kansaneläkelaitos voi käyttää omia asiantuntijaryhmiään. Kansaneläkelaitos voi myös pyytää asiantuntijalausuntoja esimerkiksi julkisen terveydenhuollon kuntoutusasiantuntijoilta. Potilasturvallisuus on aina osa hyvää kuntoutuskäytäntöä. Erityisasiantuntemuksella ja -osaamisella tarkoitetaan sitä, että Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuus-

teen kuuluu vain sellaisten kuntoutuspalveluiden järjestäminen, jotka edellyttävät kuntoutukseen perehtyneiden ammattihenkilöiden palveluita.

Lisäksi pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että laitostuntoutusjaksoilta ei enää edellytetä vähintään 18 arkipäivän yhtäjaksoisuutta. Vaatimus ei enää vastaa kuntoutujien yksilöllisiä tarpeita ja on omiaan lisäämään kustannuksia, koska tavoite pystytään osalla kuntoutujista saavuttamaan yhdellä lyhyemmällä jaksolla tai jakamalla 18 arkipäivää useammaksi jaksoksi.

Tehostetulla kuntoutusjaksolla tarkoitetaan sitä, että kuntoutuspalvelun intensiteetin tulee olla riittävä tavoitteen saavuttamiseksi. Tämä edellyttää, että kuntoutuja saa hänelle tarpeelliseksi katsottua kuntoutusta sellaisella tiheydellä ja jaksotuksella, että tavoitteena oleva työ- tai toimintakyvyn turvaaminen tai parantaminen on saavutettavissa annetulla kuntoutuspalvelulla.

Sopeutumisvalmennuksessa ja perhekuntoutuksessa omaiset tai muut läheiset ovat vakiintuneen käytännön mukaan voineet osallistua kuntoutukseen, jos se on ollut tarpeen hyvän kuntoutuksen toteuttamiseksi ja työ- tai toimintakyvyn tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi lasten avoterapioihin on voinut kuulua omaisen tai muun läheisen ohjaus- ja tukikäyntejä. Omaisen osallistumista koskeva päätös tehdään kuntoutujan päätöksessä.

Omaisen kuntoutukseen osallistumisen edellytyksistä ehdotetaan säädettäväksi lain tasolla. Lähtökohtana omaisen osallistumiselle olisi, että osallistumisen tulisi olla kuntoutuksen vaikuttavuuden kannalta perusteltua. Vaikeavammaisella lapsella tarkoitettaisiin ehdotetun 9§:n 2 momentin 1 kohdan mukaista tukea saavaa vaikeavammaista lasta. Omaisen tai muun läheisen osallistumisella tavoitellaan sellaisten valmiuksien edistämistä, jotka tukevat kuntoutujan itsenäistä selviytymistä laitoshoidon ulkopuolella.

Laitoksissa toteutettujen kuntoutusjaksojen lisäksi vaikeavammaisten lasten avohoidossa toteutettuihin kuntoutusjaksoihin voi olla tarpeen lisätä omaisen tai muun läheisen ohjaus- ja tukikäyntejä, jotta vaikuttavalla kuntoutuksella saavutettaisiin toimintakyvyn turvaamiseen tai parantamiseen liittyvät ta-

voitteet. Kuntoutussuunnitelmassa tulee perustella, miksi omaisen osallistuminen on kuntoutuksen tavoitteiden kannalta tarpeellista.

Säännöksessä omaisella tai muulla läheisellä tarkoitetaan kuntoutujan lähiomaista, joita voivat olla hänen vanhempansa, lapsensa, sisaruksensa tai avio- taikka avopuolisonsa. Aikuisen kuntoutujan lähiomaisena tai muuten kuntoutujalle läheisenä henkilönä voidaan pitää kuitenkin vain sellaista henkilöä, joka tosiasiallisesti osallistuu kuntoutujan päivittäiseen huoltoon ja hoitoon.

Ehdotus vastaa keskeisiltä osin voimassa olevan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 3 §:ää ja sen soveltamiskäytäntöä. Uutta olisi omaisen osallistumisesta säätäminen lain tasolla. Ehdotettu muutos edistäisi aikaisempaa yhtenäisemmän soveltamiskäytännön vakiintumista.

11 §. *Laitoshoidossa olevan kuntoutusta koskeva rajoitus.* Kansaneläkelaitoksen velvollisuutena ei ole järjestää lääkinnällistä kuntoutusta, jos vaikeavammaisen on julkisessa laitoshoidossa tai siihen verrattavassa hoidossa. Tämä koskee myös lyhytaikaisia laitosjaksoja. Avohoidossa olevaksi henkilöksi katsotaan muun muassa sosiaalihuoltolain mukaisessa perhehoidossa oleva tai omaishoitoa saava sekä lastensuojelulain nojalla laitoksessa järjestettyä hoitoa saava henkilö. Ehdotettu pykälä vastaa asiasisällöltään voimassa olevaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 3 a §:ää.

12 §. *Harkinnanvarainen kuntoutus.* Pykälässä säädettäisiin muun kuin Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuteen kuuluvan ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Harkinnanvaraisella kuntoutuksella on Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvaa kuntoutusta täydentävä rooli, eikä se poista tai vähennä esimerkiksi kansanterveyslain 14 §:n 3 momentissa kunnille säädettyä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisvelvollisuutta. Määrärahaidonnaisten etuutena 12 §:n mukainen kuntoutus ei synnytä Kansaneläkelaitokselle järjestämisvelvollisuutta. Näin ollen vakuutetulla ei ole subjektiivista oikeutta harkinnanvaraiseen kuntoutukseen.

Ehdotetun säännöksen mukaan Kansanelä-

kelaitos voisi harkintansa mukaan järjestää ja korvata muuta ammatillista ja lääkinnällistä kuntoutusta kuin mitä sen on 6 ja 9 §:n mukaan järjestettävä. Säännöksessä tarkoitettuna palveluna tulee olla kuntoutusta, eikä se siis voi olla hoitoa tai virkistystä. Harkinnanvaraiseen kuntoutukseen on vuosittain käytettävä vähintään neljä prosenttia vakuutettujen sairausvakuutusmaksuna kertyneestä rahamäärästä. Tämän määrän ylimenevästä rahamäärästä päättää eduskunta vuosittain valtion talousarviossa.

Myös harkinnanvaraisessa lääkinnällisessä kuntoutuksessa omaisen tai läheisen kuntoutukseen osallistuminen voi joissain tapauksissa olla tarpeen vaikuttavan kuntoutuksen järjestämiseksi. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun kysymys on ensimmäisen kerran sairastumisen jälkeen järjestettävään sopeutumisvalmennukseen osallistumisesta. Kuntoutettavan lapsen omaisen tai läheisen osallistuminen useammallekin perhekuntoutuskurssille voi olla tarpeellista.

Pykälän 2 momentissa säädetään vuosittain harkinnanvaraiseen kuntoutukseen osoitetun enimmäisrahamäärän käyttämisestä. Jos harkinnanvaraiseen kuntoutukseen osoitetusta enimmäisrahamäärästä on jäänyt käyttämättä osa siitä rahamäärästä, joka on tarkoitettu yksilökohtaiseen kuntoutukseen, sitä voitaisiin käyttää seuraavina vuosina yksilökohtaiseen harkinnanvaraiseen kuntoutukseen.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettua rahamäärää voitaisiin käyttää myös muun muassa sairauksien ehkäisemiseen sekä kuntoutusta ja sairauksien ehkäisyä koskevaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan, johon kuuluu myös terveyden edistämistä koskeva tutkimustoiminta. Säännöksessä tarkoitettuna tuettavana tutkimus- ja kehittämistoiminnan ensisijaisena painoalueena on Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta koskeva tutkimus. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulisi painottua erityisesti Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuteen kuuluvaan kuntoutukseen. Rahamäärää voidaan lisäksi käyttää Kansaneläkelaitoksen yhteistoimintasäätöiden piiriin kuuluvien kuntoutuslaitosten ja muiden Kansaneläkelaitoksen tukemien laitosten perusparannuksiin ja laitosten käyttöavustuksiin.

Pykälän 4 momentin mukaan Kansaneläke-

laitoksen olisi vuosittain laadittava harkinnanvaraiseen kuntoutukseen tarkoitettujen varojen käytöstä kolmen seuraavan vuoden suunnitelma. Käyttösuunnitelmassa määritellään harkinnanvaraisen kuntoutuksen painoalueet ja samalla sidotaan ja ohjataan harkinnanvaraisen kuntoutuksen varojen käyttöä. Suunnitelmaan voi kuitenkin tulla lisäyksiä tai muita muutoksia valtion talousarvion käsittelyssä. Kansaneläkelaitos voi kuitenkin päättää varojen käytöstä eri painoalueiden kesken vähäisessä määrin toisin kuin käyttösuunnitelmassa on määrätty, jos se on Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen toteuttamiseksi tarkoituksenmukaista. Käyttösuunnitelmasta poikkeaminen vähäisessä määrin on tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, jos kuntoutuspalvelun kysynnässä tai tarjonnassa tapahtuu ennakoimattomia muutoksia. Edelleen 4 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen tulisi vuosittain tehdä sosiaali- ja terveysministeriölle selvitys siitä, miten harkinnanvaraisen kuntoutuksen varoja siirtyvät varat mukaan lukien on käytetty.

Pykälän 4 momentti sisältäisi myös valtuutussäännöksen, jonka mukaan 1 ja 3 momentissa tarkoitettujen varojen käyttösuunnitelman tarkemmasta sisällöstä ja sen hyväksymiseen liittyvästä menettelystä säädettäisiin jatkossakin valtioneuvoston asetuksella.

Ehdotettu pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 4 §:ää.

13 §. Järjestämistä ja korvaamista koskeva rajoitus. Kansaneläkelaitos ei järjestä eikä korvaa kuntoutusta, jos vakuutetulla on oikeus tarvitsemaansa kuntoutukseen tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (625/1991), liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (626/1991), sotilasvammalain tai sotilastapaturmalain nojalla. Kansaneläkelaitos voi kuitenkin tarvittaessa järjestää kuntoutusta, joka saattaa kuulua 1 momentissa mainittujen lakien nojalla korvattavaksi, jos Kansaneläkelaitoksen toimistoon on toimitettu viivästymistodistus. Jos Kansaneläkelaitos on järjestänyt kuntoutusta, joka kuuluu 1 momentissa mainittujen lakien perusteella korvattavaksi, Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada korvaus antamastaan kuntoutuksesta asianomaiselta va-

kuutuslaitokselta. Ehdotettu 1 momentti vastaa asiasisällöltään Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 1 §:n 2 momenttia. Pykälän 2 momentti vastaa voimassa olevan lainsäädännön perusteella vakiintunutta tulkintakäytäntöä. Pykälän 3 momentti vastaa asiasisällöltään tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain 10 §:ää, liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain 10 §:ää sekä sotilastapaturmalain säännöksiä, joiden perusteella Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada korvausta kuntoutuksen järjestämisestä aiheutuneista kustannuksista. Säännöksen selkeyttämiseksi on tarkoituksenmukaista säätää kuntoutuskustannusten regressistä myös tässä laissa.

14 §. *Kuntoutuksesta aiheutuneiden kustannusten korvaaminen.* Voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n 2 momenttia vastaavasti kuntoutuksesta aiheutuvien tarpeellisten ja kohtuullisten kustannusten korvaamisesta ehdotetaan säädettäväksi tässä pykälässä.

Ehdotetun pykälän ensimmäisen momentin mukaan kuntoutujalle tai kuntoutuspalvelun tuottajalle korvataan kuntoutuksesta aiheutuvat tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset. Kustannusten korvaaminen vain siltä osin kuin ne ovat tarpeellisia ja kohtuullisia tarkoittaa sitä, että jokaisen myönnettävän kuntoutuspalvelun tulee olla tarpeen työ- tai toimintakyvyn kannalta. Toisaalta kuntoutuspalvelusta aiheutuvien kustannusten ja saavutettavan hyödyn tulee olla järkevässä suhteessa siten, ettei vähäisestä lisähyödyistä tule suuria kustannuksia. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa asetusta.

Säännöksessä on tarkoitettu korvattavaksi kuntoutuksesta aiheutuvia kustannuksia niiltä osin, kuin ne ovat vaikuttavan kuntoutuksen toteuttamiseksi tarpeellisia. Kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset ovat tarpeellisia silloin, kun ne aiheutuvat kuntoutujan työ- tai toimintakyvyn liittyvien tavoitteiden saavuttamisen kannalta tarpeellisista kuntoutustoimenpiteistä. Vain todelliset ja tarpeelliset kustannukset korvataan. Säännöksen mukaan kuntoutuksesta aiheutuvien korvattavien kustannusten tulee olla myös kohtuullisia. Kus-

tannukset ovat kohtuullisia silloin, kun ne ovat kilpailuttamalla toteutetun hankintamennettelyn kautta sovitun hinnan mukaisia. Kilpailuttamattomien kustannusten kohtuullisuutta arvioidaan vertaamalla niitä kyseisen palvelun hankinnassa yleisesti muodostuneeseen kustannustasoon tai muihin vastaaviin kuntoutuspalveluihin. Säännöksellä pyritään varmistamaan se, että kuntoutuspalvelujen kustannukset ovat sovitun mukaisia tai muuten kohtuullisia. Kuntoutuksena järjestettävien apuvälineiden tarpeellisuus ja kohtuullisuus arvioidaan suhteessa siihen, miten kuntoutuja pystyy suoriutumaan tai selviytymään kyseisillä tai niitä vastaavilla apuvälineillä.

Kuntoutuspalvelun tuottaja on sitoutunut noudattamaan sopimuksenmukaisia laskutusperusteita. Sovittu hinta sisältää kaikki kyseisestä kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, joka vastaa pääosiltaan nykyistä soveltamiskäytäntöä. Vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaan Kansaneläkelaitos korvaa kustannuksia, joita aiheutuu esimerkiksi omaisen osallistumisesta sopeutusvalmennukseen, jos kustannuksia on pidetty kuntoutuksen kannalta tarpeellisina. Ehdotetun säännöksen mukaan kuntoutujalle tai hankitun kuntoutuspalvelun tuottajalle korvataan tarpeellisina kustannuksina myös kuntoutujan omaisen tai muun läheisen kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuvia kohtuullisia kustannuksia silloin, kun osallistuminen on ehdotetun 9 tai 12 §:n mukaista. Kohtuullisina kustannuksina voidaan pitää kuntoutujan ja läheisten yhteisistä kuntoutustoimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia. Lisäksi korvataan kustannukset, jotka aiheutuvat kuntoutujan päivittäiseen hoitoon tai huoltoon osallistuvalla läheiselle järjestettävistä tarpeenmukaisista kuntoutumista edistävistä toimenpiteistä. Tarpeellisina toimenpiteinä voidaan pitää lähinnä sellaisten valmiuksien antamista, jotka tukevat kuntoutujan itsenäistä selviytymistä.

Yleensä on perusteita korvata vain yhdelle omaiselle tai läheiselle aiheutuneita kustannuksia. Poikkeuksellisesti voi kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamiseksi olla tarkoituksenmukaista korvata useammallekin omaiselle tai läheiselle henkilölle aiheutuvia kustan-

nuksia, jos muut korvattavuuden edellytykset täyttyvät. Kuten muulloinkin, omaisen tai omaisten osallistumisen tulee pääsääntöisesti perustua kuntoutussuunnitelmaan ja ratkaisu tehdään tapauskohtaisen harkinnan perusteella.

Ehdotetussa 3 momentissa esitetään, että tarpeellisten ja kohtuullisten kustannusten korvaamisen perusteena voitaisiin pitää todellisten kustannusten sijasta myös niitä keskimääräisiä kustannuksia, joita kuntoutujalle syntyy hänen hankkiessaan opiskelun kannalta tarpeellisia koulutarvikkeita. Keskimääräistä kustannusta ehdotetaan käytettäväksi korvausperusteena näissä tapauksissa siksi, ettei kuntoutuja joudu toimittamaan Kansaneläkelaitokselle kuitteja tai muuta luotettavaa selvitystä sellaisista pienistä hankinnoista, joita ovat esimerkiksi muistiinpanovälineiden ja vastaavien opiskeluvälineiden hankinta. Keskimääräisen kustannuksen suuruudesta voitaisiin säätää sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa. Ehdotus vastaa voimassa olevaa soveltamiskäytäntöä lukuun ottamatta sitä, että kustannuksen suuruudesta säädettäisiin asetuksessa. Hyväksyttävä keskimääräinen kustannus perustuu nykyisin Kansaneläkelaitoksen päätökseen.

15 §. Matkakustannukset. Kuntoutujalle sekä 9 ja 12 §:ssä tarkoitettuun kuntoutukseen osallistuvalla omaisella tai muulla lähiselle korvataan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvasta kuntoutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset matkakustannukset. Lisäksi voidaan vastaavasti korvata harkinnanvaraiseen kuntoutukseen liittyviä matkakustannuksia. Matkan kohteena oleva kuntoutuspaikka ilmoitetaan pääsääntöisesti kuntoutuspäätöksessä. Myös Kansaneläkelaitoksen myöntämän apuvälineen tai laitteen käyttöön opetukseen tai lisäopetukseen liittyvät matkat korvataan. Matkakustannusten korvaamisessa ehdotetaan noudatettavaksi mitä sairausvakuutuslain 4 luvussa säädetään.

Vaikeavammaisen lääkinnällistä kuntoutusta saavan kuntoutujan luokse tehdystä käynnistä (kotikäynti) aiheutuneet matkakustannukset voidaan korvata, jos käynti on tarpeen kuntoutujan terveydentilan vuoksi tai kuntoutujan matkustaminen palveluntuottajan luokse muutoin muodostuisi kohtuuttoman rasittavaksi. Kuntoutujan luokse tehtyyn koti-

käyntiin rinnastetaan palveluntuottajan päiväkotiin tai muuhun vastaavaan hoitopaikkaan tekemät matkat. Kotikäynnin tarve tulee perustella kuntoutussuunnitelmassa. Kuntoutuksen antaminen kuntoutujan luona tämän terveydentilan perusteella tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun matkustaminen palveluntuottajan luokse todennäköisesti heikentäisi kuntoutujan terveydentilaa taikka vähentäisi kuntoutuksella saavutettavaa hyötyä. Kuntoutujalta ei peritä sairausvakuutuslain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaista omavastuusuutta palveluntuottajalle kotikäynnistä maksettavasta matkakustannuskorvauksesta.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntoutuksena korvattavina matkakustannuksina ei pidetä päivittäisistä koulumatkoista aiheutuvia matkakustannuksia. Kuntoutuspäätökseen liittyvinä koti- ja opiskelupaikkakunnan välisinä matkakustannuksina korvataan kuitenkin lukukauden alussa ja lopussa tehdyt matkat sekä lisäksi yksi edestakainen matka kuukaudessa. Määrätyin edellytyksin koti- ja opiskelupaikkakunnan välisistä matkoista aiheutuneita kustannuksia voidaan korvata tätä useamminkin. Esimerkiksi perhehuoltovelvolliselle, jolla on alaikäisiä lapsia, korvataan viikonloppumatkat kotipaikkakunnalle lapsen tapaamisen turvaamiseksi. Opintojen eteenpäin saattamiseksi monimuoto- tai etäopiskeluun liittyvät koti- ja opiskelupaikkakunnan välisistä matkoista aiheutuneet kustannukset korvataan tentti- ja lähiopiskelumatkojen osalta. Koti- ja opiskelupaikkakunnan väliset viikonloppumatkat korvataan vain erityisestä syystä, kuten esimerkiksi silloin, kun oppilasasuntola on viikonloppuisin suljettu ja oppilaiden edellytetään matkustavan kotiin.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säädettäväksi viittaus sairausvakuutuslain 4 lukuun, jossa säädetään matkakustannusten korvaamisesta ja matkojen yhdistelystä korvausperusteena. Matkojen yhdistelyä ei sovellettaisi vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen matkoihin.

Ehdotettu pykälä vastaa sisällöltään Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 7 a §:ää ja sen soveltamiskäytäntöä.

16 §. Kuntoutus ulkomailla. Lain 16 §:n 1—2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi

ulkomailla annetusta kuntoutuksesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta vakuutetulle.

Vakuutetun oikeus saada korvausta ulkomailla annetusta kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista edellyttää, että kuntoutus vastaa tässä laissa määriteltyjä kuntoutuksen sisällölle ja laajuudelle asetettuja edellytyksiä, ja että se Suomessa annettuna olisi kuulunut Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Kuntoutuksen eräänä sisällöllisenä vaatimuksena on, että kuntoutusta annetaan sellaisella kielellä, jolla saadut ohjeet kuntoutuja hallitsee, jolloin kuntoutusta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena ja soveltavana. Sekä Suomessa järjestetyn että ulkomailla annetun kuntoutuksen korvaaminen edellyttää, että kuntoutus perustuu lain 45 §:ssä tarkoitettuun päätökseen.

Ehdotetussa 1 momentissa säädettäisiin vakuutetun oikeudesta saada korvausta toisessa jäsenvaltiossa annetusta kuntoutuksesta. Vakuutetulla olisi oikeus saada korvausta jäsenvaltiossa annetusta ammatillisesta kuntoutuksesta. Oikeus saada korvausta vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta edellyttäisi, että kyseinen kuntoutus perustuu kuntoutussuunnitelmaan. Kuntoutussuunnitelma voidaan laatia myös julkisen terveydenhuollon yksikköä vastaavassa ulkomaissa yksikössä.

Ehdotettu 2 momentti sisältäisi säännöksen muualla ulkomailla kuin toisessa jäsenvaltiossa annetun kuntoutuksen korvaamisesta. Ehdotetun 2 momentin mukaan muualla kuin toisessa jäsenvaltiossa annettua kuntoutusta voitaisiin korvata, jos vastaavaa kuntoutusta ei ole ollut saatavilla Suomessa tai sen korvaamiseen on olemassa muu erityinen syy. Erityisellä syyllä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että ns. kolmannessa maassa asuvan perheen lapsi tarvitsee avohoitona järjestettävää lääkinnällistä kuntoutusta kuten fysioterapiaa. Korvausta ei maksettaisi tämän lain nojalla esimerkiksi silloin, kun vakuutettu on oikeutettu ammatilliseen kuntoutukseen ja hän hakeutuu ulkomaille opiskelemaan, jos tarpeenmukaista ammatillista kuntoutusta on tarjolla Suomessa.

Korvausta ei maksettaisi tämän lain mukaan, jos kuntoutujalla on oikeus saada korvaus, joka vastaa oleskelumaan vakuutettujen

korvausta kuntoutuksesta. Tämä koskee esimerkiksi EU-maissa annettua kuntoutusta silloin kun vakuutetulla on oikeus kuntoutustoimenpiteisiin ja -etuuksiin samasta kuntoutuksesta sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71 säännösten perusteella.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin ulkomailla annetusta kuntoutuksesta aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta. Korvausten enimmäismäärä rajattaisiin siten, että todellisista kustannuksista korvattaisiin enintään se määrä, joka korvattavan kuntoutuksen järjestämisestä Suomessa olisi todennäköisesti aiheutunut. Todennäköiset kustannukset arvioidaan sen perusteella, kuinka paljon ulkomailla annettua kuntoutusta vastaavasta kuntoutuspalvelusta on Kansaneläkelaitoksen viimeisimpien tilastotietojen perusteella keskimäärin maksettu korvauksia.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin ulkomailla saatavan etuuden huomioon ottamisesta. Jos Suomesta kuntoutusetuutta hakeva tai saava saa ulkomailta etuutta, joka Suomesta saatuna vaikuttaisi kuntoutuksen järjestämisvelvollisuuteen tai kustannuksista maksettavan korvauksen määrään, ulkomainen etuus voidaan rinnastaa vastaavaan suomalaiseen etuuteen. Jos vakuutetulla olisi oikeus saada ulkomailta siellä sovellettavien lakien tai muiden velvoittavien määräysten nojalla korvausta esimerkiksi tapaturmasta, ammattitaidista tai liikennevahingosta ja korvaukseen sisältyisi lääkinnällinen tai ammatillinen kuntoutus, syrjäyttäisi tällainen ulkomainen etuus Kansaneläkelaitoksen järjestämisvelvollisuuden kuten vastaava kotimainen etuus ehdotetun 13 §:n mukaisesti. Pykälän perusteella voidaan myös rinnastaa ulkomailta saatava vammaisetuus ehdotetun 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa vastaavaan suomalaiseen etuuteen. Tällöin edellytetään muun muassa sitä, että vastaava ulkomainen etuus on samalla tavoin porrastettu kuin lainkohdassa mainitut suomalaiset etuudet.

Ehdotettu 5 momentti koskisi matkakustannusten korvaamista. Säännöksessä viitattaisiin sairausvakuutuslain 4 luvun 1 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan ulkomaille tehtävästä matkasta aiheutuvia kustannuksia ei

korvata.

Ehdotettu pykälä selkiyttäisi kuntoutujan oikeutta saada korvaus ulkomailla annetusta kuntoutuksesta. Ehdotus vastaa keskeisiltä osin nykyistä käytäntöä matkojen korvaamista ja korvauksen ylärajaa lukuun ottamatta. Pykälän 4 momentti vastaa voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 1 a §:n ja kuntoutusrahain 2 a §:n säännöksiä. Ulkomailta saatavan etuuden vaikutuksista kuntoutusrahaan ehdotetaan säädettäväksi 36 §:ssä.

3 luku. **Kuntoutusrahaetuuden saamisen edellytykset**

17 §. Yleiset edellytykset. Pykälässä säädettäisiin kuntoutusrahaetuoksien saamisen yleisistä edellytyksistä.

Kuntoutusrahaan oikeuttavalla kuntoutuksella tulee olla yhteys työelämätaivoitteeseen. Kuntoutusrahaan oikeuttavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee 1 momentin mukaan olla työelämässä pysyminen, työelämään tulo tai sinne palaaminen. Momentti vastaa voimassa olevaa kuntoutusrahain 4 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahaetuuden maksamisesta työikäiselle henkilölle, joka kuntoutuksen vuoksi estyy tekemästä omaa tai toisen työtä. Kuntoutusrahaetuutta voi saada 16—67-vuotias kuntoutuja. Etuutta maksettaisiin enintään sen kauden loppuun, jona kuntoutuja täyttää 68 vuotta ja josta alkaen hän viimeistään olisi oikeutettu saamaan vanhuuseläkettä. Säännös vastaa kuntoutusrahain 7 §:n 1 momenttia siinä muodossa kuin se on yksityisalojen eläkeuudistuksen yhteydessä tehtyjen lainmuutosten (642/2003) jälkeen. Momentissa sidotaan kuntoutusrahaetuuden maksaminen siihen, että omasta tai toisen työstä estytään nimenomaan kuntoutuksen vuoksi. Oman työn määritelmästä säädettäisiin tarkemmin pykälän 4 momentissa.

Pykälän 3 momentissa on maininta siitä, minkä kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa maksetaan.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin sairauslaissa olevaa määritelmää vastaavalla tavalla oman työn käsitteestä kuitenkin sillä poikkeuksella, ettei omana työnä pidettäisi kuntoutuksena annettavaa päätointa vastaa-

vaa koulutusta. Tästä on säädetty vastaavalla tavalla nykyisen kuntoutusrahain 2 §:n 3 momentissa.

Kuntoutusrahaetuutta olisi itse kuntoutujan lisäksi 5 momentin nojalla oikeutettu saamaan kuntoutujan omainenkin silloin, kun hän osallistuu lain 18 tai 19 §:ssä mainitulla perusteella annettuun perhekuntoutukseen tai sopeutumisvalmennukseen. Kuntoutuspäätöksestä tai vastaavasta kuntoutuksen myöntävästä päätöksestä tulee ilmetä omaisen osallistumisen tarpeellisuus vaikuttavan kuntoutuksen järjestämisen kannalta. Omaiselle maksetaan kuntoutusrahaa niiden perusteiden mukaan, joita häneen sovellettaisiin silloin, jos hän itse osallistuisi 1 momentissa mainittuun kuntoutukseen. Momentti vastaa sisällöltään ja tarkoitukseltaan voimassa olevan kuntoutusrahain 5 §:n 6 momenttia ja kuntoutusraha-asetuksen 11 §:n 2 momenttia.

18 §. Kuntoutusraha lakisääteisen kuntoutuksen ajalta. Pykälässä säädettäisiin siitä, minkä lain perusteella annettavan kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa voidaan maksaa. Kuntoutusrahaan on oikeus, jos kuntoutusta annetaan jonkin säännöksessä mainitun lain tai säännöksen perusteella ja kuntoutus on tarpeellista kuntoutujan työelämässä pysymisen, työelämään palaamisen tai työelämään pääsyn vuoksi. Kuntoutusrahaa maksetaan 1 momentin mukaan, jos päätös kuntoutuksesta on tehty Kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain, kansanterveyslain, erikoissairaanhoidon tai työterveyshuoltolain perusteella. Lisäksi kuntoutusrahaa maksetaan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) mukaisen sopeutumisvalmennuksen ajalta sekä lastensuojelulain, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain tai päihdehuoltolain mukaisen perhekuntoutuksen ajalta. Perhekuntoutuksen osalta edellytetään, että varsinainen kuntoutuja ja perheenjäsen osallistuvat kuntoutukseen samanaikaisesti. Työkykyä ylläpitävä toiminta (eli niin sanottu tyky-toiminta) sekä loma- ja virkistystoiminta eivät ole kuntoutusrahaan oikeuttavaa kuntoutusta. Jotta kuntoutuksen ajalta voitaisiin maksaa kuntoutusrahaa, vaaditaan, että toiminta täyttää kuntoutustoiminnalle yleisesti asetetut vaatimukset. Näitä ovat: 1) kuntoutusta antavat ter-

veydenhuollon ammattihenkilöt, 2) palveluita annetaan asianmukaisissa tiloissa ja 3) palveluntuottajalla on tarpeelliset luvat toiminnan harjoittamiseen. Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevan kuntoutusrahalain 5 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentin säännös vastaisi nykyisen kuntoutusrahalain 7 §:n 3 momenttia. Siinä rajoitetaan kuntoutusrahan maksamista yleissivistävään peruskoulutukseen osallistumisen ajalta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan saamisen edellytyksistä työterveyshuoltolain perusteella annettavan kuntoutuksen ajalta. Työterveyshuoltolain mukaan kuntoutukseen ohjaaminen tapahtuu työterveyshuollon ammattihenkilöiden tai asiantuntijoiden toimesta. Työterveyshuoltolain perusteella annetun kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa voitaisiin maksaa, jos kuntoutus täyttää sille tässä laissa asetetut edellytykset. Pelkkä virkistystoiminta ei siis oikeuttaisi kuntoutusrahaan. Edelleen vakiintuneen soveltamiskäytännön mukaan edellyttäisiin, että työnantaja tai vastaavasti yrittäjä on osallistunut kuntoutuksesta aiheutuviin kustannuksiin

Pykälän 4 momentissa säädetään kuntoutusrahan saamisen edellytyksistä päihdehuoltolain mukaisen muun kuin perhekuntoutuksen ajalta. Tällöin edellytetään, että kuntoutukseen on hakeuduttu työterveyshuollon tai työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän kautta. Edellytyksen tarkoituksena on kytkeä kuntoutusrahan maksaminen sellaiseen yksilölliseen päihdekuntoutukseen, jonka erityisenä tavoitteena on työssä pysyminen tai työhön palaaminen. Päihdekuntoutuksen tulee perustua kuntoutuksesta laadittuun suunnitelmaan. Tästä syystä säädettäisiin, että kuntoutuksen tulee perustua sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaiseen huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltolain mukaiseen kuntoutussuunnitelmaan. Päihdehuoltolain mukaisen kuntoutuksen tulee tapahtua hyväksytyssä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa, jotta sen ajalta maksettaisiin kuntoutusrahaa. Päihdehuollon kuntoutuslaitoksen hyväksymismenettelystä ja edellytyksistä voitaisiin säätää valtioneuvoston asetuksella. Päihdehuollon kuntoutuslaitokselle asetettavat edellytykset olisivat sellaisia, jotka varmistaisivat palvelun laa-

dun, vaikuttavuuden ja turvallisuuden. Jos yksilökohtaisesta päihdekuntoutuksesta on tehty päätös kansanterveyslain tai työterveyshuoltolain perusteella, ei 4 momentissa säädettyjen erityisten edellytysten täyttämistä vaadita. Ehdotettu 4 momentti vastaa sisällöltään voimassa olevan kuntoutusrahalain 5 §:n 5 momenttia ja kuntoutusraha-asetuksen 2 §:n 1 momenttia.

19 §. *Kuntoutusraha muun kuntoutuksen ajalta.* Pykälässä säädettäisiin niistä tilanteista, joissa itse kuntoutuksesta ei ole lain säännöksen perustuvaa päätöstä, mutta joissa kuntoutuksen ajalta maksetaan kuitenkin kuntoutusrahaa. Pykälän 1 momentissa tällaisena tilanteena on mainittu kuntoutus, joka sisällöltään vastaa 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua kuntoutusta ja joka perustuu työterveyshuoltoon nimetyn lääkärin tai muun työpaikan olosuhteisiin perehtyneen erikoislääkärin määräykseen. Tällä säännöksellä mahdollistetaan kuntoutusrahan maksaminen myös niissä tilanteissa, joissa yrittäjä tai muu omaa työtään tekevä on järjestänyt itselleen työterveyshuoltolaisilla tarkoitettua työterveyshuollon ja maksaa osittain tai kokonaan muut kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset. Kuntoutustarpeen ja -mahdollisuudet voitaisiin arvioida joko työterveyshuoltoon nimetty lääkäri tai vajaakuntoisuutta aiheuttavan sairauden, vian tai vamman kannalta asiantunteva erikoislääkäri. Työpaikan olosuhteisiin perehtymisellä tarkoitetaan sitä, että kuntoutujan työhön liittyvät sairauden, vian tai vamman kannalta olennaiset kuormitustekijät ja työn asettamat erityisvaatimukset on arvioitu. Säännös vastaa nykyisen kuntoutusrahalain 5 §:n 2 momenttia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan maksamisesta oppisopimuskoulutuksen ajalta. Oppisopimuskoulutuksen ajalta kuntoutusrahaa maksetaan 7 §:ssä tarkoitettulle vakuutetulle oppisopimuksen perusteella ilman erillistä kuntoutuspäätöstä. Ehdotettu momentti vastaa voimassa olevan kuntoutusrahalain 5 §:n 4 momenttia. Viittaus oppisopimuslakiin on korvattu viittauksilla ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kuntoutusrahalain 5 §:n 3 momenttia

vastaavalla tavalla kuntoutusrahan maksamisesta Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman sopeutumisvalmennuksen ajalta. Soveltamiskäytännössä on edellytetty, että Raha-automaattiyhdistys on tehnyt nimenomaan kyseistä kurssitoimintaa koskevan rahoituspäätöksen. Raha-automaattiyhdistyksen kuntoutuksen järjestäjälle maksama yleinen toiminta-avustus ei täytä momentissa tarkoitettua kriteeriä.

20 §. Nuoren kuntoutusraha. Lain 20 §:n mukaan 16–19-vuotiaalle nuorelle myönnetään kuntoutusrahaa ammatillisen kuntoutuksen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi. Kuntoutusrahan maksaminen edellyttää, että nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja että tästä aiheutuva toimintavajaus on niin suuri, että nuori tarvitsee tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Lisäksi edellytetään, että nuorelle on kotikunnassa laadittu opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutustoimenpiteisiin osallistumisen ajalta eli ajalta, jolloin nuori opiskelee tai osallistuu muuhun sellaiseen toimintaan, jonka voidaan katsoa edistävän työelämätaavoitteen täyttymistä. Tämä vastaa säännöksen alkuperäistä tarkoitusta. Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan enintään sen kuukauden loppuun, jona vakuutettu täyttää 20 vuotta. Jos vakuutettu on kuntoutuksessa 20 vuotta täyttäessään, kuntoutusrahan maksamista jatketaan sen kalenterikuukauden loppuun, jona meneillään oleva kuntoutus loppuu.

Arvioitaessa, ovatko nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ heikentyneet olennaisesti, sovelletaan samoja perusteita kuin harkittaessa, olisiko henkilö oikeutettu saamaan ammatillista kuntoutusta 6 §:n nojalla. Näiden perusteiden lisäksi nuoren työ- ja toimintakyvyn tason täytyy olla sellainen, että hänen on katsottava tarvitsevan tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Tehostetulla työkyvyn arvioinnilla ja kuntoutuksella tarkoitetaan kuntoutujan tarvetta erityisiin tukitoimiin opiskelunsa ja muun kuntoutuksen aikana. Erityisiä tukitoimia voivat olla erityiskoulujen palvelut, tämän lain 8 §:ssä tarkoi-

tetut apuvälinepalvelut, tulkkipalvelut, henkilökohtaisen avustajan palvelut tai muut vastaavat palvelut.

Mikäli vielä koulussa olevan nuoren ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksia on kuntoutussuunnitelman mukaan vaikea ennakoita esimerkiksi sairauden laadun vuoksi, myönnetään pääsääntöisesti nuoren kuntoutusraha. Koska nuoren kuntoutusrahaa maksetaan ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi, vaaditaan, että suunnitellun kuntoutuksen realistisena tavoitteena on työelämään siirtyminen. Vähimmäistavoitteena tulisi olla, että nuori pystyy työllään hankkimaan ainakin joitain toimeentulon kannalta merkityksellisiä lisätuloja mahdollisen eläkkeen lisäksi. Tavoitetaso olisi jonkin verran alempi kuin se olennainen lisätulo, mitä tavoitellaan ehdotetun 6 §:n mukaisessa kuntoutuksessa. Nuoren kuntoutusrahan myöntämisperusteet eivät täytyisi, jos koulutuksen pääasiallisena tavoitteena on pelkästään harjaannuttaa nuorta selviytymään jokapäiväisistä toiminnoista, eikä opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukaan edellä mainittuun työelämätaavoitteenen tähtääviä ammatillisia jatkosuunnitelmia perustellusti pystytä tekemään. Tällöin tulee yleensä suoraan myönnettäväksi kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke.

Kuntoutusrahan myöntäminen nuorelle edellyttää, että hänelle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Nuoren kotikunta laatii suunnitelman yhteistyössä kuntoutujan, hänen huoltajiensa ja tarvittaessa asiantuntijaviranomaisten kanssa. Suunnitelman tulee sisältää alustavat arvioinnit nuoren kuntoutumisen mahdollisuuksista ja tavoitteista hänen sairautensa tai vammansa huomioiden sekä alustava koulutussuunnitelma sen sisältöisenä kuin se kuntoutusrahan hakutilanteessa on mahdollista. Suunnitelmasta tulee ilmetä sen laatimiseen osallistuneet henkilöt ja tahot. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatimisesta ja sen sisällöstä.

Nuoren kuntoutusrahan myöntäminen ei edellytä kuntoutuspäätöstä. Kuntoutusraha-kauden aikana voidaan kuitenkin tehdä tavalliseen tapaan kuntoutuspäätöksiä esimerkiksi koulutuksen tukemisesta tai tutkimuksista

kuntoutustarpeen ja -mahdollisuuksien selvittämiseksi, mikäli nuoren ammatillinen kuntoutuminen ei käynnisty tai etene suunnitellulla tavalla.

21 §. Kuntoutusraha ulkomailla annetun kuntoutuksen ajalta. Kansaneläkelaitos voi myöntää kuntoutusrahaa myös ulkomailla annettavan kuntoutuksen ajalta. Edellytyksenä on, että ulkomailla annettava kuntoutus on 16 §:n mukaisesti korvattavaa kuntoutusta tai sitä annetaan 18 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, joko Kansaneläkelaitoksen järjestämänä ja korvaamana lain 2 luvun perusteella taikka muiden säännöksessä lueteltujen säännösten perusteella. Myös sisällöltään 18 §:n 1 momentissa mainittua kuntoutustoimintaa vastaavan Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman ulkomailla järjestetyn kuntoutuskurssin ajalta kuntoutusrahaa voidaan maksaa. Pykälä vastaa sisällöltään nykyisen kuntoutusrahain 6 §:ää.

22 §. Estävät etuudet ja korvaukset. Pykälässä säädettäisiin niistä etuuksista, jotka estävät kuntoutusrahaetuuden maksamisen. Kuntoutusrahaetuuteen ei ole oikeutta, jos henkilö saa vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä 1 momentissa mainittujen lakien perusteella. Kuntoutusrahaetuutta ei 2 momentin mukaan myönnetä myöskään silloin, kun kuntoutujalla on oikeus täyteen ansionmenetykskorvaukseen pakollista liikennetai tapaturmavakuutusta koskevien säännösten taikka sotilasvammalain tai sotilastapaturmalain perusteella.

Pykälän 3 momentissa säädetään kuntoutusrahaetuuden maksamisesta 2 momentin mukaisen korvauksen viivästymistapauksessa. Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevan kuntoutusrahain 7 §:n 1 ja 2 momenttia.

23 §. Maksamisaika. Pykälässä säädettäisiin voimassa olevan kuntoutusrahain 8 §:n 1 momenttia vastaavalla tavalla kuntoutusrahain maksamisesta niiden arkipäivien ajalta, joihin vakuutettu osallistuu kuntoutukseen. Kuntoutusrahaa maksetaan arkipäiviltä eli enintään kuudelta päivältä viikossa. Sitä ei siis makseta sunnuntailta eikä arkipyhäpäiviltä. Kuntoutusrahaa ei makseta myöskään ehdotetuissa 25—28 §:ssä tarkemmin säädetyin omavastuuajan ajalta. Kuntoutusrahaa maksetaan lähtökohtaisesti vain silloin, kun kun-

toutus matkoineen edellyttää koko päivän työstä poissaoloa. Voimassa olevan kuntoutusraha-asetuksen 11 §:n 1 momentin soveltamiskäytännössä kokopäiväisenä on pidetty kuntoutusta, joka matkoineen kestää vähintään kuusi tuntia. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa silloin, kun kuntoutus, joka matkoineen kestää vähemmän kuin kuusi tuntia, kuitenkin tosiasiallisesti estää työskentelyn ja kuntoutuja jää vaille toimeentuloa kuntoutuspäivänä. Pitkäkestoisessa kuntoutuksessa, esimerkiksi ammatillisessa koulutuksessa ei edellytetä erikseen kuntoutuksen päivittäisen keston selvittämistä, vaan harkittavaksi tulee se, onko kuntoutuja koulutuksen vuoksi ylipäätään estynyt työstä. Jos koulutus ei estä häntä tekemästä päätoimeen verrattavaa työtä, kuntoutusrahaa ei makseta.

24 §. Kuntoutusraha odotus- ja väliajalta. Ehdotetun pykälän ensimmäisessä momentissa olisi tyhjentävästi lueteltu seikat, joiden perusteella kuntoutusrahaa voidaan maksaa kuntoutujalle myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliin jäävältä ajalta tai kahden kuntoutusjakson väliseltä ajanjaksolta. Odotus- ja väliajan kuntoutusrahasta on säädetty voimassa olevan kuntoutusrahain 8 §:n 2 ja 3 momentissa.

Ehdotetun säännöksen mukaan odotus- ja väliajan kuntoutusrahain maksaminen on harkinnanvaraista. Kuntoutusrahaa voitaisiin säännöksen perusteella maksaa, jos kuntoutujan toimeentulo muuten saattaisi vaarantua ja kuntoutusrahain maksaminen samalla turvaisi kuntoutujan toimeentulon ja kuntoutuksen etenemisen. Toimeentulon turvaaminen koko kuntoutusprosessin ajalta on usein kuntoutuksen onnistumisen edellytys. Näin voi olla varsinkin silloin, kun kuntoutujalla ei ole työpaikkaa, johon hän voisi väliajoiksi palata, tai kun hänen toimeentulonsa ei ole turvattu eläkkeen tai muun etuuden avulla. Odotus- ja väliajan kuntoutusrahain maksamisella pyritään korostamaan aktiivista kuntoutusta ja lisäämään kuntoutuksen kokonaisvaikutavuutta. Edellytyksenä kuntoutusrahain myöntämiselle olisi, että odotus- tai väliaikaa seuraavan toimenpiteen toteutuminen on todennäköistä ja että siitä on tehty myönteinen päätös. Odotus- ja väliajan kuntoutusraha liittyy yleensä pitkäkestoiseen ammatilliseen kuntoutukseen. Muuhun ammatilliseen kun-

toutukseen liittyen odotus- ja väliajan kuntoutusrahaa tulisi myönnettäväksi vain erityisen poikkeuksellisesti, sillä odotus- tai väliajan kuntoutusrahaa ei ole tarkoitettu maksettavaksi pelkästään toimeentuloturvan tarpeen takia vaan sen tulee aina olla tarpeen myös kuntoutuksen etenemisen varmistamiseksi.

Odotus- ja väliajan kuntoutusrahalla varmistettaisiin se, ettei kuntoutujan tarvitsisi hakea toimeentuloturvaa muista järjestelmistä pitkäkestoisen ammatillisen kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta. Ehdotettu säännös vastaisi nykyisen säännöksen vakiintunutta soveltamiskäytäntöä.

Odotus- ja väliajan kuntoutusraha olisi 20 prosenttia kuntoutusrahaa pienempi, ellei ehdotetusta 32 §:n 3 momentista muuta johdu. Sitä maksettaisiin enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuodessa sekä kuntoutuksen odotus- että väliajoilta kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna. Kuukauteen katsotaan tällöin sisältyvän 25 arkipäivää. Väliajan kuntoutusrahaa voitaisiin maksaa eri jaksojen tai toimenpiteiden välisiltä ajoilta silloin, kun ne seuraavat toisiaan lyhyehkön ajan kuluessa eikä kuntoutuja voi työllistyä väliajoiksi. Väliajaksi katsotaan myös lukukausien välinen loma-aika. Kuntoutusrahaa voitaisiin myöntää, jos työllistyminen ei onnistu tai jos saatu palkka ei anna riittävää toimeentuloa. Kuntoutujan on vaadittaessa esitettävä selvitys siitä, ettei hänen työllistymisensä kyseisenä aikana ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista. Kuntoutujan tietojenantovelvollisuudesta ehdotetaan säädettyväksi 43 §:ssä.

Kuntoutusrahan maksaminen kolmea kuukautta pitemmältä ajalta voisi olla säännöksen tarkoittamasta erityisestä syystä perusteltua silloin, kun kuntoutujan toimeentulon turvaaminen koko kuntoutussuunnitelman tarkoittaman kuntoutuskokonaisuuden ajan on perusteltua kuntoutuksen etenemisen turvaamiseksi. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun kuntoutusjaksojen välinen kesäloma kestää muutaman viikon yli kolme kuukautta. Kuntoutujan ei tällöin tarvitsisi kesken suunnitellun kuntoutuskokonaisuuden hakea työttömyysturvaa tai toimeentulotukea.

Ehdotetun pykälän 2 momentin mukaan

kuntoutusrahaan 20 §:n perusteella oikeutulla vajaakuntoisella nuorella olisi oikeus saada kuntoutusrahaa omavastuuajaa lukuun ottamatta myös odotus- ja väliajalta sekä ajalta, jona hän odottaa kuntoutuspäätöstä. Kuntoutusrahaan oikeutetun nuorten kohdalla kyse ei siten olisi harkinnanvaraisesta etuudesta. Näin turvattaisiin kuntoutusrahan keskeytymätön jatkuminen silloin, kun koulutus tai muu vastaava toimenpide on keskeytynyt esimerkiksi koulun loma-ajan vuoksi tai muusta kuntoutujasta riippumattomasta syystä. Kuntoutuksen keskeytymisestä tai päättymisestä ehdotetaan säädettäväksi 29 §:ssä. Nykyisen kuntoutusrahain 5 a §:n 1 päivänä huhtikuuta 2002 voimaan tulleella muutoksella nostettiin nuoren kuntoutusrahan myöntämisen ja maksamisen ikäraja 18 vuodesta 20 vuoteen. Tuossa yhteydessä jäi muuttamatta kuntoutusrahain 8 §:n 3 momentissa ollut maininta 18 vuoden ikäraja. Käytännössä kuntoutusrahain 8 §:n soveltaminen on kuitenkin johtanut siihen, että kuntoutusraha on tullut aina myönnettäväksi myös odotus- ja väliajoilta 5 a §:n perusteella etuutta saaville henkilöille. Tästä syystä pykälän 2 momentti ehdotetaan selvyiden vuoksi säädettäväksi niin, että odotus- ja väliajoilta maksettavaan kuntoutusrahaan olisi oikeus kaikilla kuntoutusrahaa 20 §:n perusteella saavilla.

25 §. Omavastuuajaka. Pykälässä säädettäisiin kuntoutusrahan omavastuuajasta, jonka ajalta kuntoutusrahaa ei makseta. Pykälän 1 momentin mukainen omavastuuajaka on kuntoutuksen alkamispäivä ja yhdeksän sitä lähinnä seuraavaa arkipäivää. Kuntoutuksen alkamispäivä voi omavastuuajaka laskettaessa olla myös sunnuntai. Omavastuuajaka koskee pykälän 1 momentin mukaan vain kuntoutusrahaa. Ehdotetun 31 §:n mukaista ylläpitokorvausta voidaan siis maksaa myös kuntoutusrahan omavastuuajalta.

Pykälän 2 momentissa säädetään 1 momentin estämättä omavastuuajaksi yksi päivä eräissä erityistilanteissa. Pykälän 3 momentissa säädetään omavastuuajaksi yksi päivä silloin, kun uusi kuntoutus alkaa 30 päivän kuluessa edellisen kuntoutusrahakauden päättymisestä.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että jaksoissa annettu kuntoutus kat-

sotaan yhdeksi ja samaksi kuntoutukseksi omavastuuajaksi otettaessa. Omavastuuajaksi otettaisiin siis kerran tällaista kuntoutuksen toteuttamiseksi tarpeellista kokonaisuutta kohden. Esimerkiksi opetussuunnitelman b-majaksot eivät estäisi kuntoutuksen pitämistä yhtenä jatkuvana kokonaisuutena.

Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevaa kuntoutusrahalain 9 §:n 1 momenttia ja 10 §:ää sekä kuntoutusraha-asetuksen 3 ja 4 §:ää. Kuntoutusraha-asetuksen 3 §:n 3 kohdassa mainittu kuntoutuksen tuloksellisuutta selvittävä tai kuntoutuksen kehittämiseen tähtäävä tutkimus ehdotetaan muutettavaksi nykyisen säännöksen tosiasiallista soveltamiskäytäntöä paremmin kuvaavasti tutkimukseksi tai selvitykseksi. Soveltamiskäytännössä lainkohdassa tarkoitettujen tutkimusten ei ole edellytetty täyttävän tieteelliselle tutkimukselle asetettavia kriteerejä. Yhden päivän omavastuuta on sovellettu, jos kuntoutuksen kehittämishankkeeseen ylipäättään on liittynyt kehittämishankkeen tuloksia ja arviointia koskeva tutkimus tai selvitys.

26 §. Omavastuu eläkkeensaajan kuntoutusraha. Pykälässä säädettäisiin nykyistä kuntoutusrahalain 13 §:ää vastaavasti omavastuuajaksi 30 päivää silloin, kun kuntoutusrahan määrä määräytyy eläkkeensaajan kuntoutusrahaa koskevan säännöksen mukaan.

27 §. Maksaminen ilman omavastuuta. Kuntoutusraha maksettaisiin ilman omavastuuajaksi, jos kuntoutuja on saanut välittömästi ennen sitä päivää, josta alkaen kuntoutusraha myönnetään sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai vanhempainpäivärahaa, työttömyysturvalain (1290/2002) mukaista työttömyyspäivärahaa, työmarkkinatukea tai koulutuspäivärahaa taikka julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaista koulutustukea. Kuntoutusrahaa katsotaan saadun välittömästi mainittujen etuuksien jälkeen, jos etuuden maksun ja kuntoutuksen alkamisen väliin ei jää yhtään pankkipäivää. Ehdotettu 1 momentti vastaa voimassa olevan kuntoutusrahalain 11 §:ää.

Pykälään ehdotettu 2 momentti on uusi. Ehdotetun säännöksen mukaan kuntoutusraha olisi mahdollista maksaa ilman omavastuuajaksi lapsensa kuntoutukseen osallistuvalla vanhemmalle. Voimassa olevien säännös-

ten mukaan lapsensa kuntoutukseen osallistuva vanhempi voi hakea ja saada kuntoutusrahan omavastuuajalta erityishoitorahaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmalle maksetaan yhdeltä päivältä erityishoitorahaa ja kuntoutusrahaa sen jälkeiseltä ajalta. Tarkoituksenmukaisempaan menettelyyn olisi pidettävä ehdotettua sääntelyä, joka mahdollistaisi kuntoutusrahan maksamisen edellä kuvatuissa tilanteissa koko kuntoutuksen ajalta. Vanhemmalla tarkoitetaan tässä paitsi oman lapsensa tai otollapsensa kuntoutukseen osallistuvaa vakuutettua, myös aviopuolisonsa lapsen tai muun tosiasiallisesti vanhemman tavoin hoitamansa lapsen kuntoutukseen osallistuvaa vakuutettua. Aviopuoliso on rinnastetaan henkilö, jonka kanssa vakuutettu avioliittoa solmimatta elää yhteisessä taloudessa avioliiton omaisissa olosuhteissa. Vanhemman käsite on tarkoitettu yhteneväksi sairausvakuutuslain 10 luvun 1 §:n vanhemman määritelmän kanssa.

28 §. Omavastuuajaksi odotus ja väliajalta. Pykälän 1 momentissa säädetään kuntoutuksen odotusajalta maksettavan kuntoutusrahan omavastuuajasta. Omavastuuajaksi lasketaan tällöin siitä päivästä lukien, josta kuntoutusraha on myönnetty alkamaan. Odotusajalta maksettavan kuntoutusrahan omavastuuajaksi on aina alkamispäivä ja yhdeksän sitä seuraavaa arkipäivää. Näin on silloinkin, kun odotusaikaa seuraavasta kuntoutustoimenpiteestä johtuen omavastuuajaksi olisi ehdotettu 25 §:n 2 momentin mukainen. Kuntoutuksen alkaessa ei enää olisi uutta omavastuuajaksi, jos kuntoutusrahaa on maksettu jo kuntoutuksen odotusajalta.

Pykälän 2 momentti on uusi, mutta se vastaa nykyistä soveltamiskäytäntöä. Sen mukaan omavastuuajaksi laskettaessa kuntoutuksen odotus- ja väliajan katsotaan muodostavan yhdessä kuntoutuksen kanssa yhtenäisen kokonaisuuden, jolta lasketaan yksi omavastuuajaksi.

Ehdotettu pykälä vastaa nykyisen kuntoutusrahalain 9 §:n 2 momentin ja kuntoutusraha-asetuksen 5 §:n sisältöä ja niiden vakiintunutta soveltamiskäytäntöä.

29 §. Kuntoutuksen keskeytyminen tai päättyminen. Pykälässä säädettäisiin kuntoutusrahan maksamisesta kuntoutuksen keskeytymis- ja päättymistapauksissa. Pykälän 1 mo-

mentin mukaan, jos kuntoutus keskeytyy kuntoutujasta riippumattoman syyn vuoksi, kuntoutusraha maksetaan täysimääräisenä enintään 25 arkipäivältä tai erityisestä syystä enintään kolmelta kuukaudelta. Säännöksellä halutaan turvata etuuksien tarkoituksenmukainen täytäntöönpano niin, ettei etuuslajia tarvitsisi lyhyeksi aikaa muuttaa toiseksi. Kuntoutusrahan maksaminen momentin tarkoittamissa tapauksissa edellyttää kuitenkin aina, että kuntoutuksen keskeytyminen on ilmeisen tilapäistä ja on todennäköistä, että kuntoutus sen jälkeen jatkuu. Säännös vastaa voimassa olevan kuntoutusrahain 22 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntoutusraha on lakkautettava, jos kuntoutus keskeytyy tai päättyy muusta kuin 1 momentissa kerrotusta syystä tai sen maksamisen edellytykset eivät enää täyty. Momentti vastaa nykyisen kuntoutusrahain 23 §:n 1 momenttia. Maksamisen väliaikaisesta keskeyttämisestä säädetäisiin ehdotetussa 49 §:ssä.

30 §. Harkinnanvarainen kuntoutusavustus. Pykälässä säädettäisiin harkinnanvaraisesta kuntoutusavustuksesta, jonka tavoitteena on tukea kuntoutujan työllistymistä kuntoutuksen jälkeen. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta voidaan maksaa tilanteissa, joissa kuntoutujan toimeentulon turvaamista tällä tavoin on pidettävä työllistymisen kannalta erityisen tarpeellisenä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun kuntoutuja välittömästi ammatillisena kuntoutuksena järjestetyn koulutuksen jälkeen ryhtyy yrittäjäksi. Usein yritystoiminnasta ei ole heti sen käynnistyttyä mahdollista saada tuloja, jotka yksin riittäisivät takaamaan toimeentulon. Näissä tilanteissa voi olla erityisen tarpeellista tukea kuntoutujan työllistymistä omassa yrityksessä maksamalla hänelle toiminnan alkuvaiheessa toimeentulon turvaamiseksi avustusta. Harkinnanvaraista avustusta olisi mahdollista maksaa myös silloin, jos kuntoutuja on kuntoutuksen jälkeen sijoittunut aikaisempaa ansiotasoaan tuntuvasti heikommin palkattuun työhön tai työharjoitteluun. Tällöin avustuksella voitaisiin kompensoida tulotasojen eroa työsuhteen alkuvaiheen aikana ja näin tukea kuntoutujan työllistymistä myös heikommin palkattuun työhön.

Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei voida myöntää kuntoutujalle, jolla on oikeus

työttömyyspäivärahaan, työmarkkinatukeen tai koulutuspäivärahaan. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta suoritetaan siten työssäoloajalta. Kuntoutujan on tarvittaessa selvitettävä tämä työvoimaviranomaisen lausunnolla. Vaadittavasta selvityksestä ehdotetaan säädettäväksi 43 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan harkinnanvarainen kuntoutusavustus voi suuruudeltaan vastata enintään kuuden kuukauden kuntoutusrahan määrää. Myönnettävän avustuksen määrä arvioidaan yksilöllisesti kuntoutujan tilanteen perusteella. Silloin kun harkinnanvaraisella kuntoutusavustuksella kompensoidaan aiempaa ansiotasoa pienempää palkkaa, avustuksen määrän tarpeen arvioinnissa tulisi lähtökohdaksi ottaa aiemman ja nykyisen ansiotason erotus. Lähtökohdaksi harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen määrän arvioinnissa tulisi siis ottaa työllistymistä edeltänyt ansiotaso. Avustus määritellään kertosuorituksena, mutta se voidaan maksaa useammassakin erässä kuntoutusrahan tavoin.

Pykälä vastaa voimassa olevan kuntoutusrahain 24 §:ää.

31 §. Ylläpitokorvaus. Pykälässä säädettäisiin ylläpitokorvauksen maksamisesta. Säännöksessä tarkoitettu ylläpitokorvaus on harkinnanvarainen, veroton etuus. Sen tarkoitus on varmistaa kuntoutukseen osallistuminen korvaamalla niitä ylimääräisiä kustannuksia, joita kuntoutujalle itselleen aiheutuu kuntoutukseen osallistumisesta. Tällaisia saattavat olla esimerkiksi avomuotoiseen tai vastaavaan kuntoutukseen osallistuvalla aiheutuvat päivittäiset matkakustannukset tai ylimääräiset ravinto- ja asumiskustannukset. Ylläpitokorvauksen määrä olisi ehdotuksen mukaan 8 euroa päivältä.

Ylläpitokorvaus voidaan maksaa henkilölle, joka osallistuu kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviin tutkimuksiin ja kokeiluihin, avomuotoiseen kuntoutukseen tai muuhun tätä vastaavaan kuntoutukseen. Ammatillisen koulutuksen, 19 §:n 2 momentissa tarkoitettun oppisopimuskoulutuksen tai muun niitä vastaavan pitkäkestoisen kuntoutuksen ajalta ylläpitokorvausta ei makseta.

Lisäksi edellytetään, että kuntoutujalla on oikeus tämän lain mukaiseen kuntoutusrahaan, jonka määrä on enintään ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutus-

rahan vähimmäismäärä. Jos kuntoutujalla on ehdotetuissa 36 ja 37 §:ssä mainittuja kuntoutusrahan kanssa yhteen sovitettavia tuloja tai korvauksia, voidaan ylläpitokorvausta maksaa vain, jos maksettavaksi jäävän kuntoutusrahan ja edellä mainittujen tulojen ja korvausten yhteismäärä ei ylitä ammatillisen kuntoutuksen aikaisen kuntoutusrahan vähimmäismäärää.

Ylläpitokorvausta maksetaan kuntoutusrahan oikeutetulle vain kuntoutukseen osallistumisen ajalta, koska ylimääräisten kustannusten tulee aiheutua itse kuntoutuksesta. Näin ollen ylläpitokorvausta ei voi saada kuntoutuksen odotus- ja väliajoilta tai kuntoutuksen tilapäisen keskeytymisen ajalta. Koska ylläpitokorvaus on tarkoitettu kuntoutuksesta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten korvaamiseen, ylläpitokorvaukselle ei aseteta omavastuuaikaa ja sitä voidaan siten maksaa jo kuntoutusrahan omavastuupäiviltä.

Ehdotettu pykälä vastaa voimassa olevan kuntoutusrahain 24 a §:ää ja kuntoutusraha-asetuksen 5 a §:ää sekä niiden soveltamiskäytäntöä.

4 luku. **Kuntoutusrahan määrä ja suhde muihin etuuksiin**

32 §. *Kuntoutusrahan määrä.* Ehdotetun pykälän 1 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan määräytymisen pääsäännöstä. Kuntoutusraha olisi määrältään vähintään yhtä suuri kuin sairausvakuutuslain sairauspäiväraha. Kuntoutusrahan määrittämisessä käytetään niitä työtuloja, jotka tulisivat kuntoutuksen alkamishetkellä käytettäväksi sairauspäivärahan määrittämisessä sairausvakuutuslain 11 luvun 1—5 §:n perusteella.

Kuntoutusraha määritellään kuntoutuksen alkamishetken tilanteen mukaan. Jaksoissa annettavan kuntoutuksen aikainen kuntoutusraha määräytyy ensimmäisen jakson alkamisajankohdan tilanteen mukaan, ja määrittelyssä käytetään sillä hetkellä huomioon otettavia työtuloja. Kuntoutusrahaa ei määritellä enää uudestaan uuden jakson alkaessa, vaikka se sijoittuisi seuraavan kalenterivuoden puolelle. Kuntoutusrahan määrään tehdään näissä tilanteissa ainoastaan ehdotetun 64 §:n mukainen indeksitarkistus sekä mahdollisesta etuuksien yhteensovituksesta johtuvat tarkis-

tukset.

Pykälän 2 momentin mukaan ammatillisessa kuntoutuksessa kuntoutusrahan määrä on sairauspäivärahan määrästä poiketen 75 prosenttia etuuden perusteena olevasta ehdotetun sairausvakuutuslain 11 luvun 2—4 §:ssä tarkoitetun työtulon kolmassadasosasta. Kuntoutusrahan osuus työtuloista on sama kaikissa sairausvakuutuslain 11 luvun 1 §:n 1 momentin mukaisissa tuloluokissa.

Kuntoutusraha olisi määrältään vähintään sairausvakuutuslain 11 luvun 7 §:n vähimmäismäärän suuruinen. Erona sairauspäivärahajärjestelmään olisi, ettei vähimmäismääräisen kuntoutusrahan maksamiselle edellytetä 55 päivän omavastuuaikaa. Pykälän 3 momentin mukaista kuntoutusrahaa maksetaan siten heti tämän lain mukaisen omavastuujan jälkeen.

Pykälä vastaa sisällöltään voimassa olevan kuntoutusrahain 14 §:ää.

33 §. *Kuntoutusrahan määrä edeltävän etuuden perusteella.* Kuntoutusraha voi pykälän 1 momentin mukaan määräytyä myös sitä edeltäneiden neljän kuukauden aikana maksetun työttömyysetuuden, koulutustuen, työelämävalmennukseen maksetun työllistämistuen tai opintorahan mukaan. Kuntoutusraha lasketaan samoin kuin sairaus- ja vanhempainpäiväraha sairausvakuutuslain 11 luvun 6 §:n perusteella. Saatuun määrään tehdään kuitenkin kuntoutukseen kannustamisen vuoksi 10 prosentin korotus. Jos kuntoutuja on edeltäneiden neljän kuukauden aikana saanut useampaa kuin yhtä momentissa mainittua etuutta, kuntoutusrahan määrää laskettaessa sen perusteena käytetään etuutta, jonka määrä on ollut suurin. Tässä suhteessa kuntoutusrahan määrän laskeminen poikkeaa sairausvakuutuslain säännöksistä. Opintotukilain mukaista aikuisopintorahaa ei ole voitu maksaa enää vuoden 2003 päättymisen jälkeen, joten se ehdotetaan poistettavaksi edeltävien etuuksien luettelosta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan määräytymisestä kuntoutuksen alkamista edeltäneiden kuuden kuukauden aikana maksetun tämän lain tai työntekijän eläkelain 8 §:n 4 momentissa tarkoitetun lain mukaisen kuntoutusrahan perusteella. Kuntoutusraha määritetään samoin kuin sairaus- tai vanhempainpäiväraha sairausvakuutuslain

perusteella. Edeltävästä kuntoutusrahasta ei tällöin oteta huomioon tämän pykälän 1 momentin mukaista 10 prosentin korotusta. Vastaavasti ei myöskään työeläkelakien mukaisesta kuntoutusrahasta oteta huomioon 33 prosentin korotusta.

Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevan kuntoutusrahain 15 §:ää ja sen soveltamiskäytäntöä ja 2 momentti 14 §:n soveltamiskäytäntöä.

34 §. Eläkkeensaajan kuntoutusraha. Pykälässä säädettäisiin nykyisen kuntoutusrahain 16 §:ää vastaavalla tavalla kansaneläkelain tai työeläkelakien perusteella täyttä työkyvyttömyyseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä tai työttömyyseläkettä saavan vakuutetun kuntoutusrahan suuruudesta. Pykälä koskisi myös sukupolvenvaihdoseläkettä saavia. Kuntoutusraha olisi aina päivää kohden kahdeskymmenesviidesosa kuukausittain maksettavien lainkohdassa tarkoitettujen eläkkeiden yhteismäärän kymmenesosasta. Kuntoutusraha maksettaisiin tämän pykälän perusteella eläkkeiden lisäksi. Pykälä ei kuitenkaan koskisi kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin nojalla työkyvyttömyyseläkettä saavaa.

35 §. Ammatillisessa kuntoutuksessa olevan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä. Pykälässä säädettäisiin nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen aikaisen kuntoutusrahan vähimmäismäärästä. Kuntoutusraha päivässä olisi näissä tapauksissa vähintään kahdeskymmenesviidesosa 406,64 eurosta (vuoden 2004 taso), ellei sitä muiden määräytymissääntöjen perusteella voida määrittää kyseistä määrää suuremmaksi. Laissa mainittua rahamäärää korotetaan vuosittain indeksillä siten kuin ehdotetussa 67 §:ssä säädetään.

Säännös vastaa sisällöltään voimassa olevan kuntoutusrahain 17 ja 17 a §:ää.

36 §. Kuntoutusrahaa vähentävät ansionmenetykskorvaukset ja ulkomailta maksettavan korvauksen vaikutus. Pykälän mukaan kuntoutusrahasta vähennettäisiin muun kuin tämän lain perusteella saatu korvaus ansionmenetyksestä. Edellytyksenä on, että korvausta maksetaan samalta ajalta, jolta vakuutettu saa kuntoutusrahaa. Pykälässä tarkoitettuja lakiin perustuvia ansionmenetykskorvauksia ovat muun muassa muu kuin täysi korvaus

ansionmenetyksestä pakollista liikenne- tai tapaturmavakuutusta koskevien lakien perusteella, ehdotetun sairausvakuutuslain mukainen muu kuin 11 luvun 8 §:ssä tarkoitettu vanhempainpäiväraha tai vahingonkorvauslain (412/1974) perusteella maksettava ansionmenetykskorvaus. Pykälän mukaista yhteensovitusta ei tehdä eläkkeensaajan kuntoutusrahan kanssa. Säännös vastaa nykyisen kuntoutusrahain 18 §:n 1 momenttia.

Ehdotetun 2 momentin mukaan kuntoutusrahaetuudesta ja sen määrästä päätettäessä otettaisiin huomioon sellainen ulkomailta maksettava etuus ja korvaus, joka vastaa tässä laissa tarkoitettua etuutta tai korvausta. Samoin otettaisiin huomioon sellainen ulkomailta maksettava etuus tai korvaus, joka Suomesta maksettavana vähentäisi kuntoutusrahan määrää.

Etuuteen voitaisiin rinnastaa ulkomaiselta työnantajalta tai kansainväliseltä järjestöltä saatu vastaavaa etuutta korvaava palkka. Säännös mahdollistaa sen, että etuutta myönnettäessä otetaan huomioon muutkin kuin työkyvyttömyyden johdosta ulkomailta maksettavat etuudet. Eräissä maissa tai kansainvälisissä järjestöissä työnantaja vastaa työntekijän työkyvyttömyyden ajan toimeentulosta. Valinta sen suhteen, vähentääkö ulkomailta maksettava palkka kuntoutusrahaa vai maksetaanko kuntoutusraha palkkaa vastaavalta osalta ulkomaiselle työnantajalle vastaisi sairausvakuutuslain vastaavia säännöksiä. Näin ollen, jos työnantaja, jolla on kotipaikka EU- tai sosiaaliturvasopimusmaassa, on maksanut palkkaa työntekijälle ja hakee etuutta Kansaneläkelaitokselta tai jos muun ulkomaisen työnantajan ja Suomessa vakuutetun henkilön työsuhteeseen sovelletaan Suomen työlainsäädäntöä ja työ- tai työehtosopimuksessa on määräys etuuden maksamisesta työnantajalle, tämän lain mukainen kuntoutusraha voidaan maksaa työnantajalle palkkaa vastaavalta osalta. Muissa tapauksissa palkka vähentäisi vakuutetulle maksettavaa kuntoutusrahaa.

37 §. Osittain yhteensovitettavat tulot. Pykälässä säädettäisiin ammatillisen koulutuksen tai siihen liittyvän harjoittelun ajalta saatavien tulojen osittaisesta yhteensovittamisesta kuntoutusrahan kanssa. Pykälän mukaista yhteensovitusta ehdotetaan yksinker-

taistettavaksi. Voimassa olevan kuntoutusrahalain mukaan osittain yhteensovitettavia tuloja ovat säännöllisesti saadut toimeentuloa turvaavat tulot ja eräät ansiomenetykskorvaukset. Edelleen voimassa olevan kuntoutusrahalain mukaan tulot huomioidaan siltä osin kuin niiden määrä yhteensä ylittää lukukauden ajalta laskettuna keskimäärin yksinäiselle henkilölle maksettavan asuinkunnan kalleusluokan mukaisen kansaneläkkeen määrän. Ehdotuksen mukaan yhteensovitettävien tulojen joukkoa rajoitettaisiin siten, että yhteensovituksessa otettaisiin huomioon kuntoutujan kuntoutusrahan maksuajalta saamat työtulot siltä osin kuin ne ylittäisivät yhteensä keskimäärin 500 euroa kuukaudessa lukukauden aikana. Työtuloina otettaisiin huomioon samat ansiotuloerät kuin sairausvakuutuslain mukaan otetaan huomioon kuntoutusrahan määrän perusteeksi. Yhteensovituksen tulo-rajaa ehdotetaan säädettäväksi rahamääränä, joka vastaisi voimassa olevassa säännöksessä tarkoitettua. Ehdotuksen mukaan tulo-rajaa olisi 500 euroa kuukaudessa vuoden 2004 tasossa. Tulo-rajaa tarkistettaisiin vuosittain indeksillä, josta ehdotetaan säädettäväksi 67 §:ssä.

Nuoren kuntoutusrahaan tai työnantajalle maksettavaan kuntoutusrahaan ei tehdä vastaavaa yhteensovitusta. Ehdotettu pykälä vastaa osittain nykyisen kuntoutusrahalain 18 §:n 2 momenttia.

38 §. Maksaminen ilman yhteensovitusta. Kuntoutusrahaa ei yhteen soviteta pykälässä mainittujen etuukseen kanssa. Yhteensovitusta ei tehtäisi sellaisen osa-aika- tai osatyökyvyttömyyseläkkeen kanssa, joka on alkanut ennen sitä kalenterivuotta, jota koskevat työtulot ovat kuntoutusrahan määrääntymisen perustana. Yhteensovitusta ei tehdä, koska näissä tapauksissa kuntoutusraha määrätty ehdotetun 32 §:n nojalla jo valmiiksi eläkkeellä oloajan mukaisten työtulojen perusteella. Kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin perusteella maksettava työkyvyttömyyseläkettä ei oteta huomioon kuntoutusrahan määrääntymisessä. Myöskään työssäkäynnin tai opiskelun takia taikka muuten sairausvakuutuslain 11 luvun 8 §:n perusteella vähimmäismääräisenä maksettavaa äitiys- tai vanhempainrahaa ei vähennetä kuntoutusrahasta. Näiltä osin pykälä vastaa voimassa olevan kuntoutusraha-

lain 19 §:ää.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, minkä vuoden työtulojen perusteella osa-aikaeläkettä saavan vakuutetun kuntoutusraha voidaan määrittää tilanteissa, joissa osa-aikaeläke on alkanut sinä verovuonna, jolta työtulot on otettava kuntoutusrahan perusteeksi. Voimassa olevan kuntoutusrahalain mukaan kuntoutusraha on määriteltävä niiden työtulojen mukaan, jotka vakuutettu on ansainnut kyseisenä säännönmukaisena verovuonna. Lisäksi osa-aikaeläke on vähennetty kuntoutusrahasta. Tilanteissa, joissa osa-aikaeläke on alkanut vuoden alkupuolella, on tämä saattanut johtaa epäedulliseen tilanteeseen, kun osa-aikaeläke on vähennetty jo osa-aikaeläkkeen vuoksi alentuneista vuosityötuloista. Tämän estämiseksi ehdotetaan säädettäväksi, että halutessaan vakuutettu voisi tällaisissa tilanteissa esittää kuntoutusrahan määrittämisen perusteeksi osa-aikaeläkkeen alkamista seuraavan täyden kalenterivuoden työtulot. Tällöin edellytettäisiin, että vakuutettu voi esittää työtuloista luotettavan selvityksen ja että tulot ovat luonteeltaan jatkuvia. Sen sijaan työtulojen ei tarvitsisi olla sairausvakuutuslain 11 luvun 4 §:n 2 momentin mukaisesti vähintään 20 prosenttia verotuksessa todettuja työtuloja suuremmat. Vakuutetulla on myös mahdollisuus esittää niin sanottu kuuden kuukauden työtulot siten kuin sairausvakuutuslain 11 luvun 4 §:ssä säädetään. Koska osa-aikaeläkkeen vaikutus vakuutetun työtuloihin on huomioitu määriteltäessä kuntoutusraha osa-aikaeläkkeen alkamisvuotta seuraavan kalenterivuoden työtuloista, ei kuntoutusrahaa ja osa-aikaeläkettä näissä tilanteissa ole tarpeen yhteensovitaa.

39 §. Takautuva maksaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin takautuvasti maksettavien korvausten maksamisesta suoraan Kansaneläkelaitokselle takaisinperintätilanteiden välttämiseksi. Säännöstä sovellettaisiin tapauksissa, joissa pykälässä mainittu etuus on myönnetty samalle ajalle, jolta kuntoutujalle on maksettu kuntoutusrahaa.

Pykälän 2 momentissa säädetään tilanteista, joissa kuntoutusrahaa maksetaan takautuvasti samalle ajalle, jolta kuntoutujalle on maksettu kuntoutusrahaan nähden toissijaista etuutta kuten esimerkiksi työttömyysturva-

lain mukaista työttömyysetuutta. Kuntoutusraha joko pidätetään aikaisemmin maksettua toissijaista etuutta vastaavalta osaltaan Kansaneläkelaitokselle tai se suoritetaan etuuden maksaneelle työttömyyskassalle.

Säännös vastaa nykyisen kuntoutusrahain 18 §:n 3 ja 4 momentteja.

40 §. Kuntoutusrahan määrän tarkistaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan tarkistamisesta silloin, kun kuntoutusrahaan vaikuttavien etuuksien määrä muuttuu. Jos esimerkiksi kuntoutusrahan kanssa yhteensovitettavissa tuloissa tapahtuu kesken kuntoutusrahan maksun muutoksia, voitaisiin pykälän 1 momentin perusteella kuntoutusrahan määrää tarkistaa uudella päätöksellä siitä päivästä lähtien, jolloin kuntoutusrahan määrään vaikuttava muutos tapahtuu. Vastaavasti jos eläkkeensaajan kuntoutusrahaa saavan kuntoutujan saamien eläkkeiden yhteismäärä esimerkiksi indeksikorotusten takia muuttuu, voitaisiin ehdotetun säännöksen nojalla uudella tarkistuspäätöksellä korottaa myös kuntoutusrahaa. Pykälän 2 momentissa säädetään ammatillisen koulutuksen aikaisen kuntoutusrahan määrän tarkistamisesta kuntoutusrahaan vaikuttavien tulojen määrän muuttuessa. Tulojen noustessa 2 momentin mukainen tarkistus tehdään vain, jos tulojen muutos on olennainen. Olennaisena pidetään 10 prosentin muutosta. Pykälän 2 momentti vastaa voimassa olevan kuntoutusrahain 20 §:n 1 momenttia.

5 luku. **Etuuksien hakeminen ja toimeenpano**

41 §. Etuuksien ja korvausten hakeminen. Pykälässä säädettäisiin tämän lain mukaisten etuuksien hakemisesta Kansaneläkelaitokselta sekä etuuksien ja korvausten hakemisen määräajoista. Kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuutta olisi haettava 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitokselta, joka vahvistaisi hakemisessa ja ilmoitusten tekemisessä tarvittavat lomakkeet.

Pykälän 2 momentissa säädetään kuntoutuksen korvaamisen ajallisesta rajoittamisesta. Pääsääntöisesti kuntoutusta korvataan aikaisintaan sen kalenterikuukauden alusta lähtien, jona kuntoutushakemus jätettiin Kansaneläkelaitokselle. Kuntoutuksen korvaami-

nen takautuvalta ajalta ennen hakemuksen jättämistä on poikkeus. Erityisenä syynä, jonka perusteella kuntoutusta voidaan korvata kuntoutushakemuksen jättämistä edeltävältä ajalta, pidetään esimerkiksi vaikeaa sairautta, joka on estänyt kuntoutuksen hakemisen ajoissa. Ehdottomana rajana kuntoutuksen korvaamiselle takautuvalta ajalta on kuusi kuukautta hakemishetkestä taaksepäin. Kuntoutuspäätös ei siis voi ulottua kuutta kuukautta kauemmaksi hakuhetkeä edeltävästä ajasta.

Korvausta kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista on pykälän 3 momentin mukaan haettava kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun kuntoutuja maksoi korvaukseen oikeuttavan maksun tai siitä, kun palvelu annettiin. Kuuden kuukauden haku aika koskisi myös alle omavastuuosuuden jääneiden matkakustannusten hakemista silloin, kun niiden halutaan kerryttävän vuotuista omavastuuta. Tältä osin kyseessä on muutos nykyiseen menettelyyn. Muutoksella selkeytettäisiin nykyistä lakia, jota sovellettaessa omavastuuosuuden alle jäävissä kustannuksissa korvauksen haku aika ulottuu seuraavan vuoden kesäkuun loppuun, mutta silloin kun matkan kustannukset ylittävät kertaomavastuun rajan, haku aika on vain kuusi kuukautta. Tämä on aiheuttanut eriarvoisuutta hakijoiden kesken. Vastaava muutos on tehty myös sairausvakuutuslakiin. Matkakorvausten hakumennettelyyn sovellettaisiin sairausvakuutuslain 15 luvun säännöksiä. Palveluntuottajan olisi kuitenkin haettava korvausta kahden kuukauden kuluessa siitä kun palvelu annettiin. Tämä muutos on tarpeen, jotta Kansaneläkelaitoksessa pystytään riittävästi seuraamaan palveluiden hankinnasta aiheutuvia kustannuksia sekä suunnittelemaan palveluiden järjestämistä talousarviovuoden puitteissa.

Kuntoutusrahaetuuksien hakemisen määräajoista säädetään pykälän 4 momentissa. Kuntoutusrahaetuuksia on haettava neljän kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen kyseistä etuutta halutaan saada. Harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen hakemista rajoittaa lisäksi se, että sitä on haettava neljän kuukauden kuluessa sitä edeltäneen kuntoutusrahan maksamisen päättymisestä.

Korvaus, etuus tai osa siitä voidaan myöntää, vaikka sitä ei olisikaan haettu pykälän

3—4 momentissa tarkoitettussa määräajassa, jos hakemuksen hylkäämistä myöhästymisen takia olisi pidettävä kohtuuttomana. Hakemuksen hylkäämistä myöhästymisen takia ei voida pitää kohtuuttomana pelkästään sen takia, että vakuutettu vetoaa tietämättömyyteen hakemista koskevasta määräajasta. Koska palveluntuottajalle on asetettu huomattavasti lyhyempi määräaika, on tämä huomioitava kohtuullisuusharkinnassa. Palveluntuottaja menettäisi oikeuden korvaukseen lähinnä silloin kun laskujen lähettäminen on myöhästynyt toistuvasti määräaikaan koskevasta huomautuksesta huolimatta ja myöhästynyt lasku on lähetetty huomattavasti määräajan jälkeen.

Ehdotettua 3 momenttia lukuun ottamatta pykälän säännökset vastaavat sisällöltään sitä, mitä on säädetty kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 5 §:n 1 ja 3 momentissa, kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n 3 momentissa, kuntoutusrahalain 25 §:ssä 1 ja 3 momentissa ja kuntoutusraha-asetuksen 10 §:ssä.

42 §. Puhevallan käyttäminen. Puhevallan käyttämisestä lakiin ehdotetaan otettavaksi kansaneläkelain 35 §:n 2 momenttia ja voimassa olevan kuntoutusraha-asetuksen 8 §:ää vastaava erityissäännös. Ehdotuksen mukaan lähiomainen tai muu kuntoutujasta huolehtinut henkilö voidaan katsoa oikeutetuksi käyttämään puhevaltaa kuntoutujan puolesta kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuutta koskevassa asiassa. Käytännössä ehdotetulla pykälällä on merkitystä silloin, kun henkilölle ei ole riimetty holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettua edunvalvojaa eikä hän voi tilansa vuoksi antaa valtuutusta asioidensa hoitamiseen. Tällöin Kansaneläkelaitos voi hyväksyä lähiomaisen tai muun kuntoutujasta huolehtineen henkilön oikeutetuksi käyttämään puhevaltaa kuntoutujan puolesta, jotta asiat voidaan hoitaa joustavasti. Edunvalvojan määräystä ei näin välttämättä tarvitsisi jäädä odottamaan eikä edunvalvojaa tarvitsisi hakea vain kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuuden hakemista varten.

43 §. Kuntoutujan velvollisuus tietojen antamiseen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi kuntoutujan velvollisuudesta antaa pykälässä mainittuja tietoja ja selvityksiä Kansaneläke-

laitokselle sen ratkaistessa kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuushakemusta. Ellei kuntoutuja toimita Kansaneläkelaitokselle pykälässä mainittuja tietoja, voidaan hakemus ehdotetun 44 §:n mukaan ratkaista käytettävissä olevien tietojen varassa.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kuntoutujan yleisestä tiedonantovelvollisuudesta.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntoutusrahaa ja ylläpitokorvausta haettaessa on esittävä kuntoutuspäätös. Kuntoutuspäätöksen sijasta kuntoutuja voi esittää myös muun selvityksen, josta ilmenevät momentissa mainitut tiedot. Tiedot kuntoutuspäätöksestä voi esittää esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen tätä tarkoitusta varten vahvistamalla lomakkeella. Kuntoutuspäätöksen esittämisvelvollisuus ei luonnollisestikaan koske ehdotetussa 19 §:n 2 momentissa ja 20 §:ssä tarkoitettua kuntoutusrahan eikä harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen hakemista.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin etuuden saajan velvollisuudesta ilmoittaa olosuhteissaan tapahtuvasta muutoksesta. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin kuntoutujan velvollisuudesta ilmoittaa kuntoutuksen aloittamisen peruuntumisesta.

Ehdotetussa 5 momentissa säädettäisiin eräitä tuloja koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Ehdotettu 6 momentti sisältäisi valtuutussäännöksen, jossa säädettäisiin, että valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää odotus- ja väliaikaa koskevasta selvityksestä ja harkinnanvaraista kuntoutusavustusta koskevasta selvityksestä. Kuntoutujan, joka hakee kuntoutusrahaa odotus- tai väliajalta, tulisi esittää selvitys siitä, ettei työllistyminen ole mahdollista taikka tarkoituksenmukaista kyseisinä ajanjaksoina. Lisäksi hänen tulisi esittää selvitys odotus- tai väliajan toimeentulosta.

Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta hakevalla kuntoutujalla olisi velvollisuus esittää selvitys siitä, ettei hänellä ole oikeutta työttömyysetuuteen. Säännös on uusi. Selvityksenä pidettäisiin esimerkiksi työvoimaviranomaisen antamaa estävää työvoimapolitiista lausuntoa. Estävän lausunnon perusteluna voi olla esimerkiksi päätoiminen työllistyminen yritystoiminnassa.

Pykälä vastaa voimassa olevan kuntoutus-

rahalain 25 §:n, kuntoutusraha-asetuksen 12 §:n sekä kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 4 §:n säännöksiä sekä näiden soveltamiskäytäntöä.

44 §. Hakemuksen ratkaiseminen puutteellisesta selvityksestä huolimatta. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi hakemuksen ratkaisemisesta niissä tapauksissa, joissa etuuden hakija kieltäytyy antamasta asian ratkaisemiseksi tarpeellisia tietoja tai esittämästä häneltä vaadittua selvitystä. Käytännössä tämä merkitsee yleensä sitä, että hakemus hylätään. Kansaneläkelaitoksen tulee varata tietojen ja selvityksen esittämiseksi kohtuullinen määräaika. Kohtuullisena aikana voidaan yleensä pitää noin kahta viikkoa, mutta vaaditun selvityksen laadun mukaan aika voi olla pitempikin. Hakemuksen ratkaisemista varten tarpeellisia tietoja ja selvityksiä pyydettyä hakijalle tulee kertoa, että tietojen toimittamatta jättäminen johtaa asian ratkaisemiseen käytettävissä olevien tietojen perusteella.

Pykälän säännös vastaa kansaneläkelain 37 §:ää, jota on sovellettu Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 14 §:n viittaussäännöksen perusteella. Säännöksen soveltamisalaa ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös kuntoutusrahaetuksia, sillä samaan aikaan vireillä olevan kuntoutus- ja kuntoutusrahahakemuksen ratkaisut saattavat riippua saman selvityksen saamisesta. Ehdotetun säännöksen perusteella myös kuntoutusrahahakemukseen voitaisiin antaa asiaratkaisu, eikä sitä tarvitse jättää tutkimatta.

45 §. Etuutta koskeva päätös. Pykälässä säädettäisiin, että tämän lain mukaista etuutta koskevaan hakemukseen on annettava kirjallinen päätös. Suullisen päätöksen antaminen ei olisi siten mahdollista. Säännöksellä korostettaisiin perustus- ja hallintolain mukaista päätöksen perusteluvollisuutta.

Pykälän 1 momentti vastaa sisällöltään voimassa olevia kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 5 §:n 2 momentin ja kuntoutusrahain 26 §:n 1 momentin ensimmäistä virkettä.

Pykälän 2 momentin mukaan päätöstä ei tarvitsisi kuitenkaan antaa silloin, kun kyse on kuntoutusrahan määrän tarkistamisesta

67 §:ssä säädetyn indeksitarkistuksen vuoksi. Päätöstä ei tarvitsisi antaa myöskään silloin, kun etuuden tarkistaminen johtuu yksinomaan muusta lain tai asetuksen nojalla suoraan määräytyvästä perusteesta. Tällainen tilanne olisi kyseessä esimerkiksi silloin, kun laissa säädettyä vähimmäismäärää korotettaisiin lainmuutoksella. Ehdotuksen mukaan päätöstä ei myöskään annettaisi, jos kuntoutuspalvelun tuottajalle on maksettu korvaus laskun perusteella, ja maksettu määrä vastaa laskussa esitettyä. Etuuden tarkistamista ja laskutetun korvauksen maksamista koskeva valituskelpoinen päätös olisi kuitenkin näisäkin tilanteissa annettava, jos hakija sitä erikseen pyytäisi. Päätöstä tulee pyytää 30 päivän kuluessa siitä, kun hakija on saanut maksuilmoituksella tiedon etuuden tarkistamisesta. Momentin säännös on uusi, mutta vastaa sitä linjaa, joka on valittu 1 päivänä tammikuuta 2003 voimaan tulleessa työttömyysturvalaissa.

Pykälän 3 momentti vastaa kansaneläkelain 86 §:n 1 momentin sisältöä.

46 §. Kuntoutusetuuden ja kuntoutusrahaetuuden maksaminen ja korvaaminen. Kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset korvataan 1 momentin mukaan joko kuntoutujalle itselleen tai suoraan annetun palvelun tuottajalle. Kuntoutuspalveluissa korvauksen maksaminen palveluntuottajalle on yleisin menettely. Käytännössä menetellään niin, että Kansaneläkelaitoksen toimisto lähettää kuntoutuspäätöksen maksusitoumukseksi kuntoutuksen palveluntuottajalle ja tämä laskuttaa jälkikäteen Kansaneläkelaitosta toteutuneista palveluista. Silloin kun kuntoutuja on itse maksanut kuntoutuspalvelun tai kuntoutusmatkan, aiheutuneet kustannukset korvataan hänelle itselleen.

Maksaminen tapahtuisi ehdotetun 2 momentin mukaan pääsääntöisesti etuuteen oikeutetun ilmoittamalle tilille Suomessa toimivaan rahalaitokseen. Jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos etuuden saaja esittää hyväksyttävän syyn, yksittäinen etuuserä voitaisiin maksaa myös muulla tavalla kuin pankkitilille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin myös kuntoutusrahan maksukausista. Ensimmäinen maksukausi on pituudeltaan kuusi arkipäivää ja sitä seuraavat kaudet 25 arkipäivää. Kun-

toutuksen toteutuessa tätä lyhemmissä jaksoissa maksetaan kuntoutusraha kuitenkin jokaiselta kuntoutusjaksolta erikseen. Kuntoutujan on toimitettava ennen kuntoutusrahan maksamista todistus osallistumisestaan kuntoutukseen. Jos kuukaudelta maksettava kuntoutusraha olisi pienempi kuin 35 §:n mukaisen kuntoutusrahan päiväkohtainen määrä, ei kuntoutusrahaa makseta lainkaan.

Ehdotetun 3 momentin mukaan kuntoutusetuuden, kuntoutusrahan ja ylläpitokorvauksen maksaminen edellyttää, että kuntoutuja tai kuntoutuspalvelun tuottaja esittää Kansaneläkelaitokselle selvityksen siitä, että kuntoutuja on osallistunut kuntoutustoimenpiteeseen.

Pykälä vastaa sisällöltään Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n 2 momenttia ja kuntoutusrahain 27 §:ää.

47 §. Maksaminen työnantajalle. Pykälässä säädettäisiin kuntoutusrahan maksamisesta työnantajalle. Kuntoutusraha voidaan maksaa kuntoutujan työnantajalle tämän samalta ajalta maksamaa palkkaa vastaavalta osalta. Kuntoutusrahan maksamisessa työnantajalle noudatetaan samoja menettelyjä kuin sairaus- tai vanhempainpäivärahan maksamisessa työnantajalle. Koska kuntoutusajan palkanmaksuvelvollisuudesta ei ole laissa säännöksiä, kuntoutusrahan maksamisesta työnantajalle tulee olla sovittu joko työehtosopimuksin tai muuten.

Kuntoutusraha maksetaan kuntoutujalle itselleen ajalta, jolloin hän on kuntoutuksessa palkallisen vuosiloman, ylityövapaan, sapat- tai säästövapaan tai muun vastaavan palkallisen vapaan aikana. Kuntoutusraha maksetaan kuntoutujalle myös esimerkiksi silloin, kun hän on vaihtanut lomarahansa vapaaksi ja osallistuu tänä aikana kuntoutukseseen.

Pykälän 2 momentissa säädetään kuntoutusrahan jakamisesta työnantajien tai yrittäjien ja työnantajien kesken. Momentin 2 kohta sisältää uuden säännöksen kuntoutusrahan jakamisesta yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaan vakuutetun henkilön ja hänen työnantajansa kesken. Jos kuntoutuja, joka harjoittaa yritystoimintaa tai maatalousyrittäjätoimintaa, on samaan aikaan työssä myös ulkopuolisen työnantajan palve-

luksessa ja saa työnantajaltaan kuntoutuksen ajalta palkkaa, kuntoutusraha jaetaan kuntoutujan ja hänen työnantajansa kesken. Jakaminen tehdään yrittäjien eläkelain tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaan vahvistetun työtulon ja palkkatulon suhteessa. Tämä vastaa tilannetta, jossa kuntoutujalla on kaksi tai useampi työnantaja ja kuntoutusraha jaetaan työnantajille niiden maksamien palkkojen suhteessa.

Pykälän 3 momentissa säädetään työnantajan velvollisuudesta ilmoittaa palkanmaksusta Kansaneläkelaitokselle.

Pykälä vastaa pääosiltaan sairausvakuutuslain 7 luvun 4 §:ää. Sisällöltään se vastaa nykyisen kuntoutusrahain 21 §:ää ja sen soveltamiskäytäntöä.

48 §. Maksaminen kunnan toimielimelle. Pykälässä säädettäisiin niistä tilanteista, joissa kuntoutus- ja kuntoutusrahaetus maksetaan kunnan toimielimelle. Ehdotettu säännös on uusi, mutta menettelystä on olemassa säännökset toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 4 ja 23 §:ssä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 14 §:ssä. Vastaava säännös ehdotetaan selkeyden vuoksi otettavaksi myös tähän lakiin.

Pykälän 1 momentin mukaan kuntoutusraha voidaan maksaa kunnalle, jos se on maksanut kuntoutujalle samalta ajalta odotettavissa olevaa kuntoutus- tai kuntoutusrahaetutta vastaan toimeentulotukea. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kunnan mahdollisuudesta periä kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuuksia järjestämästään perhe- ja laitoshoidosta määrättyjen maksujen korvaamiseen. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kuntoutusrahan maksamisesta kunnalle käytettäväksi vakuutetun tai hänen perheensä huoltoon. Vastaavaa menettelyä koskeva viittausäännös kansaneläkelain 44 §:ään on voimassaolevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 14 §:ssä. Kunnalle ei makseta 4 momentin mukaan sitä osuutta, joka tulee 47 §:n perusteella maksettavaksi työnantajalle.

49 §. Etuuden keskeyttäminen tai vähentäminen muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin kuntoutusetuuden väliaikaisesta keskeyttämisestä tai vähentämisestä sekä kuntoutusrahaetuuden

maksamisen väliaikaisesta keskeyttämisestä tai vähentämisestä muuttuneiden olosuhteiden johdosta.

Ehdotettu säännös poikkeaisi voimassa olevasta sääntelystä siten, että etuuden keskeyttäminen edellyttäisi, että etuudensaajan muuttuneiden olosuhteiden johdosta on perusteltua syytä olettaa, että myönnetty etuus olisi lakkautettava tai sen määrää vähennettävä. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi siitä syystä, että Kansaneläkelaitos saa tietää kuntoutujaa kohdanneesta jälkiseikasta, jonka vaikutuksesta kuntoutusetuuden myöntämisen edellytys poistuu tai etuus tulisi myöntää nykyistä pienempänä. Kuntoutusrahaetuuden kohdalla tilanne saattaa syntyä esimerkiksi siitä syystä, että Kansaneläkelaitos saa tietää toiselta vakuutuslaitokselta kuntoutujan saavan jotakin kuntoutusrahaan vaikuttavaa etuutta. Pykälän perusteella Kansaneläkelaitos voi näissä tilanteissa esimerkiksi päällekkäisten maksujen estämiseksi välittömästi keskeyttää etuuden maksun tai pienentää sitä.

Ehdotettuja muutoksia lukuun ottamatta säännös vastaisi voimassa olevia kuntoutusrahalain 23 §:n 2 momentin säännöstä sekä kansaneläkelain 45 §:ää, joka on tullut sovellettavaksi kuntoutusasioissa kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 14 §:ssä olevan viittaussäännöksen perusteella.

50 §. Takaisinperintä. Pykälässä säädettäisiin tämän lain mukaisten etuuksien takaisinperinnästä.

Pykälä vastaa voimassa olevia kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuden takaisinperintää koskevia säännöksiä sellaisina kuin Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 8 e § on laissa (358/2004) ja kuntoutusrahalain 30 § on laissa (359/2004).

51 §. Takaisinperintäsaatavan vanhentuminen. Pykälässä säädettäisiin tämän lain perusteella syntyneen takaisinperintäsaatavan vanhentumisesta. Pykälä vastaa voimassa olevan kuntoutusrahalain 30 §:n säännöksiä.

52 §. Ulosmittaus- ja siirtokiello. Pykälässä säädettäisiin kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuden ulosmittaus- ja siirtokiellosta. Kuntoutujalle maksettavaa etuutta ei saa ulosmitata. Sen sijaan kuntoutuksen palveluntuottajalle maksettava kuntoutusetuus voi olla

ulosmittauksen kohteena.

Pykälässä kiellettäisiin myös sopimuksella siirtämästä kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuutta toiselle.

Pykälä vastaa voimassa olevan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 11 §:ää ja kuntoutusrahalain 30 a §:ää.

53 §. Kuntoutustoiminnan järjestäminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen mahdollisuudesta järjestää tässä laissa tarkoitetut kuntoutuspalvelut joko tuottamalla ne itse tai hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta.

Jotta Kansaneläkelaitos pystyisi täyttämään tämän lain mukaisen järjestämisvelvollisuuden ja hankkimaan kuntoutuspalvelut kohtuullisin kustannuksin ja kohtuullisessa ajassa, on sen voitava hankkia palveluita myös julkiselta terveydenhuollolta sen jälkeen kun on todettu, ettei palvelua ole saatavissa kohtuullisin kustannuksin yksityiseltä palveluntuottajalta. Tästä syystä pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, joka mahdollistaisi kuntoutuspalvelun ostamisen myös julkiselta tai tähän rinnastettavalta taholta silloin, kun kuntoutuksen järjestämisvelvollisuutta ei voida muuten täyttää.

Julkisella terveydenhuollolla tarkoitetaan perusterveydenhuoltoa, erikoissairaanhoidon ja muuta vastaavaa tahoa, jonka palveluista voi asiakkailta periä maksuja siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa ja asetuksessa säädetään. Julkiseen tahoon rinnastettavana voidaan pitää sellaista yksityistä palveluntuottajaa, joka antaa kuntoutuspalveluja terveyskeskuksen, erikoissairaanhoidon tai muun vastaavan julkisen terveydenhuollon pääasiallisesti omistamassa ja hallitsemassa tilassa.

Ehdotettu 2 momentti poikkeaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun asetuksen 7 §:n säännöksestä, mutta vastaa soveltamis- ja oikeuskäytännössä vahvistettua periaatetta. Palvelujen hankkiminen julkiselta tai tähän rinnastettavalta taholta on kuitenkin erityinen poikkeussäännös. Se olisi mahdollista vain silloin, kun palvelujen järjestäminen muulla tavalla ei esimerkiksi yksityisten palveluntuottajien puuttumisen takia ole mahdollista.

Tältä osin ei ole tarkoitus muuttaa voimas-

sa olevaa oikeustilaa.

54 §. Yhteistoiminta. Pykälässä säädettäisiin yhteistoimintavelvoitteesta kuntoutusta järjestettäessä. Pykälän 1 momentissa säädetään Kansaneläkelaitoksen velvollisuudesta huolehtia siitä, että vakuutetulle annetaan tietoja muista kuntoutusmahdollisuuksista. Lisäksi Kansaneläkelaitoksen kuuluu yhteistyössä muiden kuntoutusta järjestävien tahojen kassa huolehtia siitä, että vakuutettu ohjataan asianmukaiseen kuntoutukseen, jos kuntoutus ei kuulu sen järjestämisvastuulle. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi erityisestä yhteistyövelvoitteesta, josta säädetään tarkemmin kuntoutuksen asiakasyhteistyössä annetussa laissa (497/2003).

Pykälä vastaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 7 §:ää.

6 luku. **Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen**

55 §. Muutoksenhaku. Säännöksen mukaan muutosta voitaisiin hakea ammatillista kuntoutusta, apuvälineitä, vaikeavammaisen lääkinnällistä kuntoutusta, kuntoutusrahaa, ylläpitokorvausta, harkinnanvaraista kuntoutusavustusta, matkakustannuksia ja takaisinperintää koskeviin päätöksiin. Ehdotetussa 1 momentissa säädettäisiin, kenellä on oikeus muutoksenhakuun. Vakuutetulla olisi oikeus hakea muutosta ehdotetun 6, 8 ja 9 §:n mukaista kuntoutusetuutta, kuntoutusrahaetuutta, kustannuksesta maksettavaa korvausta ja takaisinperintää koskevaan päätökseen. Kuntoutuspalvelun tuottajalla olisi oikeus hakea muutosta päätökseen, joka koskee sille tämän lain mukaan maksettavaa kustannuksen korvausta tai korvauksen takaisinperintää. Kuntoutujan omaisella tai muulla läheisellä on oikeus hakea muutosta hänelle maksettavaa kuntoutusrahaa tai sen takaisinperintää koskevaan päätökseen. Omaisen osallistumisesta kuntoutukseen päätetään vakuutetun kuntoutuspäätöksessä, joten osallistumista koskevaan päätökseen voi hakea muutosta vain kuntoutuja.

Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 7 a § muuttui 1.1.2005 alkaen siten, että vakuutetun kuntoutusmatkojen korvaaminen tuli viittaussäännöksen kautta yhteneväiseksi sairausva-

kuutuksen matkojen korvaamisen kanssa. Myös muutoksenhakumenettely muuttui kuntoutusmatkoista annettujen päätösten osalta samanlaiseksi kuin sairausvakuutuksen matkoissa johtuen kuntoutus- ja sairausvakuutuksen matkojen omavastuiden yhdistämistä näiden kahden järjestelmän kesken. Muista tämän lain perusteella annettavista päätöksistä poiketen vakuutetun matkakustannusten korvaamista koskevaan päätökseen haetaan muutosta sosiaalivakuutuslautakunnalta ja sosiaalivakuutuslautakunnan päätökseen tarkastuslautakunnalta kuten sairausvakuutuslaissa säädetään.

Lain 12 §:n 1 momentin mukaista harkinnanvaraista kuntoutusta koskeviin päätöksiin ei voisi hakea muutosta valittamalla. Lain 12 §:n 3 momentin nojalla annetusta päätöksestä saisi Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 24 §:n mukaisesti valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (1996/586) säädetään.

Valituskelpoiseen päätökseen haettaisiin muutosta valittamalla. Kansaneläkelaitoksen päätökseen haettaisiin lain 12 §:n 3 momentin nojalla annettua päätöstä lukuun ottamatta muutosta tarkastuslautakunnalta, ja tarkastuslautakunnan päätökseen voisi hakea muutosta vakuutus oikeudelta. Valitus olisi tehtävä kirjallisesti, ja se on allekirjoitettava joko omakätisesti, huoltajan tai muun edunvalvojan toimesta tai, jos allekirjoittajana on muu henkilö, on mukana oltava valtakirja. Valtakirjaa ei kuitenkaan vaadita, jos valituskirjelmän on laatinut yleinen oikeusavustaja tai asianajaja. Valituskirjelmä olisi toimitettava Kansaneläkelaitoksen toimistoon viimeistään 30. päivänä sen päivän jälkeen, kun valittaja on saanut tiedon kirjallisesta päätöksestä. Päätöksen katsotaan tulleen valittajan tietoon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun päätös on postitettu hänen ilmoittamallaan osoitteella, ellei hän muuta näytä. Päätöksen tiedoksisaannista on erityinen säännös Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 20 a §:ssä. Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, arklauantai, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä tai joului- tai juhannusaatto, lasketaan valitusajan päättyvän seuraavana arkipäivänä. Jos valitus on jätetty säädetyn määräajan jälkeen, voisi muutoksenhakuelin ottaa sen tutkittavakseen, jos myöhästymiseen on ollut painavia syitä.

Tällaisena syynä voidaan pitää esimerkiksi sellaista muutoksenhakijan sairautta, joka estää valituksen jättämisen määräajassa. Muutoksenhakuelin ratkaisee, ottaako se myöhästyneen valituksen tutkittavakseen.

Jos päätöksestä ei ole valitettu, se tulee lainvoimaiseksi valitusajan kuluttua umpeen. Päätös on myös heti lainvoimainen, jos siitä ei saa valittaa eikä kyse ole väliaikaisesta päätöksestä. Kansaneläkelaitoksen päätöstä olisi muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

Säännös vastaa voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 7 a §:n, 8 §:n ja 8 b §:n sekä kuntoutusrahain 28 §:n ja 28 b §:n säännöksiä ja niiden soveltamiskäytäntöä.

56 §. Itseoikaisu. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset Kansaneläkelaitoksen itseoikaisumenettelystä muutoksenhaun johdosta. Pykälän 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen olisi annettava oikaisupäätös, jos se hyväksyy päätöstään koskevassa valituksessa esitetyt vaatimukset kaikilta osin. Oikaisupäätös olisi valituskelpoinen.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen tulisi toimittaa valituskirjelmä ja oma lausuntonsa muutoksenhakuelimelle 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä, jos valittajan vaatimuksia ei hyväksytä lainkaan tai ne hyväksytään vain osittain. Kansaneläkelaitos voisi kuitenkin ratkaista asian heti väliaikaisella päätöksellä siltä osin, kuin valittajan vaatimukset hyväksytään osaksi. Väliaikaisesta päätöksestä tulisi ilmoittaa muutoksenhakuelimelle samalla kun valituksesta annetaan lausunto. Väliaikainen päätös voidaan antaa uuden selvityksen perusteella myös silloin, kun valitus on jo toimitettu muutoksenhakuelimen käsiteltäväksi. Siitä olisi tällöinkin ilmoitettava muutoksenhakuelimelle. Väliaikaiseen päätökseen ei saisi hakea muutosta.

Pykälän 3 momentin mukaan lisäselvityksen hankkimista ja saamista varten voitaisiin poiketa 2 momentin mukaisesta määräajasta. Jos lisäselvityksen hankkisi Kansaneläkelaitos, olisi siitä viipymättä ilmoitettava valittajalle. Valituskirjelmä lausuntoineen olisi kuitenkin aina toimitettava muutoksenhakuelimelle 60 päivän kuluessa valitusajan pääty-

misen jälkeen.

Säännös vastaa voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 8 a §:n ja kuntoutusrahain 28 a §:n säännöksiä.

57 §. Päätöksessä olevan asia- ja menettelyvirheen korjaaminen. Kansaneläkelaitoksen etuuskäytön mukaan virheen korjaamista asianosaisen vahingoksi koskevat säännökset edellyttävät aina hakijan suostumusta. Hallintolain 50 §:n mukaan asiavirhe voidaan korjata asianosaisen eduksi tai haitaksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää lähtökohtaisesti asianosaisen suostumusta.

Hallintolain 6 §:ssä nimenomaisesti säädetty luottamuksensuoja asettaa erityisen suuria vaatimuksia sosiaaliturvaa ja eläkevakuutusta hoitavan viranomaisen toiminnalle. Tämän lain etuspäätöksiä oikaistaessa katsottaisiin vakuutetun oikeusturvan kannalta tarpeelliseksi säätää voimassa olevan sääntelyn mukaisesti hallintolaista poikkeavasti siten, että asianosaisen vahingoksi tehtävä asiavirheen ja menettelyvirheen korjaaminen edellyttäisi aina asianosaisen suostumusta. Jos suostumusta ei saada määräajassa, vakuutusosoikeudesta voidaan hakea virheellisen päätöksen poistamista. Tästä ehdotetaan säädettäväksi 58 §:ssä.

Pykälän 1 ja 2 momentit vastaavat voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 8 d §:n ja kuntoutusrahain 28 d §:n säännöksiä.

58 §. Päätöksen poistaminen. Säännöksen mukaan päätöksen poistamisen edellytyksenä olisi, että päätös on perustunut väärään tai puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisesti lainvastainen. Huomattava on, että myös 13 §:n 1 momentin perusteella annettu päätös voidaan poistaa. Poistoesityksen vakuutusosoikeudelle voisi tehdä Kansaneläkelaitos tai asiaosainen itse. Asianosainen voisi hakea Kansaneläkelaitoksen sekä minkä tahansa muutoksenhakuasteen päätöksen poistamista.

Päätöksen poistoa koskeva esitys on yleensä tehtävä viiden vuoden kuluessa päätöksen lainvoimaiseksi tulosta ja toimitettava tänä aikana vakuutusosoikeudelle. Viittä vuotta vanhemman päätöksen poistamiseen vaaditaan vakuutusosoikeudesta annetun lain

(132/2003) 18 §:n mukaan erityisen painavia syitä. Painavana syynä on pidetty ainakin etuudensaajan vilppiä.

Poistoesityksestä olisi kuultava muita asi-anosaisia, joille varataan 30 päivää aikaa vastineen antamiseen. Hallintolain 11 §:n mukaan asianosainen on se, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee.

Kun Kansaneläkelaitos tekisi poistoesityksen oman päätöksensä poistamisesta asiavirheen korjaamiseksi, etuuden maksaminen keskeytettäisiin väliaikaisesti tai etuutta maksettaisiin väliaikaisesti poistoesityksen mukaisesti.

Jos vakuutusosoikeus poistaisi päätöksen ja määräisi asian uudelleen käsiteltäväksi, Kansaneläkelaitos antaa poistetun päätöksen tilalle uuden päätöksen, joka on valituskelpoinen. Samalla vahvistettaisiin mahdollinen väliaikainen päätös. Jos vakuutusosoikeus ei poista päätöstä sen vuoksi, että päätös ei ole lainvastainen, etuutta ryhdyttäisiin maksamaan aikaisemman määrällisenä, jolloin väliaikainen päätös peruuntuu.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa päätöksen antamisen jälkeen asiassa ilmenee uutta selvitystä, jonka vuoksi aiemmin evätty etuus tulisi myöntää tai myönnetyn etuuden määrää tulisi lisätä. Tällöin Kansaneläkelaitoksen olisi tutkittava asia uudelleen. Kansaneläkelaitos voisi aikaisemman lainvoimaisen päätöksen estämättä uuden selvityksen perusteella myöntää evätyn etuuden tai myöntää etuuden aikaisempaa suurempana. Myös tarkastuslautakunta ja vakuutusosoikeus voisivat menetellä vastaavasti muutoksenhakuasiaa käsitellessään. Päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla 55 §:n mukaisesti.

Säännös vastaisi sisällöllisesti voimassa olevia kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 8 c §:ää ja kuntoutusrahalain 28 c §:ää.

7 luku. **Tietosuoja koskevat säännökset**

59 §. *Tietojen saaminen pyynnöstä.* Voimassa olevat kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 §:n ja kuntoutusrahalain 34 §:n tietojen saamista koskevat säännökset tulivat voimaan 1 päi-

vänä lokakuuta 2002. Ne yhdistettäisiin ehdotetussa 59 §:ssä. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen ja muutoksenhakuvelimen oikeudesta saada pyynnöstä tietoja eri viranomaisilta ja muilta tahoilta. Kansaneläkelaitoksella ja muutoksenhakuvelimellä olisi ehdotetun säännöksen mukaan oikeus saada salassapitosäännösten estämättä käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista tai muuten tämän lain mukaisen yksittäisen tehtävän tai Suomea koskevan sosiaaliturvasopimuksen taikka sosiaaliturvaa koskevan muun kansainvälisen säädöksen, esimerkiksi Euroopan yhteisöjen neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71 täytäntöönpanoa varten välttämättömät tiedot. Ehdotetussa pykälässä on tarkoitus säilyttää Kansaneläkelaitoksen ja muutoksenhakuvelinten nykyinen tiedonsaantioikeus entisellään.

Tiedon luovuttajien piiri yksilöitäisiin pykälän 1 momentissa. Tietoja olisi oikeus saada muun muassa valtion ja kunnan viranomaisilta, esimerkiksi veroviranomaisilta sekä Potilasvakuutus- ja Liikennevakuutuskeskukselta. Potilas- ja Liikennevakuutuskeskukselta tiedot ovat tarpeen päällekkäisten etuuspäätösten estämiseksi. Pykälän 1 momentin 4 kohdassa säilytettäisiin työnantajan, työttömyyskassan ja työpaikkakassan tietojenanto-velvollisuus, ja 5 kohdan perusteella Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada muun muassa oppilaitoksilta lukukauden aikana läsnä oleviksi ilmoittautuneiden opiskelijoiden tunnistamista ja yksilöintiä koskevat tiedot opintojen päätoimisuudesta ja edistymisestä. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada 1 momentin nojalla esimerkiksi Opetushallitukselta, lääninhallituksilta ja korkeakouluilta opiskelijavalinnoissa valituksi tulleiden sekä Opetushallitukselta opiskelupaikan vahvistamistiedon saaneiden henkilöiden tunnistamista ja yksilöintiä koskevat tiedot sekä oppilaitosta ja opintolinjaa ja koulutusohjelmaa koskevat tiedot. Tiedot tarvittaisiin koulutuksena järjestettävän ammatillisen koulutuksen toteutumisen seuranta varten.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeudesta saada välttämättömiä tietoja terveydenhuollon toimintayksiköltä, esimerkiksi kuntoutuslaitokselta, yksityiseltä lääkäriasemalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä. Terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoite-

taan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettua terveydenhuollon toimintayksikköä. Muulla hoitolaitoksella tarkoitetaan muun muassa sosiaalihoollon laitoksia. Muulla kuntoutuksen toteuttajalla tarkoitetaan esimerkiksi musiikki-terapeuttia. Lainkohdassa on yksilöity ne välttämättömät tiedot, jotka Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada. Pykälän 2 momentin perusteella Kansaneläkelaitos voisi saada kuntoutuksen toteuttajalta tietoja muun muassa sen arvioimiseksi, onko oppisopimuskoulutuksessa oleva 19 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla siten vajaakuntoinen, että hänelle voidaan maksaa kuntoutusrahaa, tai onko 20 §:ssä tarkoitettun kuntoutusrahan maksaminen nuorelle tarpeen hänen ammatillisen kuntoutumisensa varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi. Kuntoutusrahaetuutta ratkaistaessa lähtökohtana on, että etuudenhakija antaa itseään koskevat tiedot. Jos tietoja ei saada häneltä, ne voidaan saada säännöksessä kuvatuilta tahoilta.

Pykälän 3 momentissa on lueteltu ne tiedot, jotka Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada 11 §:ssä tarkoitettuja neuvotteluja varten.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin kuntoutuspalvelujen tuottajien velvollisuudesta antaa Kansaneläkelaitokselle myös kuntoutuspalvelujen järjestämistä ja niiden toteuttamisen valvontaa ja laadun arviointia (auditointi) varten välttämättömät tiedot. Tiedon tarve johtuu siitä, että kuntoutusta järjestäessään Kansaneläkelaitos vastaa kuntoutuksen sopivuudesta asiakkaan tarpeisiin ja kuntoutuksen laadusta. Kuntoutuspalvelun tuottajan tulee tällöin luovuttaa muun muassa kaikki yksittäisen kuntoutujaan liittyvät, auditoinnin kannalta välttämättömät tiedot. Tiedot on tähänkin mennessä saatu kuntoutuslaitoksilta voimassa olevan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 §:n nojalla.

Pykälän 5 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi yksittäistapauksessa momentissa mainituin edellytyksin ja menettelyin myös oikeus saada tietoja rahalaitoksilta. Eri muodoissa toimivilta raha- ja luottolaitoksilta tiedot tarvittaisiin ammatillisessa koulutuksessa olevan kuntoutujan kuntoutusrahan määrittämistä varten.

Pykälän 6 momentissa olisi säännös tietojen maksuttomuudesta. Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä olisi oikeus saada tiedot nykyiseen tapaan maksutta. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukainen ammattihenkilö tai sosiaalipalvelun tuottaja olisi kuitenkin oikeutettu saamaan lausunnotaan kohtuullisen palkkion. Terveydenhuollon ammattihenkilöitä ovat lääkäreiden ohella muun muassa fysioterapeutit ja sairaanhoitajat. Lausunnot ei maksettaisi erikseen palkkiota, jos lausuntopalkkio sisältyy kuntoutuspalvelusta maksettavaan korvaukseen.

Pykälässä säädetyt tiedot 5 momentissa tarkoitettuja tietoja lukuun ottamatta voitaisiin saada teknisen käyttöyhteyden avulla, jonka edellytyksistä säädettäisiin 62 §:ssä.

Ehdotettu säännös vastaa kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 §:n ja kuntoutusrahalain 34 §:n säännöksiä.

60 §. Tietojensaantioikeus. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan eri yhteistyötahoilla olisi velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitoksen tarvitsemat tiedot maksutta. Vastaavat tiedot Kansaneläkelaitos voi saada nykyisinkin kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 a §:n ja kuntoutusrahalain 34 a §:n perusteella. Pykälän 1 ja 2 momentin mukaiset tiedot tarvitaan, ettei päällekkäisiä etuuspäätöksiä syntyisi. Pykälän 1 momentin mukaan eläkelaitoksella olisi velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle kuntoutusrahan määrittämistä varten tiedot kuntoutustoimenpiteistä ja erilaisista kuntoutukseen liittyvistä korvauksista ja avustuksista.

Myös 3 momentin mukainen tieto laitokselta etuudensaajan joutumisesta laitoshoidon olisi tarpeen, koska lain 11 §:n mukaan Kansaneläkelaitos ei järjestä kuntoutusta julkisessa laitoshoidossa olevalle. Tiedot tarvitaan heti laitoshoidon alkamisesta lukien.

Ehdotetussa 4 momentissa säädettäisiin Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen velvollisuudesta ilmoittaa tietoja terveydenhuollon ammattihenkilöistä. Kansaneläkelaitos saisi kuntoutusetuuksien täytäntöönpanoa varten kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 24 a §:n 2 momentissa tarkoitettut keskusrekisteriin

merkityt tiedot. Kuntoutuspalveluja järjestettäessä terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin merkityjä tietoja tarvitaan muun muassa sen toteamiseksi, että kuntoutuspalvelujen tarjoajilla ja -tuottajilla on oikeus harjoittaa ammattia Suomessa laillistettuna tai luvan saaneena ammattihenkilönä. Lisäksi tietoja tarvitaan sen varmistamiseen, että ammattihenkilöllä on oikeus käyttää terveydenhuollon ammattihenkilön ammatinimikettä.

Kuntoutuksen järjestäjänä Kansaneläkelaitos vastaa myös siitä, että hankittava kuntoutuspalvelu täyttää sisällöltään ja laadultaan asianmukaiset edellytykset ja että kuntoutuksen antaja soveltuu esimerkiksi terapian antajaksi. Tämä vastuu korostuu vaikeavammaisten ja etenkin vaikeavammaisten lasten kohdalla. Huomioon ottaen muun muassa sen pitkäaikaisen ja luottamuksellisen suhteen, joka kiinteän terapian kuluessa yleensä syntyy terapeutin ja kuntoutujan välille, saattaa terapian saajan olla erittäin vaikea kertoa ulkopuolisille kielteisiä asioita terapiasuhteestaan. Tämän vuoksi on tärkeää, että Kansaneläkelaitos saa kuntoutusetuuksien täytäntöönpanoa varten kaikki keskusrekisteriin merkityt tiedot, joiden perusteella voidaan arvioida myös koulutukseltaan sinänsä pätevän ammattihenkilön soveltuvuutta kuntoutuksen antajaksi.

Kansaneläkelaitos järjestää kuntoutuksena ammatillista koulutusta pääasiallisesti julkisen valvonnan alaisissa oppilaitoksissa. Tämän vuoksi Kansaneläkelaitos tarvitsee opetusministeriöltä ja Opetushallitukselta tiedot ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. Tiedot tarvitaan myös kuntoutusrahan maksamista varten oppisopimuskoulutuksessa oleville. Tietojenantovelvollisuudesta säädettäisiin 5 momentissa.

Pykälän 6 momentin mukaan rangaistus- ja pakkolaitoksella olisi velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle tiedot rangaistuksen alkamisesta ja päättymisestä. Tiedot tarvitaan, koska rangaistuslaitosajalta kuntoutusrahaa ei voida lain mukaan maksaa.

Tässä pykälässä säädetyt tiedot voitaisiin saada teknisen käyttöyhteyden avulla 62 §:ssä säädetyin edellytyksin.

Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntou-

tuksesta annetun lain 9 a §:n ja kuntoutusrahalain 34 a §:n säännöksiä.

61 §. Tietojen käyttö. Henkilötietolain (523/1999) 7 §:n mukaan henkilötietoja saa käyttää tai muutoin käsitellä vain tavalla, joka ei ole yhteensopimaton henkilötietojen käsittelyn tarkoitusten kanssa. Kyseessä on niin sanottu käyttötarkoitussidonnaisuusperiaate, josta säädetään myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (95/46/EY) yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. Euroopan neuvoston sosiaaliturvan tietosuojaa koskevan suosituksen Nro R (86) 1 mukaan sosiaaliturvalaitos saa kuitenkin käyttää tietyn tehtävän hoitamiseksi hankittuja henkilötietoja muihin sen toimivaltaan kuuluviin sosiaaliturvan käyttötarkoituksiin.

Kansaneläkelaitos tarvitsee etuuksien käsittelyssä usein samoja tietoja samoilta viranomaisilta ja laitoksilta. Jotta samoja tietoja ei tarvitsisi toistamiseen hankkia, ehdotetaan lakiin otettavaksi säännös, jonka mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus yksittäistapauksessa käyttää jonkin muun etuusasian käsittelyä varten saatuja tietoja tämän lain mukaisia etuuksia täytäntöön pantaessa sekä etuuksien lainmukaisuuden ja oikeellisuuden varmistamisessa. Tietoja käytettäessä edellytetään, että mainitut tiedot ovat välttämättömiä kuntoutusetuuden käsittelyssä ja että Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada kyseiset tiedot muutoinkin tämän lain perusteella. Mahdollisesta tietojen käytöstä on etukäteen informoitava etuudensaajia esimerkiksi hakemuslomakkeissa. Vastaava säännös on myös muissa Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemissa laeissa, esimerkiksi kansaneläkelain 46 f §:ssä ja sairausvakuutuslain 19 luvun 9 §:ssä.

Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevia Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 9 b §:n ja kuntoutusrahalain 34 b §:n säännöksiä.

62 §. Tekninen käyttöyhteys. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta luovuttaa ja saada tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Tietojen saajan on huolehdittava tietosuojan ja tietoturvan toteuttamisesta. Vastaava säännös on myös muissa Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemissa laeissa, kuten esimerkiksi kansaneläkelain 46 h §:ssä

ja sairausvakuutuslain 19 luvun 10 §:ssä.

Ehdotettu säännös vastaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 35 a §:n ja kuntoutusrahalain 11 a §:n säännöksiä.

63 §. Tietojen luovuttaminen. Kuntoutuksen toteuttaminen edellyttää riittävän laajoja ja ajankohtaisia tietoja kuntoutujan terveydestä, lähtökohdista ja muista olosuhteista. Pykälässä mainitut tahot saattavat tarvita kuntoutuksen toteuttamiseksi myös salassa pidettäviä tietoja. Tämän vuoksi pykälän 1 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joilla Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus luovuttaa tällaisia tietoja salassapitosäännösten estämättä. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 10 §:n säännöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava ammatillista kuntoutusta koskevasta päätöksestään Eläketurvakeskukselle. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 5 §:n 4 momentin ja kuntoutusrahalain 26 §:n säännöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen olisi ilmoitettava kuntoutuspäätöksestä eri yhteistyötahoille. Tiedon luovuttamisen edellytyksenä olisi, että tieto on välttämätön kuntoutuksen toteuttamiseksi. Kuntoutuksesta vastaavan tahon ja kuntoutussuunnitelman laatijan on tärkeää saada tiedot silloin, kun niillä on perusvastuu henkilön hoidon ja kuntoutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Kuntoutuksen toteuttaja, esimerkiksi kuntoutuslaitos, saisi tiedon kuntoutuspäätöksestä toteuttaakseen kuntoutuksen päätöksen mukaisesti. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 5 §:n 5 momentin säännöstä.

Pykälän 2 ja 3 momentissa tarkoitetut tiedot voitaisiin luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla 62 §:ssä mainituin edellytyksin.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin tietojen luovuttamisesta silloin, kun kyseessä on sosiaaliturvaan kohdistuvan väärinkäytöksen tai rikoksen selvittäminen tai rikoksesta syytteen pano. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa kuntoutusrahalain 35 b §:n säännöstä.

nöstä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta ilmoittaa kuntoutusrahaa koskevasta päätöksestä kuntoutuspäätöksen antajalle, oppisopimuskoulutuksen järjestäjälle, oppilaitokselle sekä kuntoutujan työnantajalle siltä osin kuin tieto on välttämätön näiden maksaman palkan tai muun edun vahvistamista tai oikeellisuuden tarkistamista varten. Esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen järjestäjä ja oppilaitos ammatillisen kuntoutuksen toteuttajana tarvitsevat tiedon päätöksestä opintososiaalisten etuuksien yhteensovittamista varten. Tieto päätöksestä voitaisiin antaa työnantajalle, kun se on välttämätöntä, jotta tämä voisi ottaa kuntoutusrahapäätöksen huomioon määritellään kuntoutujan oikeutta saada kuntoutusajalta palkkaa tai muuta etuutta taikka vaatia kuntoutusrahan maksamista itselle. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa kuntoutusrahalain 26 §:n 1 momentin säännöstä.

64 §. Ilmoitusvelvollisuus. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa kuntoutusrahalain 35 c §:n ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 14 §:n säännöstä. Vastaava säännös on kansaneläkelain 46 j §:ssä.

65 §. Tietojen antaminen ulosottoviranomaisille. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta ilmoittaa ulosottoviranomaiselle tämän pyynnöstä tiedot sellaisen maksamiensa etuuksien ja korvausten rahamääristä, jotka voidaan ulosmitata tai jotka otetaan huomioon ulosoton suojaosuutta laskeuttaessa. Etuutta, jota ei oteta huomioon suojaosuutta määrättäessä, ei saisi ilmoittaa. Lisäksi voitaisiin ilmoittaa muut Kansaneläkelaitoksen tiedossa olevat kuntoutusetuuksia, eläkkeitä ja muita etuuksia maksavat laitokset. On huomattava, että ehdotetun 52 §:n mukainen ulosmittauskielto koskee vain kuntoutujalle maksettavaa etuutta tai tukea. Sen sijaan kuntoutuspalvelun tuottajalle maksettava korvaus voidaan ulosmitata ja korvaus voidaan ilmoittaa ulosottoviranomaiselle. Tiedot voitaisiin luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla 62 §:ssä säädetyin edellytyksin.

Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa kuntoutusrahalain 30 a §:n 2 momentin ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntou-

tuksesta annetun lain 11 §:n 3 momentin säännöstä.

8 luku. **Erinäiset säännökset**

66 §. Rahoitus. Pykälässä säädettäisiin nykyisen kuntoutusrahalain 32 §:n ja Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 12 §:n säännöksiä vastaavasti lain mukaisten etuuksien rahoituksesta Kansaneläkelaitoksen varoista.

67 §. Indeksitarkistus. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi kuntoutusrahan vuosittaisesta indeksitarkistuksesta. Ensinnäkin indeksitarkistus tehdään kaikkiin vuodenvaihteissa maksussa oleviin 32, 33 tai 35 §:n mukaan määräytyneisiin kuntoutusrahoihin. Eläkkeensaajan kuntoutusrahaan ei tehdä indeksitarkistusta, koska sen perusteena oleviin eläkkeisiin tehtävä indeksitarkistus korottaa vastaavalla tavalla myös eläkkeensaajalle maksettavaa kuntoutusrahaa. Toiseksi indeksillä korotettaisiin myös 35 §:ssä tarkoitettua rahamäärää. Pykälän mukainen indeksitarkistus tehtäisiin käyttäen työntekijäin eläkelain 9 §:ssä tarkoitettua työeläkeindeksiä. Ehdotetussa 37 §:ssä tarkoitettua rahamäärää tarkistettaisiin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) tarkoitettulla tavalla.

68 §. Virka-apu. Pykälässä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada virka-apua toisilta viranomaisilta. Oikeudesta saada virka-apua on säädetty voimassa olevan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain 14 §:ssä olevalla viittaussäännöksellä kansaneläkelain 82 §:ään.

69 §. Voimaantulo. Pykälän 1 momentin mukaan laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä lokakuuta 2005.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksista korvaa voimassa olevan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain ja kuntoutusrahalain.

70 §. Siirtymäsäännökset. Pykälän 1 momentin mukaan lain 35 §:ssä säädetty rahamäärä vastaa sitä indeksipistelukua, jonka mukaan vuoden 2004 tammikuussa maksettujen työeläkkeiden suuruus on laskettu ja lain 37 §:n 1 momentissa säädetty rahamäärä samalle vuodelle vahvistettua kansaneläkein-

deksistä annetussa laissa (456/2001) tarkoitettua indeksilukua.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että 37 §:n 1 momentissa säädettyä 500 euron rahamäärää, jonka ylittävät tulot vähennetään kuntoutujan kuntoutusrahasta sovellettaisiin vasta 1.1.2006 alkaen. Vuoden 2005 loppuun asti sovellettaisiin voimassa olevassa laissa olevaa tulorajamääritelmää, joka on sidottu kuntoutujan asuinkunnan kuntaryhmän mukaisen kansaneläkkeen määrään.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, missä tilanteissa indeksitarkistus tehdään työeläkeindeksin mukaan.

Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tämän lain mukaisiin etuuksiin ja korvauksiin rinnastetaan etuudet ja korvaukset, jotka on maksettu ennen tämän lain voimaantuloa.

Pykälän 5 momentissa ehdotetaan, että mitä Kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksista annetussa laissa säädetään työeläkelakien mukaisesta vanhuuseläkkeestä ja sen vaikutuksesta tämän lain mukaisiin etuuksiin, sovellettaisiin myös yksilölliseen varhaiseläkkeeseen. Yksityisten alojen työeläkejärjestelmää koskeneiden lainmuutoksien yhteydessä säädettiin, että ennen vuotta 1944 syntyneellä työntekijällä on oikeus saada yksilöllistä varhaiseläkettä ennen lainmuutoksien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten mukaan, kuitenkin siten, että hänelle myönnetään 63 vuotta täytettyään vanhuuseläke. Poistumassa olevan yksilöllisen varhaiseläkkeen estävän vaikutuksen on tarkoitus olla samankaltainen kuin työeläkelakien mukaisilla vanhuuseläkkeillä.

Pykälän 6 momentissa ehdotetaan, että muutoksenhakuasiassa, joka koskee ennen tämän lain voimaantuloa tehtyä päätöstä, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Lainsäädäntöön sisältyy useita viittauksia kumottavaksi ehdotettuihin kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lakiin ja kuntoutusrahalakiin. Pykälään ehdotetaan otettavaksi tämän vuoksi yleinen viittaussäännöksiä koskeva soveltamissäännös. Sen mukaan, jos muussa laissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä viitataan nyt kumottaviin lakeihin, viittauksen katsotaan

tarkoittavan tämän lain mukaisia vastaavia säännöksiä, etuuksia ja korvauksia.

Pykälän 9 momentissa ehdotetaan, että ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Näin mahdollistetaan esimerkiksi soveltamisohjeiden valmisteleminen ennen lain voimaantuloa. Samoin on mahdollista painaa hakulomakkeet ja oppaat ennen uuden lain voimaantuloa.

2. Tarkemmat säännökset

Kansaneläkelaitoksen järjestämää kuntoutusta ja kuntoutusrahaa koskevan lainsäädännön rakenteen muuttamisella on vaikutusta myös alemmanasteisiin säännöksiin. Hallituksen esityksen lähtökohtana on ollut ottaa lakiin nykyisellään asetuksen tasoisia säännöksiä, joilla on liittymäkohtia perusoikeuksiin tai kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien perusteisiin. Eräitä yksityiskohtaisempia säännöksiä annettaisiin edelleen valtioneuvoston tai sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

2.1. Valtioneuvoston asetukset

Voimassa olevan Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain ja kuntoutusrahain valtuutussäännösten perusteella on annettu yhteensä kaksi valtioneuvoston asetusta. Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain valtuutussäännösten perusteella on annettu asetus kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta ja kuntoutusrahain valtuutussäännösten perusteella kuntoutusraha-asetus.

Lisäksi Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain nojalla on annettu Sosiaali- ja terveysministeriön asetus perusteista avohoidon ja laitoshoidon määrittelemiseksi.

Sellaiset säännökset, joiden perusteella syntyy oikeuksia ja velvollisuuksia siirrettäisiin asetuksesta lakiin. Eräät teknisuonteiset tai yksityiskohtaiset säännökset annettaisiin edelleen asetuksella. Ehdotetun kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain nojalla valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin edelleen lain 12 §:n mukaisesta Kansaneläkelaitoksen järjestämän

harkinnanvaraisen kuntoutuksen varojen käyttöä koskevan suunnitelman sisällöstä ja sen hyväksymistä koskevasta menettelystä.

Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin edelleen tarkempia säännöksiä myös nuoren kuntoutusrahan maksamisen edellytyksenä olevan henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelman laatimisesta ja sisällöstä. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin myös tarkemmin säätää menettelystä ja edellytyksistä, joilla päihdehuollon kuntoutuslaitos hyväksytään sellaiseksi kuntoutuslaitokseksi, jossa järjestettävän kuntoutuksen ajalta voidaan lain 18 §:n nojalla maksaa kuntoutusrahaa.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin myös säätää tarkemmin lain mukaisen etuuden hakemisesta ja sen yhteydessä annettavista selvityksistä sekä odotusajan kuntoutusrahan ja harkinnanvaraisen kuntoutusavustuksen hakemisen yhteydessä esitettävistä selvityksistä.

2.2. Ministeriön asetukset

Voimassa olevien lakien valtuutussäännösten nojalla on annettu vain yksi sosiaali- ja terveysministeriön asetus: Sosiaali- ja terveysministeriön asetus perusteista avohoidon ja laitoshoidon määrittelemiseksi, joka on annettu Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annetun lain nojalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella säädettäisiin edelleen siitä, milloin lain 11 §:n mukainen hoito on laitoshoidon ja milloin hoito on julkista sekä Kansaneläkelaitoksen ja kuntien välisestä neuvottelumenettelystä ja siihen liittyvästä lausuntomenettelystä.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin myös antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitä koulutarvikekustannuksia voidaan pitää opiskelun kannalta tarpeellisina ja siitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä keskimääräisen koulutarvikekustannuksen määränä kuntoutuksesta aiheutuneita kustannuksia korvattaessa.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä lokakuuta 2005. Ehdotuksessa laiksi

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista esitetään kumottavaksi Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettu laki sekä 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettu kuntoutusrahalaaki. Jos muussa lainsäädännössä viitataan mainittuihin lakeihin tai niiden nojalla myönnettävään etuuteen, viittauksen on katsottava tarkoittavan ehdotetun Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettavan lain vastaavia säännöksiä.

4. Säättämisjärjestys

Esityksessä ei ehdoteta voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden sellaisia muutoksia Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen tai sen maksaman kuntoutusrahan saamisedellytyksiin, joilla on merkitystä arviotaessa esitystä perusoikeuksien kannalta. Perustuslain 80 §:n edellytykset on otettu huomioon siten, että eräitä etuuden saamisedellytyksiä tai rajoituksia on siirretty asetustasolta lakiin. Myös asetuksenantovaltuutusta koskevien säännösten sanamuodot on tarkennettu vastaamaan perustuslain edellytyksiä.

Kuntoutuksen aikaiset taloudelliset etuudet liittyvät perustuslain 19 §:n 2 momentissa säädettyyn, lailla jokaiselle taattuun oikeuteen saada perustoimentulon turva työkyvyttömyyden ajalta. Lisäksi kuntoutusetuudet toimenpiteinä liittyvät perustuslain 18 §:ssä tarkoitettuun julkiselle vallalle kuuluvaan velvollisuuteen edistää työllisyyttä ja siihen, että julkisen vallan tulee pyrkiä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön.

Kuntoutusrahaetuksista vähimmäismääräiset kuntoutusrahaetuudet ovat perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuja sosiaaliturvan etuusjärjestelmiä. Kuntoutusrahaetuksia

on pidettävä kattavina tavalla, josta ei aiheudu väliinpuotoajaryhmien syntymistä. Esityksessä ehdotettu muutos, jossa lapsensa kuntoutukseen osallistuva vanhempi voisi saada kuntoutusrahaa ilman omavastuu-aikaa, turvaa lisäksi toimeentulon saannin yhdestä lähteestä hakijan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Edelleen kuntoutuksella on liittymä perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettuun julkisen vallan velvollisuuteen edistää väestön terveyttä. Kansaneläkelaitoksen järjestämä kuntoutusta on kuitenkin pidettävä vain osana kokonaisuudesta, joka muodostaa väestön terveyden edistämiseen tähtäävien toimenpiteiden kokonaisuuden. Tämän vuoksi onkin pidettävä perusteltuna sitä, että Kansaneläkelaitoksen järjestämään kuntoutukseen oikeutettujen joukkoa voidaan rajoittaa. Kuntoutusjärjestelmään ehdotetut rajaukset eivät muodosta väliinpuotoajaryhmiä, sillä esimerkiksi kuntoutusjärjestelmän ikärajoista johtuvan rajauksen vastapainona ikääntyneiden lääkinnällisestä kuntoutuksesta vastaa julkinen terveydenhuolto.

Työelämätaivoitteisilla kuntoutustoimenpiteillä on asiayhteys myös perustuslain 18 §:n 2 momenttiin.

Hallituksen käsityksen mukaan ehdotettu laki vastaa perustuslain edellyttämää säädöstasoa eikä se asettaisi sellaisia perusoikeuksien rajoituksia, joiden vuoksi esitystä ei voitaisi käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Kansaneläkelaitos järjestää ja korvaa kuntoutusta sekä turvaa kuntoutujan toimeentuloa kuntoutuksen aikana tämän lain mukaisesti.

2 §

Lain soveltamisala

Tämän lain mukaisia etuuksia myönnetään sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaisesti vakuutetulle.

Mitä tämän lain 11 §:ssä säädetään vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä ja sen rajoituksista valtion, kunnan tai kuntayhtymän järjestämässä hoidossa tai kuntoutuksessa, koskee vastaavasti myös Ahvenenmaan maakunnan järjestämää hoitoa tai kuntoutusta.

3 §

Etuudet ja korvaukset

Kansaneläkelaitos järjestää tämän lain mukaisesti:

- 1) vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta;
- 2) vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta;

3) harkinnanvaraisena kuntoutuksena muuta kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettua ammatillista tai lääkinnällistä kuntoutusta.

Kansaneläkelaitos korvaa kuntoutuksesta ja kuntoutukseen liittyvistä matkoista aiheutuvat kustannukset tämän lain mukaisesti.

Kuntoutujalla on tässä laissa säädettyin edellytyksin oikeus kuntoutusrahaan. Kuntoutuksen ajalta voidaan suorittaa harkinnanvaraista korvausta ylläpito- ja muista kustannuksista (*ylläpitokorvaus*) sekä kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta harkinnanvaraista kuntoutusavustusta siten kuin tässä laissa säädetään.

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *kuntoutujalla* henkilöä, jolle tämän lain mukaisesti järjestetään ja korvataan kuntoutuspalveluita tai maksetaan kuntoutusrahaetuutta;

2) *kuntoutusetuudella* Kansaneläkelaitoksen järjestämiä kuntoutuspalveluita ja korvausta kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista ja matkakustannuksista;

3) *kuntoutusrahaetuudella* Kansaneläkelaitoksen maksamaa kuntoutusrahaa, ylläpito- korvausta ja harkinnanvaraista kuntoutusavustusta;

4) *arkipäivällä* muuta päivää kuin sunnuntai-, pyhä- tai arkipyhäpäivää;

5) *työeläkelaeilla* työntekijäin eläkelain (395/1961) 8 §:n 4 momentissa mainittuja yksityisalojen ja julkisten alojen työeläkelajeja.

5 §

Lain toimeenpano

Tämän lain mukaisten etuuskien kehittämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö, joka myös seuraa lain toimeenpanoa.

Tämän lain toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos, joka myös päättää etuuskien myöntämisestä ja maksaa etuudet.

2 luku

Kuntoutus

6 §

Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen

Vakuutetulla on oikeus saada työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi tarkoitukseenmukaista ammatillista kuntoutusta, jos:

1) asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma todennäköisesti aiheuttaa sellaisen uhkan, että vakuutettu tulee työkyvyttömäksi taikka

2) vakuutetun työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien on katsottava sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneen.

Kansaneläkelaitoksella ei ole velvollisuutta järjestää ammatillista kuntoutusta, jos ammatillinen kuntoutus on järjestetty julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002), työeläkelakien tai erityisopetusta koskevien säännösten perusteella.

Työkyvyttömyyden uhkalla tarkoitetaan tilannetta, jossa on todennäköistä, että vakuutetulle lähivuosina ilman ammatillista kuntoutusta tulisi myönnettäväksi työkyvyttömyyseläke, vaikka otettaisiin huomioon hoidon ja lääkinällisen kuntoutuksen mahdollisuudet. Työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaista heikentymistä arvioitaessa otetaan huomioon vakuutetun jäljellä oleva kyky hankkia itselleen ansiotuloja saatavissa olevalla sellaisella työllä, jonka tekemistä vakuutetulta voidaan kohtuudella edellyttää ottaen huomioon hänen koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, ikänsä, asumisolosuhteensa ja muut näihin verrattavat seikat. Nuoren

työkyky ja ansiomahdollisuudet ovat olennaisesti heikentyneet, jos sairaus, vika tai vamma aiheuttaa olennaisia rajoituksia ammatin tai työn valinnassa.

Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vakuutetun ikä, ammatti, aikaisempi toiminta, koulutus, sosiaaliset ja taloudelliset seikat sekä se, johtako haettu kuntoutus todennäköisesti hakijan terveydentilaan sopivassa työssä jatkamiseen taikka hänen terveydentilaansa sopivaan työhön palaamiseen tai työelämään siirtymiseen.

7 §

Ammatillisen kuntoutuksen sisältö

Kansaneläkelaitos järjestää 6 §:ssä tarkoitettuna ammatillisena kuntoutuksena:

1) kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittäviä tutkimuksia;

2) työ- ja koulutuskokeiluja;

3) työkykyä ylläpitävää ja parantavaa valmennusta, jonka tavoitteena on mahdollistaa kuntoutujan työssä jatkaminen;

4) työklินิกassa tai muussa vastaavassa laitoksessa taikka erityisistä syistä henkilökohtaisena palveluna annettavaa työhön valmistusta;

5) perus-, jatko- ja uudelleen koulutusta ammattiin tai työhön, joka sairauden, vian tai vamman rajoitukset huomioon ottaen on vakuutetulle sopivaa, sekä tällaisen koulutuksen suorittamiseksi välttämätöntä yleissivistävää koulutusta ja valmennusta;

6) muita 1—5 kohdassa lueteltuihin rinnastettavia, opiskelun tai työn kannalta välttämättömiä toimenpiteitä.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua työhön valmistusta järjestetään ammatillisena kuntoutuksena silloin, jos työpaikalla suoritettut tai työterveyshuollon toimenpiteet eivät ole riittäviä.

Lisäksi kuntoutujalle annetaan elinkeinon tai ammatin harjoittamisen tukemiseksi tarpeellinen ja kohtuullinen avustus työvälineiden ja työkonien hankkimista sekä oman yrityksen perustamista ja muuttamista varten. Toiminnassa olevalle yritykselle myönnetään avustusta työvälineiden ja koneiden hankintaan vain, jos laitteet tulevat kuntoutujan henkilökohtaiseen käyttöön ja niistä on hä-

nen vajaakuntoisuutensa huomioon ottaen olennaista hyötyä hänen työstä suoriutumiseensa. Avustus myönnetään, jotta turvattaisiin kuntoutujan työllistyminen hänelle soveltuvassa ja kohtuullisen toimeentulon tuottavassa ammatissa tai työssä. Avustuksen määrä on enintään 80 prosenttia avustuksella rahoitettavan hankinnan hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista ja enintään 17 000 euroa.

8 §

Apuvälineet ammatillisena kuntoutuksena

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä ja korvattava ammatillisena kuntoutuksena työkyvyn ja ansiomahdollisuuksien parantamiseksi ja säilyttämiseksi tarpeelliset kalliit ja vaativat apuvälineet vakuutetulle, joka sairauden, vian tai vamman aiheuttaman haitan vuoksi ei suoriudu opiskelusta tai työstä ilman niitä taikka jonka suoriutuminen ilman niitä olisi kohtuuttoman vaikeaa tai rasittavaa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja kalliita ja vaativia apuvälineitä ovat yksilölliset, sairauden, vian tai vamman aiheuttaman haitan vuoksi hankittavat, erityistä teknistä tasoa edellyttävät apuvälineet.

Apuvälineiden järjestämiseen ja korvaamiseen kuuluvat:

1) vaikeavammaisen työstä tai ammatillisesta koulutuksesta suoriutumiseksi tarvittavien tai työn suorittamisen kannalta välttämättömien apuvälineiden tarpeen määrittäminen;

2) apuvälineiden kokeileminen;

3) apuvälineiden antaminen omaksi tai käytettäväksi;

4) apuvälineiden käytön opetuksen ja seurannan sekä välineiden huollon järjestäminen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja ammatillisena kuntoutuksena annettavia apuvälineitä ovat myös ne lukiossa tai peruskoulun seitsemännellä tai sitä ylemmällä vuosiluokalla opiskelevan vaikeavammaisen henkilön kalliit ja vaativat, opintojen suorittamisen kannalta välttämättömät apuvälineet, joiden tarve perustuu vakuutetulle kuntoutussuunnitelman pohjalta hyväksytyyn ammatillisen

koulutuksen toteuttamissuunnitelmaan.

9 §

Vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen järjestäminen

Vaikeavammaisella vakuutetulla, joka ei ole julkisessa laitoshoidossa, on oikeus saada työ- tai toimintakyvyn turvaamiseksi tai parantamiseksi tarpeellista lääkinnällistä kuntoutusta, jos hän saa:

1) lapsen hoitotuesta annetun lain (444/1969) 2 §:n 2 tai 3 momentin mukaista hoitotukea;

2) vammaistukilain (124/1988) 2 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdan mukaista vammaistukea;

3) kansaneläkelain (347/1956) 30 a §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettua hoitotukea alle 65-vuotiaana; taikka

4) vammaistukilain 2 §:n 4 momentin mukaista vammaistukea, joka on myönnetty 3 kohdassa tarkoitettua hoitotuen sijaan.

Lääkinnällistä kuntoutusta järjestettäessä vakuutettua pidetään vaikeavammaisena, jos:

1) hänellä on sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuva yleinen lääketieteellinen ja toiminnallinen haitta, josta aiheutuu vähintään vuoden kestävä kuntoutustarve; sekä

2) 1 kohdassa tarkoitettu haitta on niin suuri, että hänellä on sen vuoksi huomattavia vaikeuksia tai rasituksia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan kotona, koulussa, työelämässä ja muissa elämäntilanteissa julkisen laitoshoidon ulkopuolella.

Kansaneläkelaitoksen tehtävänä ei ole järjestää sairaanhoitoon välittömästi liittyvää lääkinnällistä kuntoutusta.

Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen tulee perustua kirjalliseen kuntoutussuunnitelmaan. Suunnitelma laaditaan kuntoutujan hoidosta vastaavassa julkisen terveydenhuollon yksikössä kuntoutujan taikka hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään kolmeksi vuodeksi. Kuntoutussuunnitelma toimitetaan maksutta Kansaneläkelaitokseen.

10 §

Vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut

Kansaneläkelaitoksen on järjestettävä 9 §:ssä tarkoitetulle vaikeavammaiselle hänen työ- tai toimintakykynsä turvaamiseksi tai parantamiseksi tarpeelliset kuntoutus- ja sopeutumisvalmennusjaksot. Kansaneläkelaitoksen järjestämän kuntoutuksen tulee olla hyvän kuntoutuskäytännön mukaista ja perustua erityisasiantuntemukseen ja erityisosaamiseen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kuntoutusjaksojen tulee olla tehostettuja, yksilöllisesti suunniteltuja:

1) laitoksissa toteutettavia kuntoutusjaksoja, jotka ovat useamman kuin yhden toimintamuodon kokonaisuuksia; tai

2) avohoidossa toteutettavia kuntoutusjaksoja, joita annetaan kuntoutussuunnitelmassa mainitun ajan.

Omainen tai muu läheinen voi osallistua Kansaneläkelaitoksen järjestämään sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen, jos se on kuntoutujan työ- ja toimintakyvyn tavoitteiden saavuttamisen kannalta tarpeen. Edellä mainitun kuntoutuksen lisäksi Kansaneläkelaitos voi järjestää omaisen tai muun läheisen ohjaus- ja tukikäynnit, jotka ovat tarpeen vaikeavammaisten lasten avohoidossa toteutettavissa kuntoutusjaksoissa. Omaisen tai muun läheisen osallistumisen tarpeellisuus tulee perustella kuntoutussuunnitelmassa.

11 §

Laitoshoidossa olevan kuntoutusta koskeva rajoitus

Edellä 9 §:ssä tarkoitettua kuntoutusta ei järjestetä, jos vaikeavammaisen on hoidettava tai kuntoutettavana julkisessa laitoshoidossa tai sitä vastaavassa hoidossa (*laitoshoito*).

Laitoshoidolla tarkoitetaan ylläpidon, hoidon ja huolenpidon sisältävää toimintaa sairaalassa, hoitolaitoksessa tai muussa vastaavassa toimintayksikössä.

Laitoshoito on julkista, jos hoitoa annetaan:

1) valtion, kunnan tai kuntayhtymän ylläpitämässä sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksessa;

2) muussa laitoksessa, jossa annettavan hoidon kustantaa valtio, kunta tai kuntayhtymä;

3) muussa toimintayksikössä, jos valtio, kunta tai kuntayhtymä jatkuvasti osallistuu hoidon kustantamiseen antamalla toimintayksikölle tai sen ylläpitäjälle tukea, avustusta tai korvausta, jonka määrä ylittää puolet hoidon kokonaiskustannuksesta;

4) sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 tai 4 momentin mukaisesti kunnan järjestämänä, tai jos tosiasiassa on kysymys näiden lainkohtien mukaisesta järjestelystä; taikka

5) yksityisen palvelujen tuottajan toimintayksikössä, jos kunta jatkuvasti osallistuu hoidon kustantamiseen antamalla hoidettavalle toimeentulotukea vähintään puolet hoitomaksusta.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella säädetään tarkemmin siitä, milloin 1 ja 2 momentissa tarkoitettu hoito on laitoshoidoa sekä milloin hoito on julkista. Tarvittaessa Kansaneläkelaitos ja kunnat neuvottelevat siitä, onko toiminta tässä pykälässä tarkoitettua avo- tai julkista laitoshoidoa. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella säädetään tarkemmin Kansaneläkelaitoksen ja kuntien välisestä neuvottelumenettelystä ja siihen liittyvästä lausuntomenettelystä.

12 §

Harkinnanvarainen kuntoutus

Kansaneläkelaitos voi järjestää ja korvata järjestämisvelvollisuuteensa kuuluvan ammatillisen tai lääkinnällisen kuntoutuksen lisäksi muutakin kuntoutusta (*harkinnanvarainen kuntoutus*). Tähän tarkoitukseen on vuosittain käytettävä vähintään rahamäärä, joka vastaa neljää prosenttia vakuutettujen sairausvakuutusmaksuina kertyneestä määrästä. Harkinnanvaraiseen kuntoutukseen käytettävästä, edellä tarkoitettua suuremmasta enimmäisrahamäärästä päättää vuosittain eduskunta valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä.

Jos vuosittain yksilökohtaiseen harkinnanvaraiseen kuntoutukseen osoitetusta enimmäisrahamäärästä on osa jäänyt käyttämättä, se voidaan käyttää yksilökohtaiseen kuntoutukseen seuraavina vuosina.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua rahamäärää voidaan käyttää myös sairauksien ehkäisemiseen sekä kuntoutusta ja sairauksien ehkäisyä koskevaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä tarvittaessa Kansaneläkelaitoksen yhteistoimintasäätiöitten piiriin kuuluvien kuntoutuslaitosten ja muiden sellaisten laitosten, joita Kansaneläkelaitos on avustanut, perusparannuksesta aiheutuviin menoihin ja näiden laitosten käyttöavustuksiin.

Kansaneläkelaitoksen on vuosittain laadittava 1 ja 3 momentissa tarkoitettujen varojen käytöstä kolmea seuraavaa kalenterivuotta koskeva suunnitelma ja vuosittain sosiaali- ja terveysministeriölle selvitys tässä pykälässä tarkoitettujen varojen käytöstä. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä siitä, mitä tietoja suunnitelman tulee sisältää sekä suunnitelman hyväksymistä koskevasta menettelystä.

13 §

Järjestämistä ja korvaamista koskeva rajoitus

Vakuutetulla ei ole oikeutta tämän luvun mukaan järjestettyyn kuntoutukseen tai korvaukseen siitä, jos hänellä on oikeus tarvitsemaansa kuntoutukseen tai korvaukseen kuntoutuksen aiheuttamista kustannuksista jonkin seuraavan lain nojalla:

- 1) laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta (625/1991);
- 2) laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta (626/1991);
- 3) sotilasvammalaki (404/1948);
- 4) sotilastapaturmalaki (1211/1990).

Kansaneläkelaitos voi kuitenkin järjestää tai korvata tässä laissa tarkoitettua kuntoutusta, jos kuntoutuksen saaminen 1 momentissa mainitun lain nojalla viivästyy kuntoutujasta riippumattomasta syystä.

Jos Kansaneläkelaitos on järjestänyt tai korvannut kuntoutusta, johon kuntoutujalla on oikeus 1 momentissa mainitun lain nojalla, kuntoutujan oikeus korvaukseen siirtyy

tältä osin Kansaneläkelaitokselle.

14 §

Kuntoutuksesta aiheutuneiden kustannusten korvaaminen

Kuntoutujalle tai hankitun kuntoutuspalvelun tuottajalle korvataan kuntoutuksesta aiheutuvat tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset.

Kuntoutuksesta aiheutuvina tarpeellisina kustannuksina voidaan pitää myös kuntoutujan omaisille tai muille läheisille kuntoutukseen osallistumisesta aiheutuvia kohtuullisia kustannuksia, jos omaisen tai muun läheisen osallistuminen sisältyy 9 tai 12 §:n mukaiseen kuntoutukseen.

Tarpeellisina ja kohtuullisina kustannuksina voidaan pitää todellisten kustannusten sijaan myös niitä keskimääräisiä kustannuksia, jotka aiheutuvat opiskelun kannalta tarpeellisista koulutarvikekustannuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä siitä, mitä koulutarvikekustannuksia voidaan pitää opiskelun kannalta tarpeellisina, sekä siitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä keskimääräisen kustannuksen määränä.

15 §

Matkakustannukset

Kuntoutujalle sekä 9 ja 12 §:ssä tarkoitettuun kuntoutukseen osallistuvalla omaisella tai muulle läheiselle korvataan tämän lain mukaisesta Kansaneläkelaitoksen järjestämästä tai korvaamasta kuntoutuksesta aiheutuneet tarpeelliset ja kohtuulliset matkakustannukset siten kuin sairausvakuutuslain 4 luvussa säädetään. Vaikeavammaisen kuntoutujan luokse tehdystä käynnistä aiheutuneet matkakustannukset voidaan korvata, jos käynti on tarpeen kuntoutujan terveydentilan perusteella tai kuntoutujan matkustaminen palveluntuottajan luokse muutoin muodostuisi kohtuuttoman rasittavaksi. Kotikäynnistä maksettavan korvauksen perusteet määräytyvät palveluiden hankinnan yhteydessä tehdyn sopimuksen perusteella. Jos korvauksen perusteista ei ole sovittu hankinnan yhteydessä,

korvaus maksetaan kilometrikorvauksena kuten sairausvakuutuslaissa säädetään.

Kuntoutukseen liittyvinä matkakustannuksina korvataan lukukauden alkaessa ja päättyessä koti- ja opiskelupaikkakunnan välisiä matkoista aiheutuneet kustannukset sekä yksi edestakainen matka kuukaudessa. Matkakustannuksia voidaan korvata useammin, jos se on perusteltua lapsen tapaamisen turvaamiseksi tai opiskelusta johtuvasta syystä. Korvattaviin matkakustannuksiin eivät kuulu opiskelijan päivittäisistä koulumatkoista ja koulutukseen liittyvän harjoittelun päivittäisistä matkoista aiheutuvat matkakustannukset.

Kuntoutusmatkoja voidaan yhdistellä kuten sairausvakuutuslain 4 luvussa säädetään. Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen matkoissa ei kuitenkaan sovelleta matkojen yhdistelyä koskevia säännöksiä.

16 §

Kuntoutus ulkomailla

Vakuutetulla on oikeus korvaukseen toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annetusta ammatillisesta kuntoutuksesta ja vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista. Lääkinnällisen kuntoutuksen korvaaminen edellyttää, että kuntoutus perustuu julkisen terveydenhuollon yksikössä tai vastaavassa ulkomaisessa hoitoyksikössä laadittuun kuntoutussuunnitelmaan. Korvattavan kuntoutuksen tulee olla tämän lain mukaista kuntoutusta, ja sen tulee perustua 45 §:ssä tarkoitettuun päätökseen.

Vakuutetulle voidaan korvata muussa kuin toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annettu ammatillinen kuntoutus tai vaikeavammaisten avohoidossa toteutettu lääkinnällinen kuntoutus, jos kuntoutusta ei ole voitu antaa Suomessa tai sen antamiseen ulkomailla on muu erityinen syy. Vaikeavammaisen lääkinnällisen kuntoutuksen tulee perustua julkisen terveydenhuollon yksikössä tai vastaavassa ulkomaisessa hoitoyksikössä laadittuun kuntoutussuunnitelmaan. Korvattavan kuntoutuksen tulee olla tämän lain mukaista kuntoutusta, ja sen tulee perustua 45 §:ssä tarkoitettuun päätökseen.

Ulkomailla annetusta kuntoutuksesta ai-

heutuneet kustannukset korvataan enintään siihen määrään, joka olisi korvattu, jos kuntoutusta olisi annettu tämän lain mukaisesti Suomessa. Jos vakuutettu on saanut ulkomailta korvausta samoista kuntoutuksen kustannuksista, joista hän hakee tämän lain mukaista korvausta, vakuutetulle maksetaan korvausta tämän lain perusteella vain siltä osin kuin sen määrä ylittää ulkomailta maksetun korvauksen.

Tämän lain mukaisesta kuntoutusetuudesta päätettäessä otetaan huomioon samaa etuutta tai tämän lain mukaan huomioon otettavaa muuta etuutta vastaava ulkomailta järjestettävä kuntoutus tai muu etuus.

Matkakustannusten korvaamisessa noudatetaan mitä sairausvakuutuslain 4 luvun 1 §:n 3 momentissa säädetään.

3 luku

Kuntoutusrahaetuuden saamisen edellytykset

17 §

Yleiset edellytykset

Kuntoutusrahaan oikeuttavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee olla kuntoutujan työelämään tulo, työelämässä pysyminen tai sinne palaaminen.

Kuntoutusrahaetuuteen on oikeus 16—67-vuotiaalla kuntoutujalla ajalta, jona hän on kuntoutuksen vuoksi estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä. Etuutta voidaan maksaa enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jonka aikana kuntoutuja täyttää 68 vuotta.

Kuntoutusrahaa myönnetään 18 ja 19 §:ssä säädettyillä perusteilla annetun kuntoutuksen ajalta. Lisäksi nuoren kuntoutusrahaa myönnetään niin kuin siitä 20 §:ssä säädetään.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuna omana työnä pidetään kuntoutujan omassa tai perheenjäsenensä yrityksessä, liikkeessä tai ammatissa taikka maa-, metsä-, koti- tai muussa taloudessa suorittamaa työtä ja itsenäistä tieteellistä tai taiteellista työtä sekä päätoimista, muuna kuin kuntoutuksena annettavaa opiskelua oppilaitoksessa tai am-

mattikurssilla.

Jäljempänä 18 ja 19 §:ssä tarkoitettuun sopeutumisvalmennukseen tai perhekuntoutukseen osallistuvalla kuntoutujan omaiselle tai muulle läheiselle maksetaan kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa. Omaisen tai muun läheisen kuntoutusrahan maksamiseen sovelletaan, mitä kuntoutujan kuntoutusrahan maksamisesta säädetään.

18 §

Kuntoutusraha lakisääteisen kuntoutuksen ajalta

Kuntoutusrahan on oikeus, jos kuntoutus on tarpeellista kuntoutujan työelämässä pysymiseksi, työelämään palaamiseksi tai työelämään pääsemiseksi ja kuntoutusta annetaan johonkin seuraavista sisältyvän säännöksen perusteella:

- 1) tämän lain 2 luku;
- 2) kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 3 momentti;
- 3) erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:n 1 momentti;
- 4) työterveyshuoltolain (1383/2001) 12 tai 14 §;
- 5) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 §:n 1 momentti sopeutumisvalmennuksen osalta;

6) lastensuojelulaki (683/1983), kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (519/1977) tai päihdehuoltolaki (41/1986) perhekuntoutuksen osalta.

Yleissivistävän peruskoulutuksen ajalle kuntoutusrahaa myönnetään vain, jos peruskoulutuksen puuttuminen estää pääsyn ammatilliseen uudelleen- tai jatkokoulutukseen.

Työterveyshuoltolain perusteella annetun kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa voidaan maksaa, jos kuntoutusta annetaan työterveyshuollossa havaittujen työ- tai ansiokykyongelmien perusteella ja työnantaja tai yrittäjä osallistuu kuntoutuksesta aiheutuneisiin kustannuksiin.

Kuntoutusrahaa myönnetään päihdehuoltolain mukaisen muun kuin perhekuntoutuksen ajalta vain, jos kuntoutukseen on hakeuduttu työpaikan hoitoonohjausjärjestelmän tai työterveyshuollon kautta. Lisäksi edellytetään,

että kuntoutus toteutetaan hyväksytyssä päihdehuollon kuntoutuslaitoksessa ja että kuntoutus perustuu sosiaalihuoltoasetuksen (607/1983) 6 §:n mukaiseen huoltosuunnitelmaan tai päihdehuoltoasetuksen (653/1986) 2 §:n mukaiseen kuntoutussuunnitelmaan. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä edellytyksistä, joiden on täyttyvä, jotta päihdehuollon kuntoutuslaitos voidaan hyväksyä tässä momentissa tarkoitetuksi kuntoutuslaitokseksi, sekä menettelyistä, jota noudatetaan laitosta hyväksyttäessä.

19 §

Kuntoutusraha muun kuntoutuksen ajalta

Kuntoutusrahaa voidaan myöntää myös, jos sisällöltään 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimintaa vastaava kuntoutus perustuu työterveyshuollossa toimivan lääkärin tai muun työpaikan olosuhteisiin perehtyneen erikoislääkärin määräykseen ja kuntoutuja saa maksamistaan kustannuksista sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen.

Edellä 6 §:ssä tarkoitettulle vakuutetulle voidaan myöntää kuntoutusrahaa kuntoutuksena järjestettävän, oppisopimukseen perustuvan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisen oppisopimuskoulutuksen ajalta.

Kuntoutusrahaa voidaan myöntää myös Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman sopeutumisvalmennuksen ajalta, jos valmennus vastaa 18 §:n 1 momentissa tarkoitettua sopeutumisvalmennusta.

20 §

Nuoren kuntoutusraha

Ammatillisen kuntoutumisen varmistamiseksi ja työllistymisen edistämiseksi kuntoutusrahaa myönnetään 18 §:n 2 momentin estämättä myös 16 vuotta täyttäneelle vakuutetulle, jonka työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja joka tehostetun työkyvynarvioinnin perusteella tarvitsee tehostet-

tua kuntoutusta (*nuoren kuntoutusraha*). Lisäksi edellytetään, että vakuutetulle on laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma.

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan enintään sen kuukauden loppuun, jona vakuutettu täyttää 20 vuotta. Jos vakuutettu 20 vuotta täyttäessään on kuntoutuksessa, kuntoutusrahan maksamista jatketaan sen kuukauden loppuun, jona meneillään oleva kuntoutus päättyy. Tällä tarkoitetaan koko sen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman mukaisen tutkimuksen suorittamista, johon vakuutettu on hyväksytty ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta. Nuoren kuntoutusrahan maksamisesta odotus- ja väliajalta säädetään 24 §:ssä.

Henkilökohtaisen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatii kotikunta yhdessä nuoren ja hänen huoltajiensa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Tarvittaessa suunnitelman laatimiseen osallistuu muita asiantuntijaviranomaisia. Kirjallinen suunnitelma toimitetaan maksutta Kansaneläkelaitokselle kuntoutusrahaehakemuksen käsittelyä varten.

Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelman laatimisesta ja tiedoista, jotka kuntoutumissuunnitelmaan tulee sisällyttää.

21 §

Kuntoutusraha ulkomailla annetun kuntoutuksen ajalta

Kuntoutusrahaa voidaan myöntää myös ulkomailla annettavan kuntoutuksen ajalta. Kuntoutusrahan myöntäminen edellyttää, että ulkomailla annettava kuntoutus täyttää 16 §:ssä säädetyt korvaamisen edellytykset tai kysymyksessä on 18 §:n 1 momentissa mainittuun lakiin tai säännökseen perustuva kuntoutustoiminta tai sisällöltään sitä vastaava Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama kuntoutuskurssi.

22 §

Estävät etuudet ja korvaukset

Kuntoutusrahaetuuteen ei ole oikeutta vakuutetulla, joka saa vanhuuseläkettä tai var-

hennettua vanhuuseläkettä kansaneläkelain tai työeläkelakien nojalla.

Kuntoutusrahaetuutta ei myönnetä ajalta, jolta kuntoutujalla on ansionmenetyksen perusteella oikeus täyteen korvaukseen pakollista tapaturmavakuutusta tai liikennevakuutusta koskevien lakien, sotilasvammalain tai sotilastapaturmalain nojalla.

Etuus voidaan kuitenkin myöntää, jos 2 momentissa tarkoitetun korvauksen saaminen viivästyy kuntoutujasta riippumattomasta syystä. Tällöin kuntoutujan oikeus korvaukseen siirtyy maksettua kuntoutusrahaetuutta vastaavalta osalta Kansaneläkelaitokselle.

23 §

Maksamisaika

Kuntoutusrahaa maksetaan 25—27 §:ssä tarkoitettua omavastuu-aikaa lukuun ottamatta kuntoutukseen osallistumisen ajalta jokaiselta arkipäivältä, jona kuntoutus matkoineen edellyttää vähintään kuusi tuntia kestävästä työstä poissaoloa tai jona kuntoutus muutoin tosiasiallisesti estää kuntoutujaa tekemästä työtä ja saamasta toimeentuloa kyseiseltä päivältä.

24 §

Kuntoutusraha odotus- ja väliajalta

Ammatillisen kuntoutuksen etenemisen ja kuntoutujan toimeentulon turvaamiseksi kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä ajalta (*odotusaika*) sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta (*väliaika*). Kuntoutusraha maksetaan tällöin 20 prosentilla alennettuna ja enintään kolmelta kuukaudelta kalenterivuotta kohden kummankin syyn perusteella erikseen laskettuna, jollei sen maksaminen pitemmältä ajalta ole toimeentulon turvaamisen ja kuntoutuksen etenemisen kannalta erityisestä syystä perusteltua.

Nuoren kuntoutusrahaa 20 §:n perusteella saavalla vakuutetulla on oikeus kuntoutusrahaan omavastuu-aikaa lukuun ottamatta myös

kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta ja ajalta, jona hän odottaa kuntoutuspäätöstä tai kuntoutuksen alkamista. Kuntoutusraha maksetaan tällöin 20 prosentilla alennettuna.

25 §

Ostavastuuaika

Kuntoutusrahaa ei makseta omavastuuajalta, joka on kuntoutuksen alkamispäivä ja yhdeksän sitä seuraavaa arkipäivää.

Ostavastuuaika on 1 momentista poiketen kuntoutuksen alkamispäivä, jos kysymyksessä on:

- 1) kuntoutustarpeen tai -mahdollisuuksien selvittäminen;
- 2) kuntoutussuunnitelman tekemiseksi tarpeellinen tutkimus- tai kokeilujakso;
- 3) kuntoutus, joka toteutetaan osana kuntoutuksen tuloksellisuutta selvittävää tai kuntoutuksen kehittämiseen tähtävää tutkimusta tai selvitystä;
- 4) sopeutumisvalmennus tai perhekuntoutus, joka kestää enintään 12 arkipäivää;
- 5) yksilökohtainen muu kuin edellä tarkoitettu kuntoutus, joka kestää enintään 18 arkipäivää;
- 6) tämän lain nojalla järjestetty ammatillisesti syvennetty lääketieteellinen kuntoutus, työkykyä ylläpitävä ja parantava valmennus tai työterveyshuoltolain 12 ja 14 §:n perusteella toteutettu vastaava kuntoutus.

Jos uusi kuntoutus alkaa 30 päivän kuluessa päivästä, jolta kuntoutusraha viimeksi maksettiin, kuntoutusraha maksetaan uuden kuntoutuksen alkamispäivää seuraavasta päivästä.

Ostavastuuta laskettaessa jaksoissa annettu kuntoutus katsotaan samaksi kuntoutukseksi, jos jaksot yhdessä muodostavat kuntoutuksen toteutumiseksi tarpeellisen kokonaisuuden. Kuntoutuksen katsotaan jatkuvan yhdenjaksoisena kokonaisuutena myös opetus suunnitelmaan kuuluvan loman aikana. Tällöin omavastuu lasketaan siten, että kuntoutuksen alkamisesta lukien kertyvät omavastuupäivät yhdistetään.

26 §

Ostavastuu eläkkeensaajan kuntoutusrahaassa

Jos kuntoutuja sai välittömästi ennen kuntoutuksen alkamista eläkettä, jonka perusteella hänen kuntoutusrahasa määräytyy 34 §:n mukaisesti, oikeus kuntoutusrahaan alkaa 30 päivän kuluttua kuntoutuksen alkamispäivästä.

27 §

Maksaminen ilman omavastuuta

Ostavastuuaikaa ei ole, jos kuntoutuja sai välittömästi ennen sitä päivää, josta lukien kuntoutusraha myönnetään, sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai vanhempainpäivärahaa, työttömyysturvalain (1290/2002) mukaista työttömyysetuutta tai julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaista koulutustukea.

Ostavastuuaikaa ei ole myöskään, jos kuntoutusrahaa myönnetään lapsensa kuntoutukseen osallistuvalla vanhemmalle.

28 §

Ostavastuuaika odotus- ja väliajalta

Odotusajalta omavastuuaika lasketaan sen ajan ensimmäisestä päivästä, jota kuntoutusrahapäätös koskee. Odotusajalta laskettava omavastuuaika on 25 §:n 1 momentin mukainen. Kuntoutuksen alkaessa ei tällöin enää ole uutta omavastuuaikaa.

Kuntoutuksen ja sen väliajan katsotaan muodostavan yhden kokonaisuuden, jolta lasketaan yksi yhteinen omavastuuaika.

29 §

Kuntoutuksen keskeytyminen tai päätyminen

Jos kuntoutus tilapäisesti keskeytyy kuntoutujan tullessa työkyvyttömäksi tai muusta kuntoutujasta riippumattomasta syystä, kuntoutusrahaa maksetaan keskeytyksen estämättä yhdenjaksoisesti enintään 25 arkipäivältä. Erityisestä syystä kuntoutusrahaa voidaan maksaa tätä pitemmältä ajalta, ei kui-

tenkaan enemmältä kuin kolmelta kuukaudelta.

Jos kuntoutus keskeytyy tai päättyy muusta kuin 1 momentissa mainitusta syystä taikka kuntoutusrahan maksamisen edellytykset eivät enää täyty, kuntoutusraha on lakkautettava siten kuin 49 §:ssä säädetään

30 §

Harkinnanvarainen kuntoutusavustus

Kuntoutuksen jälkeiseltä ajalta kuntoutusrahaa saaneelle kuntoutujalle voidaan maksaa harkinnanvaraista kuntoutusavustusta, jos tämä on kuntoutujan työllistymisen kannalta erityisen tarpeellista. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta ei kuitenkaan makseta ajalta, jolta kuntoutujalla on oikeus työttömyysturvalain mukaiseen työttömyysetuuteen.

Harkinnanvarainen kuntoutusavustus vastaa määrältään enintään sen saajalle kuudelta kuukaudelta laskettua kuntoutusrahaa. Avustus määritellään kertasuorituksena, ja se maksetaan yhdessä tai useammassa erässä.

31 §

Ylläpitokorvaus

Kuntoutujalle voidaan maksaa ylläpitokorvausta 8 euroa päivältä kuntoutuksesta aiheutuvien ylimääräisten kustannusten korvaamiseksi ja kuntoutukseen osallistumisen varmistamiseksi.

Ylläpitokorvausta voidaan maksaa kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävien tutkimusten ja kokeilujen, avomuotoisen kuntoutuksen taikka muun tätä vastaavan kuntoutuksen ajalta. Ammatilliseen koulutukseen, oppisopimuskoulutukseen tai niitä vastaavaan muuhun pitkäaikaiseen kuntoutukseen osallistumisen ajalta ylläpitokorvausta ei makseta.

Ylläpitokorvausta maksetaan kuntoutujalle, jolla on oikeus kuntoutusrahan kuntoutuksen ajalta ja jonka kuntoutusrahan vähentämätön määrä on enintään 35 §:ssä säädetyn suuruinen.

4 luku

Kuntoutusrahan määrä ja suhde muihin etuuksiin

32 §

Kuntoutusrahan määrä

Kuntoutusraha on määrältään vähintään yhtä suuri kuin se kuntoutujalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, johon hänellä olisi oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi.

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahan määrä päivältä on kuitenkin 75 prosenttia sairausvakuutuslain 11 luvun 2—4 §:ssä tarkoitetun työtulon kolmassadasosasta.

Kuntoutusrahan määrä on aina vähintään sairausvakuutuslain 11 luvun 7 §:ssä tarkoitetun päivärahan suuruinen.

33 §

Kuntoutusrahan määrä edeltävän etuuden perusteella

Jos kuntoutuja on kuntoutusrahan alkamista edeltäneiden neljän kuukauden aikana saanut työttömyysturvalain mukaista työttömyysetuutta, julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaista koulutustukea tai työllistämistukea työelämävalmennukseen taikka opintotukilain (65/1994) mukaista opintorahaa, kuntoutusrahana maksetaan kuntoutuksen alkaessa vähintään sairausvakuutuslain 11 luvun 6 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettu euromäärä lisättynä 10 prosentilla. Jos kuntoutuja on edeltäneiden neljän kuukauden aikana saanut useampaa kuin yhtä edellä mainituista etuuksista, kuntoutusraha lasketaan sen etuuden määrän perusteella, joka näistä on suurin.

Jos kuntoutuja on saanut kuntoutuksen alkamista edeltäneiden kuuden kuukauden aikana tämän lain tai työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa, kuntoutusraha on vähintään tämän aiemman kuntoutusrahan suuruinen. Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon 1 momentissa tarkoitettua 10 prosentin korotusta

eikä työeläkelakien mukaista 33 prosentin korotusta.

34 §

Eläkkeensaajan kuntoutusraha

Kuntoutusraha on päivää kohden kahdeskymmenesviidesosa kuukausittain maksettavien tässä pykälässä tarkoitettujen eläkkeiden yhteismäärän kymmenesosasta, jos kuntoutuja saa:

1) täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai työtöttömyyseläkettä työeläkelakien perusteella taikka vastaavaa kansaneläkelain mukaista eläkettä, kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin mukaista työkyvyttömyyseläkettä lukuun ottamatta;

2) sukupolvenvaihdoseläkettä maatalousyrittäjien eläkelain (467/1969) tai maatalousyrittäjien sukupolvenvaihdoseläkkeestä annetun lain (1317/1990) nojalla.

35 §

Ammatillisessa kuntoutuksessa olevan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä

Kuntoutuksen toteutumisen turvaamiseksi ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä päivää kohden on kahdeskymmenesviidesosa 406,64 eurosta, jollei kuntoutujalla muiden tämän lain säännösten nojalla ole oikeus määrältään tätä suurempaan kuntoutusrahan.

36 §

Kuntoutusrahaa vähentävät ansionmenetykskorvaukset ja ulkomailta maksettavan korvauksen vaikutus

Jos kuntoutuja saa ansionmenetyksestä korvausta jonkin muun lain perusteella, muuta kuin 34 §:n mukaan määräytyvää kuntoutusrahaa maksetaan samalta ajalta vain siltä osin kuin se on muuta etuutta suurempi.

Kuntoutusrahaetuudesta ja sen määrästä päätettäessä otetaan huomioon samaa etuutta tai tämän lain mukaan huomioon otettavaa muuta etuutta vastaava ulkomailta maksettava etuus ja korvaus. Etuuteen voidaan rinnas-

taa myös ulkomaiselta työnantajalta tai kansainväliseltä järjestöltä saatu vastaavaa etuutta korvaava palkka.

37 §

Osittain yhteensovitettavat tulot

Jos kuntoutuja saa ammatillisena kuntoutuksena järjestetyn koulutuksen tai siihen liittyvän harjoittelun ajalta säännöllisesti työtuloja, nämä tulot vähennetään samalta ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta siltä osin kuin niiden määrä ylittää keskimäärin yhteensä 500 euroa kuukaudessa. Yhteensovitusta tehtäessä tulot kohdistetaan lukukausittain ajalle, jolta kuntoutusrahaa myönnetään.

Nuoren kuntoutusrahan tai 47 §:n nojalla työnantajalle maksettavaan kuntoutusrahan ei tehdä 1 momentin mukaista yhteensovitusta.

38 §

Maksaminen ilman yhteensovitusta

Kuntoutusrahasta ei vähennetä seuraavia kuntoutujan saamia etuuksia:

1) osa-aikaeläke, työntekijäin eläkelain 5 b §:ssä tarkoitettu osatyökyvyttömyyseläke tai sitä vastaavaa muu kuin täysi työkyvyttömyyseläke, jos oikeus saada mainittua eläkettä on alkanut ennen sen kalenterivuoden alkua, jota koskevat työtulot olisivat 32 §:ssä tarkoitettua kuntoutusrahan määrittämisen perusteena;

2) työkyvyttömyyseläke kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin nojalla;

3) sairausvakuutuslain 11 luvun 8 §:n mukaan määrätty vanhempainpäiväraha.

Kuntoutusrahasta ei vähennetä myöskään potilasvahinkolain (585/1986) perusteella suoritettavaa ansionmenetykskorvausta.

Jos 1 momentin 1 kohdassa mainittu osa-aikaeläke on alkanut sinä verovuonna, jota koskevat työtulot olisivat 32 §:ssä tarkoitettua kuntoutusrahan määrittämisen perusteena, voidaan kuntoutusraha määrittää vakuutetun esittämien osa-aikaeläkkeen alkamista seuraavan täyden kalenterivuoden työtulojen perusteella. Osa-aikaeläkettä ei vähennetä näin määritetystä kuntoutusrahasta.

39 §

Takautuva maksaminen

Jos kuntoutujalle myönnetään takautuvasti vanhuuseläkettä tai korvausta ansionmenetyksestä jonkin muun lain perusteella, eläke tai korvaus samalta ajalta maksetaan suoritettua kuntoutusrahaa vastaavalta osalta Kansaneläkelaitokselle ottaen kuitenkin huomioon, mitä kansaneläkelain 39 §:n 7 momentissa ja työntekijäin eläkelain 4d §:n 6 momentissa säädetään.

Jos kuntoutuja on saanut työttömyys- turvalain mukaista työttömyysetuutta, sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa, muuta kuin sairausvakuutuslain 11 luvun 8 §:n mukaista vanhempainpäivärahaa, erityishoitorahaa tai julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain mukaista koulutustukea, samalta ajalta suoritettava kuntoutusraha pidätetään maksetun työttömyysetuuden, sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan, erityishoitorahan tai koulutustuen määrään saakka Kansaneläkelaitokselle, taikka se suoritetaan asianomaiselle työttömyyskassalle sen maksamaa etuutta vastaavalta osalta.

40 §

Kuntoutusrahan määrän tarkistaminen

Kuntoutusrahan määrää tarkistetaan, jos kuntoutusrahan vaikuttavien etuuksien määrässä tapahtuu muutoksia. Kuntoutusrahaa tarkistetaan siitä päivästä, josta kuntoutusrahan vaikuttavan muun etuuden määrä muuttuu.

Ammatillisen koulutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa tarkistetaan, jos sen määrään vaikuttavat tulot suurenevat olennaisesti tai niiden määrä vähenee.

5 luku

Etuuksien hakeminen ja toimeenpano

41 §

Etuuksien ja korvausten hakeminen

Vakuutetun on haettava kuntoutusetuutta ja

kuntoutusrahaetuutta kirjallisesti Kansaneläkelaitokselta. Kuntoutusrahaa voi hakea myös vakuutetun työnantaja. Kansaneläkelaitos vahvistaa tämän lain toimeenpanossa tarvittavat lomakkeet.

Kuntoutusta korvataan aikaisintaan sen kalenterikuukauden alusta, jona kuntoutushakemus jätettiin Kansaneläkelaitokselle, jollei sen korvaamiseen sitä edeltävältä ajalta ole erityistä syytä. Kuntoutusta ei kuitenkaan korvata pitemmältä kuin kuuden kuukauden ajalta ennen sen hakemista.

Korvausta kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista on haettava kuuden kuukauden kuluessa palvelun antamisesta tai maksun suorittamisesta. Palveluntuottajan on haettava korvausta kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista kahden kuukauden kuluessa palvelun antamisesta. Matkakustannuskorvausten hakemiseen sovelletaan muuten, mitä sairausvakuutuslain 15 luvussa siitä säädetään.

Kuntoutusrahaa ja ylläpitokorvausta on haettava neljän kuukauden kuluessa siitä päivästä, josta alkaen etuutta halutaan saada. Harkinnanvaraista kuntoutusavustusta on haettava neljän kuukauden kuluessa kuntoutusrahan maksamisen päättymisestä.

Korvaus tai etuus taikka osa siitä voidaan myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu 3 tai 4 momentissa tarkoitetussa määräajassa, jos epäminen myöhästymisen vuoksi olisi kohtuutonta.

42 §

Puhevallan käyttäminen

Jos vakuutettu ei sairauden tai muun vastaavan syyn takia kykene itse hakemaan tämän lain mukaista etuutta tai muuten huolehtimaan tähän lakiin liittyvistä eduistaan ja oikeuksistaan eikä hänellä ole holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettua edunvalvojaa, Kansaneläkelaitos voi hyväksyä lähiomaisen tai muunkin kuntoutujasta pääasiallisesti huolehtineen henkilön käyttämään puhevaltaa kuntoutujan puolesta tämän lain mukaista etuutta koskevassa asiassa.

43 §

Kuntoutujan velvollisuus tietojen antamiseen

Kuntoutujan on esitettävä Kansaneläkelaitokselle selvitys tämän lain mukaista etuutta koskevan hakemuksen ratkaisuuun, kuntoutuksen sisältöön ja etuuden määrään vaikuttavista seikoista sekä annettava muut etuuk-sien maksamista varten tarpeelliset tiedot.

Kuntoutusrahaa haettaessa on esitettävä kuntoutuspäätös. Kuntoutuspäätöksestä on käytävä ilmi suunnitelma kuntoutuksen toteuttamisesta, kuntoutuspäätöksen tekijä, kuntoutuksen tarkoitus sekä arvio kustannuk-sista ja ajoituksesta. Hakija voi esittää myös muun riittävän selvityksen. Etuuden hakemi-sesta ja sen yhteydessä annettavista selvityk-sistä voidaan antaa tarkempia säännöksiä val-tioneuvoston asetuksella.

Jos kuntoutus keskeytyy, kuntoutuksen aloittaminen siirtyy tai kuntoutuksen ajan-kohta muuten muuttuu siten, että se vaikuttaa oikeuteen saada etuutta tai pienentää etuuden määrää, etuuden saajan tulee viipymättä il-moittaa muutoksesta Kansaneläkelaitokselle. Kuntoutujan, joka saa 10 §:ssä tarkoitettua kuntoutusta, tulee lisäksi ilmoittaa laitoshoi-toon joutumisestaan sekä hoito- ja vammais-tuen muutoksista.

Kuntoutujan on peruutettava osallistumi-sensa kuntoutukseen, jos hän ei voi aloittaa myönnettyä kuntoutusta. Peruutuksesta tulee ilmoittaa seitsemän vuorokauden kuluessa siitä, kun vakuutettu on saanut tiedon kun-toutuksen ajankohdasta. Jos este ilmenee tä-män määräajan jälkeen, siitä on ilmoitettava välittömästi. Määräajan jälkeen kuntoutuja voi peruuttaa osallistumisensa kuntoutukseen vain, jos työkyvyttömyys, työ tai muu hyväk-syttävä syy estää kuntoutuksen aloittamisen. Ilmoitus esteestä on tehtävä kuntoutuspää-töksen antaneeseen Kansaneläkelaitoksen toimistoon.

Kuntoutusrahan saajan on 3 momentissa tarkoitettujen muutosten lisäksi ilmoitettava eläkkeen saamisesta, lakiin perustuvasta an-sionmenetykskorvauksesta ja muusta vastaavasta muutoksesta olosuhteissa, joista vakuu-tetun on tullut ilmoittaa etuutta hakiessaan. Ammatillisessa koulutuksessa oleva kuntou-tusrahan saaja on velvollinen ilmoittamaan

myös koulutuksen tai siihen liittyvän harjoit-telun ajalta saamansa tulot, jotka voivat vai-kuttaa kuntoutusrahan määrään tai hänen oi-keuteensa saada kuntoutusrahaa. Jos Kansan-eläkelaitos on tämän lain nojalla saanut tie-toonsa sellaisen etuuden saajan olosuhteissa tapahtuneen muutoksen, joka vaikuttaa tai voi vaikuttaa vakuutetulle myönnettävään tai maksettavaan etuuteen, Kansaneläkelaitos voi määrätä vakuutetun esittämään olosuh-teiden muutoksista selvityksen.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä odotus- ja väliajalta maksettavan kuntoutusrahan ja harkinnanva-raisen kuntoutusavustuksen hakemisen yh-teydessä esitettävästä selvityksestä.

44 §

Hakemuksen ratkaiseminen puutteellisesta selvityksestä huolimatta

Kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuutta koske-va hakemus voidaan ratkaista käytettävissä olevien tietojen perusteella, jos etuuden haki-ja kieltäytyy antamasta hakemuksen ratkai-semiseksi tarpeellista tietoa tai esittämästä sellaista selvitystä, jota häneltä kohtuudella voidaan vaatia.

45 §

Etua koskeva päätös

Kansaneläkelaitoksen tulee antaa kuntou-tusetuuden ja kuntoutusrahaetuuden sekä tä-män lain mukaisen kustannuksesta maksetta- van korvauksen myöntämistä, epäämistä, tar-kistamista, lakkauttamista ja takaisinperintää koskevassa asiassa hakijalle kirjallinen pää-tös. Hakijalle on annettava kirjallinen päätös myös kuntoutusrahaetuuden maksamisesta kunnan toimielimelle siten kuin 48 §:ssä sää-detään, sekä kuntoutusrahaetuuden maksami-sesta työnantajalle siten kuin 47 §:ssä sääde-tään.

Päätöstä ei anneta, jos etuuden määrän tar-kistaminen johtuu yksinomaan indeksitarkis-tuksesta taikka muusta vastaavasta lain tai asetuksen nojalla määräytyvästä perusteesta, ellei hakija erikseen pyydä päätöstä. Päätöstä ei myöskään anneta, jos kuntoutuspalvelun

tuottajalle suoritettu maksu vastaa laskutettua määrää, ellei hakija erikseen pyydä päätöstä. Hakijan tulee pyytää päätöstä 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut etuuden määrästä tiedon.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut päätökset annetaan maksutta.

46 §

Kuntoutusetuuden ja kuntoutusrahaetuuden maksaminen ja korvaaminen

Kuntoutuksesta aiheutuneet 14 ja 15 §:n mukaiset kustannukset korvataan kuntoutu- jalle itselleen tai suoraan palvelun tuottajalle.

Kuntoutusraha maksetaan kuntoutusjakson jälkeen etuuteen oikeutetun ilmoittamalle tilille Suomessa toimivaan rahalaitokseen. Yksittäinen etuuserä voidaan maksaa muullakin tavalla, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista tai jos etuuden saaja esittää hyväksyttävän erityisen syyn muulle maksutavalle. Ensimmäinen maksukausi käsittää 6 ensimmäistä arkipäivää kuntoutusrahoikeuden alkamisesta ja kukin seuraava maksuerä 25 arkipäivää. Jos kuntoutus toteutetaan lyhyemmissä jaksoissa, maksukausi on toteutuneen jakson mittainen. Jos kuukaudelta maksettava erä olisi pienempi kuin 35 §:n mukaan päivää kohti laskettava vähimmäismäärä, kuntoutusrahaa ei makseta.

Kuntoutusetuuden, kuntoutusrahan ja ylläpitokorvauksen maksamisen edellytyksenä on, että kuntoutuja tai kuntoutuspalvelun tuottaja esittää selvityksen kuntoutujan osallistumisesta kuntoutukseen.

47 §

Maksaminen työnantajalle

Työnantajalle maksetaan kuntoutusraha siltä osin, kuin vakuutetulla on työsuhteen perusteella oikeus palkkaan tai sitä vastaavaan korvaukseen kuntoutuksen ajalta. Kuntoutusraha voidaan maksaa työnantajalle vain, jos työsuhteen ehtoissa on sovittu kuntoutusrahan tai sen osan suorittamisesta vakuutetun sijasta työnantajalle. Kuntoutusrahaa ei makseta vakuutetulle samalta ajalta palkkaa vastaavalta osalta. Vuosiloman tai siihen verrat-

tavan palkallisen vapaan ajalta kuntoutusraha maksetaan kuitenkin työntekijälle itselleen.

Kuntoutusraha jaetaan:

1) työnantajille niiden maksamien palkkojen suhteessa, jos vakuutetulla on samanaikaisesti useita työnantajia;

2) yrittäjien eläkelain (468/1969) tai maatalousyrittäjien eläkelain mukaan vakuutetulle ja hänen työnantajalleen näiden eläkelakien mukaan vahvistetun työtulon ja työnantajan maksaman palkan suhteessa, jos kuntoutuja työskentelee samanaikaisesti sekä yrittäjien eläkelain 1 §:n tai maatalousyrittäjien eläkelain 1 §:n mukaisena yrittäjänä että muun työnantajan palveluksessa.

Jos työnantaja maksaa kuntoutuksessa olevalle työntekijälleen palkkaa samalta ajalta, jolta tämä saa kuntoutusrahaa, työnantajan tulee viipymättä palkan maksettuaan ilmoittaa siitä Kansaneläkelaitoksen toimistoon.

48 §

Maksaminen kunnan toimielimelle

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 6 §:ssä tarkoitetulla toimielimellä on oikeus saada Kansaneläkelaitokselta se osuus vakuutetulle myönnettävästä toimeentulotuesta, jonka Kansaneläkelaitos olisi velvollinen maksamaan samoista kuntoutuksesta aiheutuneista kustannuksista korvauksena vakuutetulle. Jos kunnan toimielin on toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 23 §:n mukaisesti maksanut toimeentulotukea ennakkona odotettavissa olevaa kuntoutusetuutta tai kuntoutusrahaetuutta vastaan, etuus maksetaan ennakkoa vastaavilta osin toimielimelle sen pyynnöstä.

Jos kunnan järjestämässä perhe- tai laitoshoidossa oleva kuntoutuja saa kuntoutusetuutta tai kuntoutusrahaetuutta, kunta voi periä ja nostaa samalta ajalta maksettavan etuuden suoraan Kansaneläkelaitokselta käytettäväksi vakuutetun hoidosta, ylläpidosta tai huollosta määrätyn maksun korvaamiseen. Lastensuojelulain nojalla järjestämänsä perhehuollon, laitoshuollon tai asumispalvelun aiheuttamista kustannuksista kunta voi vastaavasti periä ja nostaa kohtuullisen korvauksen samalta ajalta maksettavasta etuudesta.

Kuntoutusraha voidaan joko osittain tai kokonaan maksaa 1 momentissa tarkoitettulle toimielimelle tämän pyynnöstä käytettäväksi vakuutetun ja hänen perheensä huoltoon, jos kuntoutusrahan maksamista sen saajalle itselleen ei voida pitää tarkoitustaan vastaavana hänen elämäntapojensa vuoksi.

Työnantajalle maksettavaa osuutta kuntoutusrahasta ei makseta kunnalle.

49 §

Etuuden keskeyttäminen tai vähentäminen muuttuneiden olosuhteiden vuoksi

Jos muuttuneiden olosuhteiden vuoksi on perusteltu syy olettaa, että kuntoutusetuus tai kuntoutusrahaetuus olisi lakkautettava tai sen määrää vähennettävä, kuntoutusetuus tai kuntoutusrahaetuus voidaan osittain tai kokonaan keskeyttää taikka kuntoutusrahaetuuden määrää vähentää, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Keskeyttämisestä ja vähentämisestä on välittömästi ilmoitettava etuuden saajalle, ja etuutta koskeva päätös on annettava viivytyksettä.

50 §

Takaisinperintä

Jos tämän lain mukaista etuutta on maksettu aiheetta tai määrältään liian suurena, liikaa maksettu etuus on perittävä takaisin.

Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä aiheeton maksaminen ole johtunut etuudensaajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä taikka jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen. Lisäksi takaisinperinnästä voidaan luopua kokonaan takaisinperintää koskevan päätöksen antamisen jälkeen myös silloin, kun takaisinperintää ei etuuden saajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa tai kun perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan etuuden määrään nähden kohtuuttomat kustannukset.

Takaisin perittävä määrä voidaan kuitata Kansaneläkelaitoksen myöhemmin maksa-

masta etuudesta. Ilman suostumusta kuittaminen voidaan kuitenkin kohdistaa vain tämän lain mukaiseen tai siihen rinnastettavaan muuhun etuuteen.

Takaisinperintää koskeva lainvoimainen päätös saadaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio.

51 §

Takaisinperintäsaatavan vanhentuminen

Päätös aiheettomasti maksetun etuuden takaisinperinnästä on tehtävä viiden vuoden kuluessa etuuden maksupäivästä. Takaisinperintäpäätöksellä vahvistettu saatava vanhentuu viiden vuoden kuluttua päätöksen antamisesta, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Takaisinperintäpäätöksellä vahvistetun saatavan vanhentuminen katkeaa siten kuin velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 10 ja 11 §:ssä säädetään. Vanhentumisajan katkaisemisesta alkaa uusi viiden vuoden vanhentumisaika.

52 §

Ulosmittaus- ja siirtokielto

Kuntoutujalle tämän lain nojalla maksettavaa kuntoutus- tai kuntoutusrahaetuutta ei saa ulosmitata.

Sopimus, joka tarkoittaa tähän lakiin perustuvan oikeuden siirtämistä toiselle, on mitätön.

53 §

Kuntoutustoiminnan järjestäminen

Kansaneläkelaitos voi järjestää tässä laissa tarkoitettun kuntoutuksen joko tuottamalla kuntoutuspalvelut itse tai hankkimalla niitä muilta palveluntuottajilta.

Julkisen tai julkiseen rinnastettavan tahon antamia kuntoutuspalveluja Kansaneläkelaitos voi hankkia vain, jos tämän lain mukaista kuntoutuksen järjestämisvelvollisuutta ei voida muuten täyttää.

54 §

Yhteistoiminta

Jos vakuutettu tarvitsee sellaista kuntoutusta, jota ei ole säädetty Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi tai jonka järjestämistä ja korvaamista ei ole tarkoituksenmukaista järjestää Kansaneläkelaitoksen toimintana, Kansaneläkelaitoksen tehtävänä on huolehtia siitä, että vakuutetulle annetaan tietoja muista kuntoutusmahdollisuuksista ja että hänet ohjataan tarpeen mukaan asianmukaiseen kuntoutukseen tai muiden palveluiden piiriin yhteistyössä niitä järjestävien tahojen kanssa.

Lisäksi Kansaneläkelaitoksen on noudatettava, mitä kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä annetussa laissa (497/2003) säädetään.

6 luku

Muutoksenhaku ja virheen korjaaminen

55 §

Muutoksenhaku

Vakuutettu saa hakea valittamalla muutosta 6, 8 ja 9 §:n mukaista kuntoutusetuutta, kuntoutusrahaetuutta, kustannuksesta maksettavaa korvausta ja etuuden takaisinperintää koskevaan päätökseen. Kuntoutuspalvelun tuottaja saa hakea valittamalla muutosta päätökseen, joka koskee sille tämän lain mukaan maksettavaa korvausta tai korvauksen takaisinperintää. Vakuutetun omainen tai läheinen saa hakea valittamalla muutosta päätökseen, joka koskee hänelle myönnettävää kuntoutusrahaetuutta tai sen takaisinperintää. Kansaneläkelaitoksen päätökseen haetaan muutosta valittamalla tarkastuslautakuntaan ja tarkastuslautakunnan päätökseen valittamalla vakuutusosoikeuteen. Vakuutusosoikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Vakuutetun matkakustannusten korvaamista koskevaan päätökseen haetaan muutosta siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään.

Edellä 12 §:n 1 momentin nojalla annettuun harkinnanvaraista kuntoutusta koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Mainitun pykälän 3 momentin nojalla annettuun päätökseen saa hakea muutosta

valittamalla siten, kuin siitä Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) 24 §:ssä säädetään.

Haettaessa muutosta 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen valituskirjelmä on toimitettava Kansaneläkelaitokselle 30 päivän kuluessa siitä, kun valittaja on saanut päätöksestä tiedon. Päätöksen tiedoksiannosta säädetään Kansaneläkelaitoksesta annetun lain 20 a §:ssä. Vaikka tarkastuslautakunnalle tai vakuutusosoikeudelle tehtävä valitus on saapunut säädetyn määräajan jälkeen, valitus voidaan ottaa tutkittavaksi, jos myöhästymiseen on ollut painavia syitä.

Kansaneläkelaitoksen päätöstä on muutoksenhausta huolimatta noudatettava, kunnes asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu.

56 §

Itseoikaisu

Jos Kansaneläkelaitos hyväksyy kaikilta osin sille toimitetussa valituksessa esitetyt vaatimukset, sen on annettava asiasta oikaisupäätös. Oikaisupäätökseen saa hakea muutosta siten kuin 55 §:ssä säädetään.

Jos Kansaneläkelaitos ei voi oikaista valituksen kohteena olevaa päätöstä 1 momentissa mainituin tavoin, sen on 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä toimitettava valituskirjelmä ja lausuntonsa asianomaisen muutoksenhakuelimen käsiteltäväksi. Kansaneläkelaitos voi tällöin väliaikaisella päätöksellä oikaista aikaisemman päätöksensä siltä osin kuin se hyväksyy valituksessa esitetyn vaatimuksen. Jos valitus on jo toimitettu muutoksenhakuelimelle, väliaikaisesta päätöksestä on ilmoitettava sille viipymättä. Väliaikaiseen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua määräajasta voidaan poiketa, jos valituksen johdosta tarvittavan lisäselvityksen hankkiminen sitä edellyttää. Lisäselvityksen hankkimisesta on tällöin viipymättä ilmoitettava valittajalle. Valituskirjelmä ja lausunto on kuitenkin aina toimitettava asianomaiselle muutoksenhakuelimelle 60 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä.

57 §

Päätöksessä olevan asia- ja menettelyvirheen korjaaminen

Jos Kansaneläkelaitoksen päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen väärään lain soveltamiseen taikka päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe, Kansaneläkelaitos voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudestaan.

Päätös voidaan korjata asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Päätöksen korjaaminen asianosaisen vahingoksi edellyttää, että asianosainen suostuu päätöksen korjaamiseen.

58 §

Päätöksen poistaminen

Jos tässä laissa tarkoitettua etuutta koskeva lainvoimainen päätös perustuu väärään tai puutteelliseen selvitykseen taikka on ilmeisesti lain vastainen, vakuutusosoikeus voi Kansaneläkelaitoksen esityksestä tai asianosaisen hakemuksesta ja varattuaan muille asianosaisille tilaisuuden tulla kuulluiksi poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Tehtyään edellä tarkoitettua esityksen Kansaneläkelaitos voi, kunnes asia on uudelleen ratkaistu, väliaikaisesti keskeyttää etuuden maksamisen tai maksaa sen esityksensä mukaisena.

Jos asiassa, jossa on kysymys evätyn etuuden myöntämisestä tai myönnetyn etuuden lisäämisestä, ilmenee uutta selvitystä, Kansaneläkelaitoksen on tutkittava asia uudelleen. Kansaneläkelaitos voi aikaisemman lainvoimaisen päätöksen estämättä myöntää evätyn etuuden tai myöntää edun aikaisempaa suurempana. Myös tarkastuslautakunta ja vakuutusosoikeus voivat menetellä vastaavasti muutoksenhakuasiaa käsitellessään. Päätökseen saa hakea muutosta siten kuin 55 §:ssä säädetään.

7 luku

Tietosuoja koskevat säännökset

59 §

Tietojen saaminen pyynnöstä

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada käsiteltävänä olevan etuuden ratkaisemista varten välttämättömät tiedot tai sellaiset välttämättömät tiedot, jotka on muuten otettava huomioon tässä laissa taikka Suomea sitovassa sosiaaliturvasopimuksessa tai sosiaaliturvaa koskevassa muussa kansainvälisessä säädöksessä säädettyjen tai määrättyjen tehtävien toimeenpanemiseksi:

- 1) valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä;
- 2) Eläketurvakeskukselta, eläke- ja vakuutuslaitokselta sekä muulta eläkkeen tai muun korvauksen myöntäjältä ja maksajalta;
- 3) Potilasvakuutuskeskukselta ja Liikennevakuutuskeskukselta;
- 4) työnantajalta, työttömyyskassalta ja työpaikkakassalta;
- 5) oppilaitokselta, oppisopimuskoulutuksen järjestäjältä ja Koulutusrahastolta.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada pyynnöstä kuntoutusetuuden ratkaisemista varten lääkäriltä ja muulta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitetulta ammattihenkilöltä sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitetulta terveydenhuollon toimintayksiköltä, sosiaalipalvelun tuottajalta ja muulta hoitolaitokselta sekä muulta kuntoutuksen toteuttajalta lausunto ja välttämättömät tiedot etuuden hakijan potilasasiakirjoista, terveydentilasta, sairaudesta, vammaisuudesta, työ- ja toimintakyvystä sekä hänen hoidostaan ja kuntoutuksesta ja niihin liittyvistä etuuksista ja korvauksista. Kuntoutusrahaetuuden ratkaisemista varten Kansaneläkelaitoksella ja tämän

lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada pyynnöstä edellä tarkoitettut tiedot, jos kuntoutusrahaetuuden hakija ei toimita niitä itse.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada pyynnöstä 11 §:n 4 momentissa tarkoitettua neuvottelumenettelyä varten asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot toimintayksikön toiminnasta, tiloista, henkilökunnan määrästä, annetun hoidon sisällöstä, laadusta ja määrästä, hoidosta tehdystä sopimuksesta ja hoidosta maksettavasta korvauksesta. Kansaneläkelaitoksella on lisäksi oikeus sanotussa neuvottelumenettelyssä saada pyynnöstä käsiteltävän asian ratkaisemiseksi välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja potilasasiakirjoista, hoidettavan henkilön terveydentilasta, lääkkeitä ja tuloista kunnan sosiaali- ja terveystoimen viranomaisilta ja laitoksilta taikka asianomaiselta valtion tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksiköltä. Mitä tässä momentissa säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoja, koskee myös sosiaali- ja terveysministeriötä.

Kuntoutuspalvelun tuottaja on sen lisäksi, mitä edellä säädetään, velvollinen salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä antamaan Kansaneläkelaitokselle tämän lain mukaisten kuntoutuspalvelujen järjestämistä sekä niiden toteutumisen valvontaa ja laadun arviointia varten välttämättömät tiedot.

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on myös oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada 37 §:n mukaan yhteensovitettavan kuntoutusrahan määräämistä varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta kuntoutusrahan hakijasta ja saajasta sekä kuolinpesästä, jossa hakija tai saaja on osakkaana, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyttä tai luotettavuutta eikä hän ole antanut suostumustaan tietojen saamiseen. Pyyntö tietojen saamiseksi tulee esittää kirjallisena, ja ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mu-

kaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada tässä pykälässä tarkoitettut tiedot maksettua. Terveystoiminnan ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettulla ammattihenkilöllä sekä sosiaalipalvelun tuottajalla on kuitenkin oikeus saada 2 momentissa säädetyn tiedonantovelvollisuuden perusteella antamistaan lausunnoista kohtuullinen palkkio, jollei palkkio sisälly kuntoutuspalvelusta maksettavaan korvaukseen.

60 §

Tietojensaantioikeus

Eläkelaitoksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten tiedot kuntoutustoimenpiteistä, kuntoutuskorotuksista ja kuntoutusrahoista sekä muista kuntoutukseen liittyvistä korvauksista, avustuksista ja etuuksista.

Vakuutuslaitoksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten tiedot tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutuksen perusteella korvattavaa kuntoutusta koskevien lakien perusteella sekä Valtiokonttorilla tiedot sotilastapaturmalain ja sotilasvammalain nojalla annetuista kuntoutuksen korvaamista koskevista päätöksistä ja kuntoutustoimenpiteistä.

Edellä 11 §:ssä tarkoitettulla laitoksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten tiedot vakuutetun joutumisesta laitoshoidon

Terveystoiminnan oikeusturvakeskuksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin merkityt tiedot sekä niissä tapahtuneet muutokset lääkäreistä, psykologeista, puhe-, toiminta- ja psykoterapeuteista, fysioterapeuteista sekä muista keskusrekisteriin merkityistä kuntoutusta antavista ammat-

tihenkilöistä.

Opetusministeriöllä ja Opetushallituksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten tiedot ammatillisen koulutuksen järjestäjistä.

Rangaistuslaitoksella ja vaarallisten rikossenuusijain eristämisestä annetun lain (317/1953) 1 §:ssä tarkoitettulla pakkolaitoksella on velvollisuus ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä tämän lain mukaisten etuuksien täytäntöönpanoa varten tiedot rangaistusajan alkamisesta ja päättymisestä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada tässä pykälässä tarkoitettut tiedot maksutta. Jos 4 momentissa tarkoitettut tiedot tarvitaan tietystä muodosta ja siitä aiheutuu Terveystieteiden tutkimuskeskukselle olennaisia lisäkustannuksia, on kustannukset kuitenkin korvattava.

61 §

Tietojen käyttö

Kansaneläkelaitoksella on oikeus yksittäistapauksessa käyttää tämän lain mukaista etuutta käsitellessään muiden sille säädettyjen tehtävien hoitamista varten saamiaan tietoja, jos on ilmeistä, että ne vaikuttavat tämän lain mukaiseen etuuteen ja tiedot on lain mukaan otettava huomioon päätöksenteossa ja Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada tiedot muutoinkin erikseen.

62 §

Tekninen käyttöyhteys

Kansaneläkelaitoksella on sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 29 §:n 3 momentissa säädetään, oikeus mainitussa momentissa säädettyin edellytyksin avata tekninen käyttöyhteys henkilörekisteriensä sellaisiin tietoihin, jotka sillä on oikeus antaa tämän lain 63 §:n 1—3 ja 65 §:n perus-

teella mainituissa lainkohdissa tarkoitetuille tiedonsaajille.

Mitä 1 momentissa säädetään teknisen käyttöyhteyden avaamisesta ja tietojen luovuttamisesta, koskee myös Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada teknisen käyttöyhteyden avulla 59 §:n 1—4 momentissa ja 60 §:ssä tarkoitettuja salassa pidettäviä tietoja.

Tämän pykälän perusteella avatun teknisen käyttöyhteyden avulla saa hakea myös salassa pidettäviä tietoja ilman sen suostumusta, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista tietoja pyytävän on esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

63 §

Tietojen luovuttaminen

Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä luovuttaa tämän lain mukaisten etuuksien hoitamisessa saamia tietoja kuntoutuksen toteuttajalle, kuntoutusaloitteen tekijälle ja kuntoutujan hoidosta ja kuntoutuksesta sekä kuntoutussuunnitelman laatimisesta vastaavalle taholle siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä kuntoutuksen toteuttamiseksi.

Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava tämän lain mukaisesta ammatillista kuntoutusta koskevasta päätöksestä ja sen perusteella myönnettävästä kuntoutusrahasta Eläketurvakeskukselle.

Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava tämän lain mukaisesta kuntoutuspäätöksestä oppilaitokselle, kuntoutuksen toteuttajalle sekä muulle kuntoutujan hoidosta ja kuntoutuksesta sekä kuntoutussuunnitelman laatimisesta vastaavalle taholle siltä osin kuin tieto on välttämätön kuntoutuksen toteuttamiseksi.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä antaa ministeriöille, verohallinnolle ja lakisäateistä sosiaaliturvajärjestelmää hoitavalle laitokselle tai yhteisölle, jonka hoidettavaksi kuuluvaan sosiaali-

turvaetuuteen tämän lain mukainen etuus vaikuttaa, tämän lain mukaista etuutta tai korvausta saaneen henkilön henkilötunnus ja muut yksilöintitiedot, tiedot maksetuista etuuksista ja korvauksista sekä muut näihin rinnastettavat tiedot, jotka ovat välttämättömiä sosiaaliturvaan kohdistuvien rikosten ja väärinkäytösten selvittämiseksi suoritettavaa henkilötietojen yhdistämistä ja muuta kerta-luonteista valvontatointia varten, sekä poliisi- ja syyttäviviranomaiselle edellä tarkoitetut tiedot, jotka ovat välttämättömiä rikosten selvittämistä ja syytteeseenpanoa varten. Terveystilaa koskevia tietoja tai tietoja, jotka on tarkoitettu kuvaamaan henkilön sosiaalihuollon tarpeen perusteita, ei kuitenkaan saa luovuttaa.

Kansaneläkelaitoksella on salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä oikeus ilmoittaa kuntoutusrahaa koskevasta päätöksestä tieto kuntoutuspäätöksen antajalle, oppisopimuskoulutuksen järjestäjälle, oppilaitokselle ja kuntoutujan työnantajalle siltä osin kuin tieto on välttämätön näiden maksaman palkan tai muun edun vahvistamista tai oikeellisuuden tarkistamista varten.

64 §

Ilmoitusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksen on annettava etuuden hakijalle etukäteen sopivin tavoin tiedot siitä, mistä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan säännönmukaisesti luovuttaa.

65 §

Tietojen antaminen ulosottoviranomaisille

Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä asianomaisen viranomaisen pyynnöstä luovuttaa ulosottoa varten tiedot tämän lain mukaisten etuuksien ja korvausten määristä, ei kuitenkaan niistä etuuksista, joita ei oteta huomioon ulosotto-lain (37/1895) 4 luvun 7 §:ssä tarkoitettua suojaosuutta laskettaessa. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella on oikeus ilmoittaa tiedossaan

olevat muut kuntoutusetuuksia sekä eläkkeitä ja muita sosiaalietuuksia maksavat laitokset.

8 luku

Erinäiset säännökset

66 §

Rahoitus

Tämän lain mukaiset kustannukset suoritetaan Kansaneläkelaitoksen varoista.

67 §

Indeksitarkistus

Kuntoutusraha, joka määräytyy 32, 33 tai 35 §:n mukaan, tarkistetaan kalenterivuositain työntekijäin eläkelain 9 §:ssä tarkoitettulla työeläkeindeksillä. Vastaavasti 35 §:ssä tarkoitettuja rahamääriä tarkistetaan työntekijäin eläkelain 9 §:ssä tarkoitettua työeläkeindeksin muutoksen edellyttämällä tavalla ja 37 §:ssä tarkoitettua rahamäärää siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään.

68 §

Virka-apu

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada virka-apua viranomaiselta.

69 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä loka-kuuta 2005.

Tällä lailla kumotaan niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen:

1) Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettu laki (610/1991);

2) 27 päivänä maaliskuuta 1991 annettu

kuntoutusrahalaki (611/1991).

70 §

Siirtymäsäännökset

Lain 35 §:ssä säädetty rahamäärä vastaa vuodelle 2004 vahvistettua työntekijäin eläkelain 9 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua indeksilukua, ja lain 37 §:n 1 momentissa säädetty rahamäärä samalle vuodelle vahvistettua kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) tarkoitettua indeksilukua.

Sen estämättä, mitä 37 §:n 1 momentissa säädetään, vuonna 2005 kuntoutujan kuntoutusrahasta vähennetään tulot siltä osin kuin niiden määrä ylittää keskimäärin yksinäiselle henkilölle maksettavan hänen asuinkuntansa kuntaryhmän mukaisen täysimääräisen kansaneläkkeen määrän kuukaudessa.

Lain 67 §:ää sovelletaan myös etuuteen, jonka maksaminen on alkanut ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain mukaiseen etuuteen tai korva-

ukseen rinnastetaan etuus tai korvaus, joka on maksettu ennen tämän lain voimaantuloa.

Mitä tässä laissa säädetään työeläkelakien mukaisesta vanhuuseläkkeestä suhteessa tämän lain mukaiseen etuuteen, sovelletaan myös yksilölliseen varhaiseläkkeeseen.

Muutoksenhakuasiassa, joka koskee ennen tämän lain voimaantuloa tehtyä päätöstä, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Jos muussa laissa tai sen nojalla annetussa säännöksessä viitataan kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta annettuun lakiin tai kuntoutusrahalakiin taikka niiden nojalla myönnettävään etuuteen, viittauksen katsotaan tarkoittavan tämän lain mukaisia vastavia säännöksiä ja tämän lain mukaisia etuuksia, jollei tästä laista muuta johdu.

Mitä tässä laissa säädetään työkyvyttömyyseläkkeestä, sovelletaan myös yksilölliseen varhaiseläkkeeseen.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 4 päivänä helmikuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveysministeri *Sinikka Mönkäre*